

21

BIBLIOTHECA
SCRIPTORUM MEDII RECENTISQUE AEVORUM

REDIGIT LADISLAUS JUHÁSZ, SZEGED — HUNGARIA

SAEC. XV—XVI.

BARTHOLOMAEUS FONTIUS

EPISTOLARUM LIBRI III.

EDIDIT

LADISLAUS JUHÁSZ

MCMXXXI.

HUNGARIA: KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA, BUDAPEST
ITALIA: MESSAGGERIE ITALIANE, BOLOGNA (FIRENZE,
GENOVA, MILANO, NAPOLI, ROMA, TORINO)

BIBLIOTHECA
SCRIPTORUM MEDII RECENTISQUE AEVORUM

REDIGIT LADISLAUS JUHÁSZ, SZEGED — HUNGARIA

SAEC. XV—XVI.

BARTHOLOMAEUS FONTIUS

EPISTOLARUM LIBRI III.

EDIDIT

LADISLAUS JUHÁSZ

MCMXXXI.

HUNGARIA: KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA, BUDAPEST
ITALIA: MESSAGGERIE ITALIANE, BOLOGNA (FIRENZE,
GENOVA, MILANO, NAPOLI, ROMA, TORINO)

Iq kot

114.947

PRAEFATIO.

Epistolae Bartholomaei Fontii aliis compluribus operibus iam saeculis XV. et XVI. editis nunc primum, cum aliquot earum excudebantur, omnes Latine scriptae in publicum prodeunt, quas et ipse collegit.

In scriptura, quae in scriptoribus Latinis edendis usitata est, nos plerumque adhibuimus, quae maxime ad Fontium referuntur. Quas variantes in Scriptura collegimus.

In Annotationibus Criticis nempe omnes variantes lectiones solis minimis et in manuscriptis et in editionibus apparentibus mendis relictis congerebantur.

Dabam Szegedini, in Hungaria, a. MCMXXX., mense Octobri.

L. J.

INTRODUCTIO.

*De vita operibusque Bartholomaei Fontii.*¹

Vita. Bartholomaeus Fontius (Bartolomeo Fonzio, B. della Fonte) a. 1445. natus creditur. Aetate iuvenili miseram vitam agens maximo cum studio studiis humanisticis operam dedit. Florentiae Landinus et Argyropylos magistri eius erant, mox Nuthius. Maxima vi a Cennino afficiebatur. Latinam et Graecam linguas haud mediocriter scivit. Coniuratione contra Petrum Medicem facta et Fontius Ferrariam abiens relinquit Florentiam, ubi Borsium Estensem ducem sibi conciliavit et usque ad mortem eius (a. 1471. die 20. Augusti) in ista urbe moratur. Florentiam reversus amicitia iungebatur imprimis Petro Garasda, qui Fontium in Hungariam vocavit. Quod coniuratio anno eodem a Iohanne Vitez de Zredna et Iohanne (Iano) Pannonio facta irritum fecit. Dehinc Florentiae commoratur. A. 1481. ibidem in locum Francisci Philelphi professor eligitur. Ubi Politianus ei amicissimus fit, brevi autem ex amicis inimici facti sunt et Fontius Romam ire cogitur. Sixtus IV. pontifex maximus Fontium professorem artis oratoriae eligit, sed spe falsus iterum Florentiam auxilium Laurentii Medicis implorans revertitur, ubi ab a. 1485. docet. Ab Ugoletto, qui Budae bibliothecarius Bibliothecae Corvinae erat, Mathiae regi commendatur et a. 1489. nonnullos menses custos eiusdem bibliothecae in Hungariae moratur. Florentiam rediens mox Pelagum sacerdos recedit. Deinde Ghiacetum it, paulo post a. 1493. plebanus in templo Ioannis Baptistae Montemurlensi fit. A. 1511. Florentiam revertitur, ubi a. 1513., mense Octobri moritur. In templo Montemurlensi, sicut ipse optabat, tumulatur.

¹ De Bartholomaeo Fontio profusius scripsit Conceptus Marchesi: Bartolomeo della Fonte (Bartholomaeus Fontius). Contributo alla storia degli studi classici in Firenze nella seconda metà del quattrocento. Catania, 1900. — Praeterea secundum hunc librum Stephanus Hegedüs: Bartolomeo della Fonte. (Bartholomaeus Fontius.) Irodalomtörténeti Közlemények, 1902. (XII.), pag. 1—19.

Opera maioris momenti: Carmina. — Commentaria in Iuvenalem, Livium, Persium, Valerium Flaccum. — Editio princeps operis A. Cornelii Celsi. — Epistolae. — Interpretationes. — Orationes. — Vitae nonnullorum clarorum virorum.

De epistolis et codicibus editionibusque earum.

Epistolae Fontii ab anno 1467. (I. 1.) usque ad mortem eius scriptae permultae ad nostram aetatem remanserunt, quas ipse collegit fortasse ea de causa, ut postea ederentur. Quae collectio epistolarum hoc modo componi videtur: Fontius epistolam, antequam ad aliquem scripsisset, in libro quodam composuit et deinde ex eo plerumque multis locis mutatis denuo singulas epistolas descripsit; ex quibus solam noscimus, et quidem epistolam 17. lib. I. in codice *M*; praeterea ex his singulis duae derivari videntur, scilicet ep. 9. lib. I. in codice *N* et ep. 14. lib. II. (*i*), duae vero alterae ab ipso Fontio suis operibus insertae apparent: II. 11. (*W*) et III. 7. (*VWp*).

Partem epistolarum, quarum ultima II. 18. est, Amerigo Corsino dedicavit, qui codex dedicatorius *B* esse videtur (ex hoc autem codice postea J. Antonius Calexius eximens folium dedicationem et initium epistolae 1. continens manuscriptum Andreae Gambaro dedicavit). Deinde Fontius epistolas paulatim auctas ante omnes epistolas hanc dedicationem collocando in tres libros divisit, de quo codice post mortem Fontii describebatur *F*, qua de causa dedicationem nos quoque ante primum librum ponendam optimum esse putavimus.

Usque ad epistolam 18. lib. II., quia meliores lectiones ab ipso Fontio, ut credimus, correctas habet, codici *B* magnum momentum attribuimus. — Codicem *N* epistolam 9. lib. I. continentem, quamquam de epistola ab ipso Fontio scripta derivari videtur, maioris momenti esse non habuimus. — In epistola 11. lib. II. variantes paene omnes codicis *W*, quem ipse Fontius Mathiae regi descripsit, accepimus. — II. 14. Quamquam editiones de epistola ipsius Fontii derivari videntur, cum inserebatur in operibus Iohannis Pici Mirandulae, tamen, quia codicem non habemus, codicibus *B* et *F* praeponere nolimus. — Fontius a. 1472. Francisco Saxetto (*VWp*), post autem annum 1510. Francisco Riccio scripsit

eandem epistolam 7. lib. III. compluribus locis commutatis (*F*). Quia limam ultimam plerumque maioris momenti esse statuimus, variantibus lectionibus codicis *F* maiorem momentum attribuimus.

DE CODICIBUS EPISTOLARUM.

Codices eo ordine, ut quisque plus epistolarum habet, ordinantur.

F — Florentia. Bibliotheca Nationalis. Palat. Cappon. 77., chart., epistolae in foliis 36. — Codex omnes epistolas Fontii continet; in fine quaedam interpretatio eius invenitur. Codicem post mortem Fontii a. 1514. Franciscus Baroncinus descripsit; in fine (36r) legitur: Copiate dall'originale adi III digennaio 1513 alfiorentino circa hora quindecima. Ante codicem quatuor folia innumerata sunt, quorum 4v opera Fontii enumerat. — Ex hoc codice nonnulli versus excerpti inveniuntur Florentiae in Bibliotheca Marucelliana in codice A. 117., parte 14.

B — Bononia. Bibliotheca Universitatis. Numerus: 2382.,² chart., fol. 36. — Fontium Corsino dedicasse codicem puto. Primum enim folium deest, cuius loco alterum secunda manu descriptum addebatur hoc carmen dedicatorium continens (fol. 1v):

J. Antonius Calexius

ad reverendissimum dominum vicarium d. Andream Gambarum.

Accipe, parva licet nostrae sint munera dextrae,
 Si mentem spectes, maxima dona feres.
 Nobilitat munus, sic fertur, recta voluntas,
 Qua misero mihi, te comprecor, ipse fave.
 Nunc tua componet nostros clementia vultus,
 Si foveat gremio Calliopea tuo.
 Quo sacer usque locus virtutum regnat ubique,
 Sanctarum et legum dogmata clara sedent.

Deinde pars epistolae 1. lib. I. usque ad verbum *et* sententiae 4. descripta est. Quia autem hic codex tot epistolarum (ultima est ep. 18. libri II.) continet, quot Fontius dedicatione ad Corsinum a. 1496. scribenda mittere potuit, in folio 1., quod

² In catalogo codicum typis excuso (Lodovico Frati: Indice dei codici latini conservati nella R. Bibliotheca Universitaria di Bologna. Estr. dai voll. XVI. 103—432. e XVII. 443—603. degli Studi italiani di filol. classica. Firenze, 1908—09.) numerum currentem 1206. habet.

evulsum est, dedicatio Fontii, quae ad nos e codice *F* remansit, erat et in cuius loco deinde Calexius supra citatum versum dedicatorium inscripsit. — In fine tria folia desunt, et quidem 31., 32., 33., quibus autem quatuor supplebantur corrigendo folium 34. in 35. et 35. in 36.; codex igitur folia 35 habuerat. Quibus tribus foliis deperditis e libro II. hae epistolae perierunt: 11. (7. *Romae*—usque ad finem), 12—15., 16. (1—usque ad 2. *dum*).

M — Venetiae. Bibliotheca Marciana. Cl. XII. numero 135. Coll. 4100. — Codex continet carmina Baptistae Guarini et Iani Pannonii a Guarino Baptista conscripta. In fine libri manuscripti impacta est epistola in charta scripta manu Fontii ad Baptistam Guarinum scripta (I. 17.) una cum quadam epistola Nicolai Heinfuss. (fol. 126.) Epistola Fontii in folio 125 r — v et titulus 127 v invenitur.

V — Vindobona. Bibliotheca Nationalis. Cod. Lat. 292., membran. — Codex continet commentarium Fontii in Persium poetam Laurentio Medici dicatum. Qui codex manuscriptus olim in Bibliotheca Corvina³ collocatus erat. In fine libri manuscripti (117 v —122 r) est epistola 7. lib. III. ad Franciscum Saxettum, in codice *F* et apud nos ad Franciscum Riccium missa.

W — Wolfenbuttela. Bibliotheca Ducis Augusti. Num. Aug. 43., membr. — Codex totus ab ipso Fontio Mathiae regi dedicante describebatur et in Bibliotheca Corvina inscribebatur.⁴ In quo libro manuscripto duae epistolae Fontiiveniuntur, et quidem ad Mathiam regem scripta (II. 11., fol. 1 r —3 r) et ad Franciscum Saxettum in codice *F* et editione nostra ad Franciscum Riccium scripta (III. 7., 114 v —118 r).

³ Vide: Editio Hungarica: Bibliotheca Corvina. Mátyás király Budai könyvtára. Irták: † Fraknói Vilmos, Fögel József, Gulyás Pál, Hoffmann Edith. Szerkesztették Berzeviczy Albert, Kollányi Ferenc, Gerevich Tibor. Budapest, 1927., pag. 61., cod. 19. — Editio Italica: Bibliotheca Corvina. La Biblioteca di Mattia Corvino re d'Ungheria. † Guglielmo Fraknói, Giuseppe Fögel, Paolo Gulyás, Edit Hoffmann. Per cura di Alberto Berzeviczy, Francesco Kollányi, Tiberio Gerevich. Traduzione dall'ungherese di Luigi Zambra. Budapest, 1927., pag. 79., cod. 117.

⁴ Ibidem in editione Hungarica pag. 75., cod. 145., in editione Italica pag. 83., cod. 146.

N — Florentia. Bibliotheca Nationalis. Magliab. VI. 166. (366.) chart., saec. XV. — In codice (fol. 115v) invenitur epistola 9. lib. I. ad Donatum Acciaiolum scripta. Folio, quod sequebatur, deperdito caremus fine epistolae (3. *te*—usque ad finem).

DE EDITIONIBUS EPISTOLARUM.

F — Editiones satirarum A. Persii Flacci, quarum finibus adicitur epistola 7. libri III., sicut in codice V. — Saeculis XV. et XVI. satirae Persii cum commentariis Fontii saepe numero edebantur adiunctis etiam aliorum commentariis. Primum a. 1477. Florentiae apud Sanctum Iacobum de Ripoli excudebatur.⁵ — Quarum editionum permultas vidimus contulimusque, variantes autem lectiones non separatim, sed summam in annotationibus criticis nostris inseruimus littera *p* significantes, quae igitur littera nunc solam quandam, nunc nonnullas editiones notat.

i — Editiones operum Iohannis Pici Mirandulae. — In operibus Pici in fine saeculi XV. et saeculis XVI. saepe numero excusis inter epistolas ab aliis quoque scriptas invenitur epistola Fontii ad Robertum Salviatum scripta (II. 14.). Primum Benedictus Hectoris a. 1495. Bononiae impressit.⁶ — Permultae editiones a me collatae sunt, littera autem *i* non semper omnes, sed nonnunquam solam editionem significat. — Io. Csontosius⁷ memorat quendam librum manuscriptum signatura non apposita in Bibliotheca Riccardiana Florentiae asservatum, qui hanc epistolam continuerit; non vidimus.

r — Georgius Remus⁸ a. 1621. edidit Francofurti opera Fontii, quae codex Wolfenbuttelaë asservatus (*W*) continet, id est II. 11. (pag. 1—5.) et III. 7. (pag. 257—63.).

g — Gustavus Camillus Gallettus a. 1847. Florentiae librum, qui inscribitur Philippus Villani, Liber de civitatis

Vide: Ludovicus Hain: Repertorium Bibliographicum I—III. Stuttgartiae, Tubingae, Lutetiae Parisiorum 1826—38., numero 7226.

⁵ Ibidem numero 12994.

⁷ Iohannes Csontosius: A Korvina (A Pallas Nagy Lexikona, tom. X., additamentum post pag. 814.) pag. X.

⁸ Opera exquisitissima Barth. Fontii Florent. v. cl. familiaris Matthiae regis Pannoniarum.

Florentiae famosis civibus etc., edidit, in quo ex editione operum Iohannis Pici Mirandulae a. 1601. Basileae excusa, ut ipse dicit, denuo edidit (pag. 160.) epistolam Fontii ad Robertum Salviatum scriptam. (II. 14.)

j — Hubertus Janitschek in libro, qui Die Gesellschaft der Renaissance in Italien und die Kunst (Stuttgart, 1879.), epistolam Fontii ad Franciscum Saxettum scriptam (II. 7.) inter commentarios (pag. 120.) e codice *B* valde mendose edidit.

m — Conceptus Marchesi in libro de Bartholomaeo Fontio scripto septem epistolas e codice *F* typis excudit, et quidem hoc ordine: ad Politianum (I. 24., pag. 60—2.), ad Mathiam regem (II. 11., pag. 82—3., II. 12., pag. 86—7.), ad Pontanum (II. 18., pag. 91.), ad Thomam Soderinum (III. 9., pag. 96.), ad Buclerum Gallum (I. 22., pag. 132—3.), ad Marsilium Ficinum (I. 23., pag. 174—5.). — Quia Marchesi Dedicacionem significat epistolam I. libri I., ideo in nostra editione in libro I. numero minoribus numeris singulae epistolae notatae sunt. (Exempli gr.: apud nos: I. 15. = apud Marchesi I. 16.) Marchesi codicem *B* ignorat.

h — Stephanus Hegedüs in ephemeride, quae Irodalom-történeti Közlemények inscribitur, a. 1902. (t. XII.) de Bartholomaeo Fontio scribens (pag. 1—19.) tres epistolas, et quidem duas ad Petrum Garasdam (I. 12., pag. 4.; I. 14., pag. 5.) et unam ad Mathiam regem (II. 12., pag. 16—7.) edidit. Ad Petrum Garasdam scriptas e scriptis Eugenii Abel, qui codice *B* usus est, et Mathiam regem scriptam secundum Conceptum Marchesi prodidit.

a — E scriptis Eugenii Abel quatuor epistolas Fontii Stephanus Hegedüs in publicum edidit,⁹ quae sunt: ad Mathiam regem scripta (II. 11., pag. 16—8.), tres ad Petrum Garasdam scriptae (I. 15., pag. 19.; I. 13., pag. 19—20.; I. 12., pag. 20—1.). Abel codicem *F* ignoravit, epistolas igitur ad Petrum Garasdam scriptas e codice *B* descripsit, ad Mathiam regem scriptam autem, cuius finis ex hoc codice deperditus est, partim ex codice *B*, partim ex editione *r* codice et editione collatis reliquit.

⁹ Analecta Nova ad historiam renascentium in Hungaria litterarum spectantia. Ex scriptis ab Eugenio Abel relictis edidit Stephanus Hegedüs. Budapestini, 1903.

NOMINA TITULATA.

Nomina eorum, ad quos Fontius epistolas misit.

- Acciaiulus**, Donatus I. 9.
— Iohannes, Petri f. II. 3.
Brandolinus, Raphael II. 19.
Buclerus, v. : Gallus, Buclerus.
Calderinus, Antonius I. 21.
Cenninus, Petrus I. 2., 5., 6., 8., 18.
Chalcondylas, Demetrius II. 2.
Cinozus, Simon, frater ordinis
praedicatorum III. 4.
Corsinus, Amerigus, Ded.
Corvinus, Mathias, rex Pannonius
II. 11., 12.
Delphinus, Petrus, generalis Ca-
maldulensis I. 20., II. 9.
Fannius, Petrus I. 3., 10., 19., II. 17.
Ficinus, Marsilius I. 23.
Gaddius, Franciscus I. 4., 7.
Gallus, Buclerus I. 22.
Garasda, Petrus I. 12., 13., 14., 15.
Guarinus, Baptista I. 16., 17.
Mathias, v. : Corvinus, Mathias.
Medices, Laurentius II. 4.
— Petrus Franciscus III. 12.
Morenus, Iohannes II. 13.
Nesius, Iohannes III. 2.
Oricellarius, Bernardus II. 5.,
III. 5., 11.
Pandolphinus, Franciscus III. 1.
— Petrus Philippus II. 8.
Pharca, Michael I. 11.
Politianus, Angelus I. 24.
Pontanus, Iohannes II. 18.
Puccius I. 1.
— Antonius III. 8.
— Laurentius, Iulii secundi pont.
max. datarius III. 10.
Ragusiensis, senatus II. 10.
Riccus, Franciscus, Matthaei fi-
lius III. 7.
Rocciforte, Guglielmus, Galli-
arum cancellarius II. 15.
Rossus, Iohannes II. 1.
Salviatus, Iacopus III. 13.
— Robertus II. 14.
Saxettus, Federigus II. 16.
— Franciscus II. 7.; ann. crit. III. 7.
Soderinus, Franciscus, cardinalis
II. 21.
— Petrus, iustitiae vexillifer per-
petuo designatus II. 20.
— Thomas, Ianvictorii filius III. 9.
Spica, III. 3.
Verinus, Ugolinus II. 6.
Zeffius, Ioanfranciscus III. 6.

BARTHOLOMAEUS FONTIUS
EPISTOLARUM LIBRI III.

DEDICATIO.

Bartholomaeus Fontius Amerigo Corsino S.

Aetatisne vitio accidit iam ad senectutem vergentis, an ratione potius animi cum ipso tempore excreſcentis, ut res meas, tanquam migraturus componam, nescio. Unum scio mihi quinquagesimum annum agenti non longe hanc abesse discessionem. Quare me ad tantum accingens iter dum, quid cognatis relinquam, quid amicis, expedio suppellectilemque omnem explico, has inscio me latitantes epistolas, neque adeo multas, ut legere extimescas, forte invenio. Quas equidem ad te misi, amicissimum virum et communium studiorum studiosissimum, ut eis, cum vacabit, legendis totius vitae meae cursum, labores studiaque cognoscas. Sunt enim litterae ad amicos praesertim scriptae, quibus nihil esse occultum volumus iurati ac sancti testes animorum nostrorum et voluntatum. Eas igitur cum perlegeris, nisi, quod maxime vereor, te offenderint, servabis inter alios tuos libros mei monumentum in te amoris. Sin certe offenderint, vel tuis ipse conscindes manibus vel ignipotenti Vulcano dabis, ne extent insignes notae iuvenilium mearum ineptiarum. Vale. Florentia, VIII. Cal. Februarii, 1495.

LIBER I.

Bartholomaeus Fontius Puccio S.

1

Summam erga me benivolentiam tuam multis antea rebus perspectam et cognitam nuper ex Baptista Nellio recognovi. Quam non oratione modo, sed oculis, fronte, vultu, multis praeterea signis, quae nequivit exprimere, se plane asserit perspexisse, quanti autem me facias, vel in se uno expertum esse, quem antea tibi semper incognitum nostris inspectis litteris tam comiter et benigne receperis tamque familiariter sis complexus, ac si tecum vixerit diu. Illud vero etiam mihi rettulit nihil gratius nihilque iocundius meis ad

te litteris posse perferri, quod omnibus de rebus, quae hic aguntur quaeque actae vel dictae sunt, cumulatissime te erudiunt. Quod ego ita dici a te arbitror magnitudine tui in me amoris, cum praesertim non desint tibi, qui et celerius queunt et copiosius cuncta perscribere. Nos enim quod occupatiores sumus, etiam in scribendo aliquanto caeteris tardiores. Verum utcunque sit, nunc tanta in re tantoque omnium metu quid actum sit quidque agatur dicaturve, volui tibi significare. Patefacta in Petrum Medicem coniuratione tanti negotii duces Angelus Acciaiolus in Apuliam, Nicolaus Soderinus in Narbonensem provinciam, Dietisalvius Neronius in Siciliam sunt relegati. Sed Neronius primo Malpagam ad Bartholomaeum Colionem, deinde Venetias profectus est, ubi se illi Soderinus non multos post dies adiunxit. Quorum cohortationibus moti Veneti clam Colionem iusserunt quam maximum parere exercitum. Quod ubi prospectum est, statim Bernardus Bongiolamus Ferrariam, Aloisius Guicciardinus cum Thomaso Soderino Mediolanum ac Venetias, Iohannes Canisianus et Antonius Ridolphus legati Romam et Neapolim missi ad societatem instaurandam, sed cum rege Ferrando tantum et Galeatio Maria, Insubrium duce aequis conditionibus renovata est; Lucenses quoque paulo post in eandem recepti, Senenses vero tergiversati animis esse nobiscum velle, non scripto responderunt. Hic curantur omnia diligenter, nam et decemviri ad belli curam creati sunt et ab his milites scribuntur, a sociis praesidia accersuntur et omnia ad bellum necessaria summo studio parantur. Astorem, Faventiae principem a nobis constat ad Venetos defecisse, quare vis omnis belli in Flaminiam transferetur. Eo itaque duodetriginta equitum turmae a rege Ferrando praemissae sunt illisque se Federicus Urbinas adiunget, Roberto quoque Severino imperatum a nostris est, ut eo ire cum suis copiis maturet. Bartholomaeum Colionem Padum cum ingenti exercitu pertransisse magnus est rumor. Quo tanto motu Bononienses perculsi praeter multorum opinionem in nostras partis concessere, itaque ad eos Angelus Stupha legatus missus, qui, etsi per se antea satis firmi fidaeque nobis extiterant, hac tamen legatione magnopere confirmati totis viribus pro nobis contendunt. Intra urbem tamen varii motus animorum sunt, plebi enim rebus novis intentae nihil

praeter principes deest, qui non defuturi videntur, si in Flaminia succubuerimus. Accedit, quod graviter et iniquis animis multi ferunt ad sumptus belli subministrandos onera graviora statuta esse et quinqueviros ad id creatos in res et fortunas omnium potestate permissa. Erit haec aetas, ut multorum fert opinio, plurimarum ac maximarum rerum eventu memoranda, nam et Italia omnis armata est et audimus in Gallia summos duces cruentissimum bellum parare et Christiani nominis Turcum hostem fidei nostrae interitum minitari. Sed nostrum est, mi Pucci, earum eventa rerum, quae sub fortunae arbitrio sitae sunt, forti animo expectare. Tu quid agas, quomodo valeas, ut sciam, cura. Domui tuae pristina illa dignitas magnam in partem est restituta. Nam vix possem exprimere, quantum laudis Antonius, parens tuus ex Pisana praetura sit consecutus, quare et ipse tu, cuius expectatio magna est, cura, elabora, perface, ut is evadas, quem pater, cognati, affines, amici omnes nosque in primis cupimus et optamus. Unum illud emoneo, ne propter iuris civilis studia nostrarum dicendi artium obliviscare. Nam si ex sola iuris cognitione dignitatem maximam consequuntur ii, qui praeter verba legis nihil ex se non rude atque impolitum promunt, quanto maioribus et honoribus et praemiis honestandus erit is, qui ad legum scientiam elegantiam quoque orationis addiderit. Potes autem eodem tempore utrique facile inservire, non est enim tam ardua iuris cognitio, quam multi putant, sed potius ampla et diffusa, quam difficilis et obscura. Nostra quidem studia, quantum in se iocunditatis atque utilitatis habeant, brevi ostenderem, nisi mecum, ad quem scriberem, reputarem. Nam cum primam aetatem omnem in his magna cum laude consumpseris, supervacaneum esse puto tibi longe antea perspecta et cognita enarrare. Te tantum ad ea hortor oroque, ut caepisti, pergas meque ames et a me omnia amantissimi hominis studia officiaque expectes. Vale.

Bartholomaeus Fontius Petro Cennino S.

2

Vereor, ne mora tam diuturna ingens damnum studiis meis attulerit, quae profecto, si affuisses, non remissem. Quantum enim superioribus annis potuerit apud me oratio tua, sum mihi ipse optimus testis, qui te fidelissime adhortante

et prudentissime admonente communibus studiis inhaerebam. Nunc vero te absente non casu aliquo, sed certa potius ratione, unde me sustuleras, sum reiectus. Iactamur enim, ut vides, non imperiti homines saevis undis et allatrantibus scopulis agitamur. Quae spes autem serenitatis futurae, quibus nullum benignum sidus refulgeat? Ergo animus erat, cum haec scribebam, saevientibus ventis vela convertere, sed illud me rursus angit, quo me applicem. Quid tu probes? Quare consule mihi, quaeso, per litteras, quid agendum putes. Sunt hae profecto etiam tuae partes, cum nihil habeas separatim a nobis idemque tibi sit etiam atque etiam cogitandum. Expectabo itaque litteras tuas atque interim eundem tenebo cursum, non tam ut aliquid proficiamus, quam ne abiectis animis videamur. Tu quidem recte facis, qui in omnibus epistolis me hortaris, ut animo sim erecto, ego vero nedum magno, ut saepe antea, sed etiam nunc animo sum excelso. Verum nos oportet aliquando consulere nobis ipsis. Nam etsi summae Diogeni videntur opes habendi cupiditate carere et ad trahendam vitam fontes, herbas, speluncas, pelles sufficere, nobis tamen hoc tempore hosque inter homines aliter est vivendum. Nosti praeterea naturam stomachi mei quam a sordibus alieni, quam earum rerum, quas tu non contemnis, percupidi. Quare tanquam e specula quadam prospicio, quo potissimum advolem, ut tentem et experiar omnia potiusque fortuna iudicio meo, quam defuisse mihi vel consilium vel animus videatur. Sed haec fortasse pluribus, quam fuit necesse. Vale.

Bartholomaeus Fontius Petro Fannio S.

3

Tametsi multo gratius mihi erat verbis potius coram, quam litteris, si qua tibi dicenda erant, exponere idque ita facere statueram, tamen cum te isthic diutius, quam putaram, morari videam, decrevi pauca ad te scribere, quibus animum penitus meum intuens eam mihi a superis mentem datam esse laeteris, quae me, quod in primis quaerendum est, ad virtutem et litteras inflammarit. Ego vero etsi contendi Ferrariam, ut Borsium Estensem inviserem, illa tamen etiam causa me commovit, ut, quae Bononiae, quae Ferrariae, quae Venetiis litterarum esset conditio quive docti homines, plane cernerem. Harum equidem urbium mores et ingenia con-

templatus nihil video, in quo nostri homines illis cedant. Uno certe longe praestamus, quod philosophum praeclaris-⁴ simum atque omnium, qui ubique locorum sunt, facile principem, Iohannem Argiropilum habemus, quo doctore ac magistro, nisi casus aliquis retardaverit cursum meum, non me in postremis futurum putem. Sed illud modo fit reliqui, quae⁵ ego velificatione in hunc litterarium portum devehar. Expecto⁶ igitur te unum propositi mei non solum laudatorem, sed adiutorem. Itaque reditum tuum accelera, eris enim et consiliorum nostrorum particeps et eorundem socius studiorum. Vale.

Bartholomaeus Fontius Francisco Gaddio S. 4

Paenitentiam meam breviter simpliciterque descriptam¹ huic ad te dedi tabellario perferendam, quae, ut puto, non verebitur iudicium tuum, cum abhorreat ab omni barbarie fratrum colorum sitque descripta oratorio quodam, ut in tali re convenit, diserto et eleganti stilo. Tu vero, si me amas,² si nullum officium tuum apud me intermoriturum existimas, da, quaeso, operam diligenter, ut libri, de quibus iterum ad te scripsi, mihi quam celerrime transcribantur, quo mihi nihil in praesens facere gratius poteris neque commodius. Vale.

Bartholomaeus Fontius Petro Cennino S. 5

Recordare tuas litteras, quibus mihi recepisti ad omnia¹ te mihi semper paratum fore. Quod ego vere ita esse existimabam propter benivolentiam in te meam, quam si experiendo magis, quam loquendo cognosti, in hoc nostrum et tu vicissim negotium nunc incumbas atque ita omnia per te agas, ut me a te mutuo amari re ipsa intelligam. Tu vero,² quod proximis ad me litteris subobscurae ac breviter attigisti, quicquid evenerit, in meliorem, quaeso, partem accipias. Est enim tuae prudentiae, etiamsi secus acciderit, quam volueris, patienter perferre. Ego quidem re vel desperata vel, quod spero⁴ cupioque, adepta te brevi expecto, ut totius vitae nostrae rationem ineamus. Magna enim spe aliorum, magnam quoque⁵ de te spem habeo, quae futura in dies videtur maior, si parueris optimis et fidelissimis consiliis meis, quae divinare iam debes, sed tenebis planius audiendo. Quare iter tuum⁶ accelera, nam et haec et plura alia coram agemus, cum veneris. Vale.

Bartholomaeus Fontius Petro Cennino S. 6

Etsi ea te confido prudenter facturum omnia, quae tibi 1
 conducere iudicabis, ita me tamen examinarunt iustissimae
 querelae tuae, ut non minorem dolorem ceperim ex casu tuo,
 quam si essem in eodem constitutus. Quare te oro in mirum 2
 modum, ut, quid sit subsecutum, confestim scribas. Ero enim
 interim semper de te sollicitus. Quanquam haec Deus, ut 3
 spero, vertet in melius. Quod si erit, ut opto, me quasi ab
 interitu revocabo. Vale.

Bartholomaeus Fontius Francisco Gaddio S. 7

Nulla de causa (sunt enim aliae multae et iustae) tan- 1
 tum cuperem, una essemus, quam ut amicitiae nostrae,
 cuius iam pridem semina sparsimus, iocundos atque uberes
 nunc fructus meteremus. Sed quaecunque utrique nostrum
 fortuna erit, quae bona, ut puto, erit, id fiet aliquando. Inte- 2
 rim nos armemus validissimis illis armis, quae vi nulla con-
 tundi possint, quod, si ipse facis, est mihi vehementer gratum.
 Equidem ita me munio, ut iam videar non inglorius esse 3
 miles. Musae illae nostrae veteres ita me amplexantur, ita
 in suam consuetudinem me admittunt, ut, cum amicissimis
 illis utar, videar mihi sperare debere. Sperarem profecto 4
 magis, si studiorum socium te haberem, sed, ubi id nequit,
 explebimus animos nostros crebris litteris cohortando nos
 invicem et monendo. Me quidem ita delectant epistolae tuae, 5
 ita etiam ad te scribens afficior, ut, quotiens tua lego, te lo-
 quentem audire, te videre, quotiens ad te scribo, tecum esse
 et colloqui tecum videar. Quod autem tua mihi omnia para- 6
 tissima polliceris, est id sane minime novum, gratum tamen
 ac periocundum promissum tuum, ex omnibus enim partibus
 sese quotidie magis effundit vis et magnitudo amoris tui.
 De me vero tibi recipio nullam rem unquam futuram tam 7
 arduam, quam ego non pro te libenter suscipiam quaeque
 mihi pro te suscepta non iocundissima sit futura. Vale.

Bartholomaeus Fontius Petro Cennino suo. 8

Quod optatis fortunam tuis acrem quereris adversariam 1
 extitisse, pari tecum dolore sum permotus. Verum enimvero
 fortem virum aequam semper decet servare mentem et in-

victo animi robore, tanquam fortissimo propugnaculo uti contra omnem fortunae temeritatem. Quare cum intelligam, ² quid tu de rerum tuarum amissione optime sentias, nihil aliud in praesentiarum ad te scribam, nisi ut, si ante tranquilliora moderate tulisti, nunc turbida sapienter feras. Ego te, ³ quod maxime petis, et Donato commendare non desistam et nihil praeterea, quod ad te tuosque pertineat, praetermittam. Vale.

Bartholomaeus Fontius Donato Acciaiuolo S. 9

Etsi Petrum Cenninum probum et doctum virum prop- ¹ ter summum ingenium, suavissimos mores, singularem modestiam satis per se ipsum sine meis litteris tibi commendatum fore confido, te tamen vehementer rogo, ut, quibus in rebus ei usui esse poteris (poteris autem quam plurimis), facias et amanter et diligenter. Mihi certe nihil efficere gra- ² tius unquam poteris, quam si omnem vim tuae in me benivolentiae in hunc unum animae dimidium meae totam transfuderis. Quod ut facias, te iterum atque iterum oro. Vale. ³

Bartholomaeus Fontius Petro Fannio S. 10

Quod mihi de optimo statu tuo significasti, vehe- ¹ menter placet, quando industria et virtute tua perfectum video, ut, quae multi vix tempore longissimo consequuntur, ea tu brevissimo sis adeptus. Sunt autem tibi quidem ista ² praeclara initia tanquam firmissima fundamenta totius vitae iacta a me ipso, qui te ornatissimum cupiebam, hoc tempore non sperata. Nam etsi cognita industria, probitate, doctrina ³ tua summa de te sperabam, tamen haec nostra doctis viris adversa tempora et inversi Romanae curiae mores faciebant, ut vererer interdum, quemadmodum tecum ageret ipsa fortuna. Quare tibi primum, ut debeo, pro adepto Caereti ⁴ sacerdotio gratulor, deinde mihi ipse etiam gaudeo, qui, dum ea, quae in te video, in me quoque libenter effingo, bene mecum agi etiam arbitror. Sed nunc, mi Petre, nunc sunt tua ⁵ officia atque partes (quanquam non haec scribo, ut te institutam, neque enim prudentia tua praecepta mea desiderat) omni cura et diligentia vigilare, ut assiduitate et virtute tua haec tam clara initia maioribus successibus prosequare. Vale.

Bartholomaeus Fontius Michaeli Pharae S. 11

Ex quo tempore te Florentiam studiorum communium¹ causa contulisti, ego nostrorum omnium primus consuetudinem tecum cepi, quam non solum in hunc diem servavi, sed auxi semper diligentissime. Omitto, quo interim animo, quo² studio, qua liberalitate quibusque officiis prosecutus te fuerim. Cum itaque fides et singularis amor erga te meus extiterit, non quo mecum non admirari, cur ita commutatum te viderim. Nihil autem potest intercessisse, nisi Petri Cennini discessio.³ In quo quidem, fateor, tibi consului, ne eius profectionem remorareris, verebar enim te hominis non indiserti inimicitias absque ulla tua utilitate suscipere. An credebas tuis An-⁴ tonium Ridolphum ad Ferrandum regem legatum verbis ab eo, quod clarissimis viris de illo secum ducendo promiserat, dimoveri? Quod ego cum scirem, tibi, ne eum laceresses, recte consului. Sed ne tuae abalienationis causa haec sit,⁵ subii equidem libens hanc iacturam tibi, quam pecuniam debet, de meo misi, malui enim eam perdere, quam amicum, quoniam longe pluris amicorum iacturam facio, quam numerorum. Non enim mihi ullum aut ex tua aut ex cuiusquam ami-⁶ citia quaestum propono. Sed tantum quaero animum atque mentem longe mihi invidiosis divitiis cariorem. Haec si tibi⁷ erunt accepta, ut debent, rem feceris amicitia nostra dignam. Si nihil movebunt, ne ego quidem commovebor, cum nulla⁸ res tristari me debeat praeter culpam, qua me carere Deum hominesque attestor. Vale.

Bartholomaeus Fontius Petro Garasdae Pannonio S. 12

Tantum est temporum rerumque omnium immutata con-¹ ditio, ut minime mirandum sit, si ego quoque ad tempus patriam mutem. Nam si sapientis est hominis tempestati ce-² dere neque eundem semper cursum tenere, non mihi vitio dari putem. Si cum ea, quam proposueram, via ad optatum finem pervenire non possim, alia ire pergam, qua ad exitum tandem perducar. Itaque et horum temporum et mearum re-³ rum omnium ratione prospecta cum censeam non esse domi amplius desidendum, te per tuum in me amorem meumque erga te mutuum etiam atque etiam rogo, ut de nobis, quod promisisti, conficias, nullam enim aliam mihi viam ad nostra studia relictam esse perspicio, cum quod omnis Italia dissen-

sionibus intestinis est armata, tum quod princeps in ea nullus favet liberalibus disciplinis. Equidem ni mihi persuaderem, cum haec scriberem, te pro tuo summo in me amore meoque in te pari tua sponte etiam sine meis litteris esse facturum, plura scriberem meque tibi diligentius commendarem. Tantum oro, si me tui studiosissimum semper nosti, hoc mihi praestes, quod omnium est maximum maximeque necessarium quodque nullius, nisi tua unius opera me assequi posse confido. Vale.

Bartholomaeus Fontius Petro Garasdae Pannonio S. 13

Simulac te quartana liberum ex tuis litteris intellexi, incredibili gaudio sum affectus. Sed si me amas, maerore solitudineque expulsa aegritudinis tuae potissima causa ingentes animos erigas. Nam ut ex multis audio, Pannoniis rebus compositis et tui ad regem in auctoritate et gratia pristina permanebunt et tu eris brevi inter eos in gradu altissimo constitutus. Nihil est enim tam magnum, quod ego te propter egregias virtutes tuas, suavissimos atque optimos mores summamque humanitatem non sperem consecuturum. Donec vero in Pannoniam redeas, incumbere toto animo in hanc curam, ut omnium tuorum expectationem de te exuperes. Hanc, ut spero (etsi ea est ingens), perfacile vinces, si ad nostras te totum artis converteris, unde te Varadinensis praefectura paulum flexit. Igitur eventa rerum Patavii dum expectas, cura, elabora, invigila, perfice, ut resarcias praeteritam omnem studiorum iacturam. Non succumbas ulli oneri, non iniquis deperditisque temporibus, non saevissimae adversissimaeque fortunae. Scribo haec amanter ad te, ut de teo, teque rogo, ut, licet consilio meo ipse non egeas, hac tamen in re tibi a me consuli patiare. Me quidem semper in omni fortuna fidelissimum amicissimumque habebis. Res certe meas omnis, quaecunque sunt, non tibi solum hac tanta tua necessitate promitto, sed ad te ultro libenter defero. Vale.

Bartholomaeus Fontius Petro Garasdae Pannonio S. 14

Quod quaeris, qui meus sit status, is est, qui solet, et aliquanto deterior, qui natus ad agendum aliquid dignum viro ita humiliter vivo, ut studiorum ac Musarum suppudeat. Sed, ut alias ad te scripsi, in uno te spem meam omnem reposui.

Quare Pannoniis rebus compositis Poloniisque dimissis ac
 tuis reconciliatis cum rege te Deus optimus maximusque for-
 tunet, ut ad te ego vel ad tuos vel saltem in regionibus tuis
 non indignam nostris litteris vitam ducam. Vale. Florentiae,
 XVI. Cal. Ianuarii, 1471.

Bartholomaeus Fontius Petro Garasdae Pannonio S. 15

Litterae tuae amantissime ad me scriptae cunctas mo-
 lestias animo depulerunt. Non potui enim non dolorem repri-
 mere atque animum auctoritate tua confirmatum non con-
 stantem habere. Itaque durabo, ut mones, et de te semper
 optimam spem habebo teque pro tuis in me meritis singulari
 fide observantiaque amabo. Vale. Florentiae, Idibus Fe-
 bruarii, 1471.

Bartholomaeus Fontius Baptistae Guarino S. 16

Romam ad me tuae litterae sunt allatae, quibus inde
 rescribere non est visum, cum quod certum tabellarium non
 haberem, tum quod nihil certi referre possem, si prius Flo-
 rentiam non redissem. Quo cum veni, nihil mihi fuit antiquius,
 quam ut tuis litteris responderem. Iohanni igitur Bencio,
 quam scripseras, pecuniae summam persolvi, Apollonium
 autem, quem deferre mecum sperabam, idcirco habere non
 potui, quod Bessario ad obeundam legationem intentus non
 exhibuit. Suetonium per Nicolaum, legatum Herculis perendie
 ad te misi, cui quod poema nostrum reddideris, rem gratis-
 simam effecisti. Lyrica tua quidem sunt visa mihi et elegan-
 tia et iocunda, quare te rogo, quotiens otium nactus eris,
 aliquid simile ad me scribas, cum enim aut tua lego aut ipse
 ad te scribo, tuo suavissimo colloquio perfrui mihi videor. Quo
 fit, ut, cum longitudine tuarum litterarum delecter, ego quoque
 fiam longior in scribendo. Enimvero te decrevi participem
 facere Romanae urbis antiquitatis, quam nuper, dum Romae
 fui, quotidie non sine lachrymis perlustrabam vicissitudinem
 rerum et fortunae varietatem considerans, quae tantam ur-
 bem, terrarum quondam orbis imperium atque arcem tam
 foede ac tam immaniter deformasset. Pontem igitur supra
 Tiberim, quo in insulam itur, vidi a L. Fabricio, C. filio,
 curatore viarum factum et aedis Concordiae porticus mar-
 moream quandam partem iuxta Capitolium, quam senatus

populusque Romanus incendio consumptam restituit, et Sep-
 timii Severi, M. Aurelii, Titi ac Vespasiani Constantinique
 marmoreos insignes arcus, divi quoque Traiani et divi An-
 tonini duas ingentes cocleas, marmoreas columnas, in qui-
 bus eorum gesta miro artificio sunt inscripta. Ad Ostiensem
 vero portam pyramis est marmorea inoenia urbis intersecans,
 C. Cestii, septemviri epulorum ingens magnificentumque se-
 pulchrum. Est et obeliscus in Vaticano, quem C. Caligula
 divo Augusto et divo Tiberio sacrum posuit. Sunt et in
 Esquiliis duae ingentes marmoreae statuæ a Praxitele Phi-
 diaque perfectæ cum duobus infrenis equis. Superest et
 sacrarium Theodosii, cuius intrinseci parietes marmoreis ta-
 bulis caelatura veteris exornantur, quod Martino martyri est
 dicatum. Conspexi omnium magnificentissimum aquaeduc-
 tum, quem divus Claudius ad Caelium usque montem perduxit
 et L. Septimius Severus et T. Aurelius Antoninus Pius plu-
 ribus in locis corruptum restituerunt. Est et ad Tiberis ri-
 pam divi Hadriani cum nobili supra fluvium ponte moles, in-
 gens eius magnificentumque sepulchrum, nunc Castrum Sancti
 Angeli vocitatum. Vidi Pantheon, deorum omnium nobilis-
 simum templum; quod M. Agrippa, L. f., consul tertium fecit.
 Extra urbem vero ad secundum lapidem via Ostiensi M.
 Antonii Antii Lupi marmoreum sepulchrum mire ornatum
 inspexi cum rerum a se gestarum inscriptione. Ad viam
 quoque Appiam secundo ab urbe miliario aliud longe maius
 admirabiliusque perspexi Caeciliae, Q. Cretici filiae, Me-
 tellae, Crassi. Haec digna aeternitate, quae viderim, ex omni
 restant antiquitate, in quibus litterae sint incisae. Quae sub-
 sequuntur, si non titulis, at gravissimorum auctorum testi-
 moniis comprobantur. Nam Amphitheatrum illud omnium
 maximum ex lapide Tiburtino, Colosseum a propinquo olim
 Colosso denominatum itemque Pacis templum, cuius tres
 tantum extant ingentes arcus, Vespasiani est opus. Mausoleum
 etiam Augusti Flaminiam inter viam et Tiberis ripam,
 quam Augustam hodie quoque dicunt, Octaviani opus excel-
 lens fuit. Thermarum autem quaeque Antoniniana, quaeque
 Termini nuncupantur, alteras Antoninum Severum, alteras
 Diocletianum nemo struxisse ambigit. Videntur et marmo-
 reae sex ingentes columnae, tres ad Capitolii, tres ad radi-
 ces Palatii, quam partem esse pontis a Caligula facti dicunt,

quo Palatio Capitolium iunxit. Et in Esquiliis trophaea duo²² marmorea conspiciuntur de Iugurtha deque Cimbris deque Teutonibus primum a C. Mario constituta, deinde a L. Sulla disiecta et a C. Iulio Caesare dictatore reposita. Videtur et Romuli templum post templum Pacis Capitolium versus sanctis Damiano et Cosmo sacrum et in via Sacra aedes Castoris et Pollucis, quam Sanctam Mariam Novam dicunt, et iuxta forum Saturni aedes, quod olim aerarium nuncupatum, modo est sacrum pontifici Hadriano. Templum quoque²⁴ Mercurii nunc angeli Michaelis et Apollinis aedes in Vaticano iuxta Basilicam Sancti Petri et Iunonis Lucinae nunc Sanctus Laurentius in Lucina. Reliqua erant et intra et extra²⁵ urbem adhuc quaedam veterum monumenta, quae tibi singula ordine explicassem, nisi me ad te ea libentissime nunc scribentem adversissimus nuntius enecasset. Nam vir clarissimus²⁶ Iohannes, Histrigoniae archiepiscopus a Mathia Corvino rege comprehensus est et Ianus, Quinqueeclesiensis episcopus, vir doctissimus et poeta clarissimus in ipsa fuga interiiit. Petro quoque Garasdae meo, ne in regias manus per²⁷ venerit, non mediocriter timeo. O me miserum, qui uno²⁸ tempore tantos viros tam amicos e tantis fortunis in tantas miserias videam corruisse. Sed, quominus scribam, obortis lachrymis et dolore impediatur. Vale. Florentiae, XIII. Cal.²⁹ Maii, MCCCCLXXII.

Bartholomaeus Fontius Baptistae Guarino suo salutem. 17

Acerbo mihi interitu Bithynae tuae dulcissimae coniugis¹ nuntiato graviter, ut debui, sum commotus. Honestissimam enim et pudicissimam feminam suavissimis moribus et singulari modestia praeditam immatura morte sublatam vehementer graviterque angebar. Vellem autem sub ipsam² potius mortis diem, quam nunc, tam sero eius obitum percipisse, ut in tempore amici optimi functus munere aliquod tuo vulnere salutare remedium praestitsem. Veruntamen ne³ nunc quidem alienum fore putavi aliquid ad te scribere, quod, si non radicitus vellere, saltem minuere istum tibi dolorem possit. Nihil enim aequae aegritudini animorum, atque dulcis oratio confert. Ego vero, ut tu per litteras quoque petis, non⁴ te sapientem Stoicorum legibus esse rogo, qui in carissimorum funere nihil omnino nos angere, nihil quoque dolere

volunt. Non enim illis assentior, qui ritu ferarum viventes nullis affectibus commoventur. Nam quis est adeo expertus humanitatis, qui, si carissimam uxorem amitteret, matrem communium liberorum, quae rem omnem familiarem diligentissime conservaret et studiosius augetet, in quam omnis domesticas curas sollicitudinesque deponeret, non vehementer turbaretur? Verum ut carissimorum interitu non tristari brutorum, potius immanium ferarum, quam pii et docti hominis est munus, ita quoque dolore nimio cruciari mulierum potius, quam virorum. Bene autem institutus animus neque dolore non commovetur, neque plus, quam satis est, maerore tristitiaque torquetur. Par est enim prudentissimum quenque virum neque se nimium secundis rebus efferre, neque in adversis concidere, sed bene praeparatum pectus ad utranque fortunam ostendere. Considerare enim debet, quemadmodum pelagus nunc turgidum, nunc tranquillum et caelum modo turbidum post serenum conspiciamus, sic quoque nos non posse pro mortalitatis conditione semper in eodem tenore persistere neminique naturae leges pervertere datum esse. Quae quidem si ab initio nobis perpetuam pacem et securum otium promississet, in adversis nostris rebus pro repentino dolore, cuius eo semper acerbior est vis, quo magis insperatus acciderit, non iniuria quereremur. Verum quando nobis sollicitudines, damna, exilia, bella, clades et innumera mala bonis immixta praedixerit, cum quid adversi contigerit, non debemus magnopere commoveri. Hanc si rerum humanarum conditionem et duplicem bonorum malorumque urnam, quae Deus in terras iugiter pro arbitrio suo iacit, tecum ipse tacitus reputabis, intelliges iam adhibendae medelae tuo vulnere tempus ultimum adventasse. Optima vero medicina doloris ratio est, quae nos suadet considerare debere praeter illa, quae a me supra descripta sunt, omnibus, qui terrae vescuntur munere, sive reges, sive inopes fuerint, enavigandam Cocytii fluminis undam esse. Verum cum vitam a Deo mutuam, tanquam aes alienum a feneratore sumpserimus, reposcenti illi, quandocumque voluerit, laeto animo est reddenda. Neque enim in morte quicquam est mali, cum ea cunctis incommodis optimum remedium sola praestet et humanae vitae curas sollicitudinesque devitet. Nam si mors animi simul et corporis finis est, insensibilitas quaedam ipsam consequitur et

requies cessatioque laborum, aut, si non una cum corpore totus animus interit, ab angustiis corporis, quibus mens vanis impletur cogitationibus, liberati quietiorem vitam transigimus. Amore, praeterea spe, metu, cupiditate et diversarum rerum affectibus ita semper exagitamur atque a summi boni contemplatione abducimur, ut nihil vere possimus sapere, donec in corpore permanemus. Pugnae vero, seditiones, discordiae unde nobis, praeterquam a corpore oriuntur? Omnia enim fere bella aut aliis a nobis, aut nobis ab aliis propter opes et divitias inferuntur, quibus corporis tantum causa inhiantes caetera omnia recta atque honesta despiciamus. Caeterum si nihil mali in morte est, sed contra, plurimum boni, si mors non prece, non pretio, non vi, non arte diffugitur, si vita, quam mutuo cepimus, cum a Deo repositur, aequo animo reddi debet, quid est causae, cur tantopere acerbissimo funere dilectissimae coniugis torqueare? An doles, quod corporis vinculis exoluta ad lucem e tenebris, a labore ad quietem, a terrenis ad caelestia piissima mulier commigravit? An vero te potius angit domesticus dolor tuus, quod necessaria dulcis coniunx tam insperato tempore, tam a studiis tuis et liberorum et rei familiaris negotiis alieno te solum in medio curarum fluctu reliquerit? Sed an, vir omnium literatissime, ignorabas, cum uxorem ex sententia delegisti, et eam et liberos, si quos pareret, teque simul et aegrotare et mori quotidie semper posse, cum nemini exploratum sit vel in diem crastinam se victurum? Quod si haec tibi, ut par erat, ante oculos proponebas, cur nunc tam vehementi dolore afficeris casibus istis multo antea meditatis. Age ergo, te collige aliquando et res humanas animo revolutans considera non te solum, non primum, non ultimum his molestiis implicari. Finem maerori luctuique impone, quem, si post paulo finiet ipsa dies, te talem ac tantum virum, tanta doctrina ac scientia praeditum tempus ultimum dedecet expectare. Nam cum prorsus insani sit hominis in perpetuo luctu et squalore persistere, profecto nos oportet et decet auxilio rationis tempus ultimum praevenire. Quod si lachrymis et maerore possent animae rursus in corpora revocari, concederem sane pro tuo arbitrio te lugere. Verum cum quis semel occiderit et de se splendida Minos arbitria fecerit, non genere, non facundia, non pietate restituatur, non debemus, ut initio

dixi, plus, quam decet, maerore tristitiaque vexari. Neque²⁹ hoc ea tantummodo ratione, quod nihil luctu nostro proficimus, sed etiam, quod si quis inferis est sensus, illius animam, si te tanto dolore opprimi senserit, dolituram in morte crediderim, cum te vivens plurimum delectarit. Praesta hoc³⁰ igitur illi mortuae, praesta discipulis tuis et cunctis Latini nominis, qui doctrina et ingenio tuo egent, praesta natis, amicis, cognatis, affinibus, qui una mecum tanto tuo dolore maerent. Quibus omnibus de tua plurimum salute sollicitis rem³¹ gratisimam feceris et studiis et doctrina tua dignissimam, si rationi obtemperans ab inanibus querelis desistens te ad pristinam vivendi consuetudinem revocaris. Vale. Flor., XXV.³² Iulii, 1472.

Bartholomaeus Fontius Petro Cennino S.

18

Cum recordor puerilium temporum, quibus cum nostro¹ Fannio periocunde vivebamus in rectis studiis litterarum, et eorum, quae postea sunt subsecuta, molestias reputo, prae his illa beata fuisse videntur mihi. Nam etsi tunc puer inter-² dum angustiis rerum exagitabar, me tamen ad suavissimas Musas referens ex eis magna solacia capiebam. Illis autem³ postea necessario decem iam annos relictis laborum plenam et solitudinum vitam duxi, ut qui neque foris ornamentum fortunae ullum, neque domi praesidium ullum invenerim. At nunc⁴ tandem cum rerum usu experientiaque edoctus nihil expectandum praeter virtutem censuerim, ad bonas artis revertor cum sponte mea, tum rationibus iis, quas paulo post exponam. In quo quidem me pungunt leviter eorum, quos mihi⁵ rettulisti, de me sermones, qui, cum in me nihil non ferendum inveniant, dicunt tamen non me tam diu studia relinquere debuisse. Quibus ego si prius ostendero, quot mihi⁶ per omnem adolescentiam incommoda fuerint ad studia prosequenda, mox tibi sententiam meam aperiam. Me vero a⁷ communibus studiis parentum, ut te non praeterit, immaturus interitus invitum avulsit. Tunc enim quintum decimum⁸ annum aetatis agens suscepta necessaria meorum cura omnem fidem, industriam operamque adhibui eis tuendis. Qua⁹ in re tanta assiduitas et diligentia mea septem continuos annos fuit, ut maximo illis adiumento extiterim. Secundo vero¹⁰ aetatis anno supra vigesimum magna ex parte oneribus iam

levatus sorore etiam viro in matrimonium collocata caepi
mecum de me ornando aliquantulum cogitare. Verum cum 11
fieri humaniores litteras domi pauci et earum studiosos parvo
in pretio esse cernebam, statui ad aliquem principem me con-
ferre, cuius opibus et gratia vitam honestiorem transigerem.
Quare velut e specula quadam nostrorum Italiae principum vi- 12
tam et mores acutum prospiciens praeter Estensem Bor-
sium, Ferrariae ducem, ad quem tenderem, cernebam. Is 13
autem magnitudine animi caeteros principes longe superans
me suscepit comiter et benigne. Ego vero eius in me liberali- 14
tatem benivolentiamque expertus in eo cum spem omnem
reposuissem, non post multo ipsius acerbissimo funere eo
corrui magis, quo magis attollere me speravi. Quare contra 15
rebus, quam putaveram, succedentibus cum redire ad vetera
studia, veluti quietis in portum excogitarem, Ferraria rever-
sus incidi in quartanam, quasi parum fecisset ipsa fortuna,
si, cum tantum illud mihi decus et praesidium sustulisset,
non in corpus quoque meum saeviret. Hac ego per integrum 16
annum laborans omne litterarum studium tam longo inter-
vallo repetitum non sine magna molestia iterum relinquere
sum coactus. Postea vero tam diutino morbo liberato cum 17
mihi, cum Petro Garasda, viro clarissimo meique amanti-
simo tanta necessitudo intercederet, ut non suam modo, sed
suorum quoque omnium gratiam et favorem conciliaret, ecce
iterum adversissima truculentissimaque fortuna eius et suo-
rum omnium opes fregit. His ego tantis ac tam magnis ami- 18
cis orbatus, viris amissis, his ornamentis vitaeque meae fir-
missimis fundamentis, quo me amplius verterem, ignoveram,
nisi Francisci Saxetti, amicissimi hominis et domo et rebus
familiarius uterer. Caeterum cum ad hunc meum natalem 19
diem, quo sextum et vigesimum annum ingredior, totius ante
actae vitae rationem reddiderim, cur modo ad intermissa
studia toto animo me converterim, quam brevissime potero,
enarrabo. Cum Donato Acciaiolo, praeclarissimo viro summa 20
mihi, ut scis, familiaritas intercedit. Is nuper ad Fovianen-
ses legatus missus ad eorum controversias finium cum Lu-
censibus componendas me secum duxit. Hac in legatione 21
sum saepe questus haec tempora doctis esse hominibus tam
adversa commutaturumque me libenter, si versura fieri pos-
set, humanitatis et eloquentiae studia cum quaestuosis,

quanvis minoribus artibus affirmavi, itaque ne te pluribus
 verbis morer, ad me ille tandem conversus ait: Officium ²²
 meum est pro meo summo in te amore tibi consulere et
 monere, ne medio in spatio cursum sistas, ut, si quid prod-
 esse queam, non videar mea cohortatione defuisse, ac, si
 minus nunc profuero, saltem posthac intelligas mihi volun-
 tatem egregiam affuisse. Ego vero mecum persaepe reputans, ²³
 quid in istam te mentem impulerit, nullas, nisi duas causas
 esse video aut divitiarum aut vulgarium honorum assequen-
 dorum. Sed an decet pro inani quadam gloriola et pro sor- ²⁴
 dido quaestu eas immensas opes amittere, quae vivo tibi
 nunquam adimentur, neque earum laus mortuo quidem? An ²⁵
 ignoras, quae in fortunae arbitrio sita sunt, fluxa et instabi-
 lia cuncta esse, quae, et dum homines quaerunt, et postquam
 adepti fuerint, mille incertis casibus submittuntur? Quid ²⁶
 porro praeclarius est, quam non struendis opibus, non falsis
 honoribus exquirendis, sed multarum magnarumque rerum
 cognitioni et scientiae inhaerere? Caetera omnia vana et
 fluxa sunt habentibusque magis oneri, quam honori. Virtus ²⁷
 sola aeterna est et iocunda et utilis possidenti. Sola etenim
 sapientiae studia nos ad honestatem et virtutem instituentia
 in adversis rebus consolando, in prosperis adornando, quid
 sequendum, quid vitandum sit, fideliter emonendo ad veram
 laudem et gloriam nos perducunt. Contra vero aura popu-
 laris ac divitiarum cupiditas et quaerendo habendi spe fati-
 gant animos nostros et quaesita amittendi metu ita sollicitant,
 ut in eis nullam quietem reperiamus. Quando autem eorum, ²⁸
 quae sunt, alia in nostra, alia extra nostram potestatem lo-
 cata sunt, insani est hominis, quae sui iuris non sunt, in po-
 testate sua esse praesumere, aut, quae propria sunt, aliena ex-
 istimare. Nostrum est autem appetere, assentiri, eligere, de- ³⁰
 clinare, praeparare, decernere; alienum gloria, robur, pulchri-
 tudo, divitiae caeteraque id genus, quae magis optare, quam
 vindicare nobis valemus. Sed earum rerum, quarum te optio ³¹
 penes est, cum eligere utilissimam quanque debeas, utillimum
 vero procul insania vulgi recte vivere tibi sit, id autem facere
 nequeas, nisi animum bene colas, iis artibus totum dedere te
 debes, quibus illum quam rectissime possis excolere. Sed ³²
 cum ad bene vivendum sit opus praeceptis et institutis ad
 felicitatem ducentibus, quae undique ex nostris studiis col-

liguntur, operae est pretium, his incumbas, in quibus etiam
 prosequendis si lucro animum et honori subicias. An Leo-
 nardum Poggiumque ignoras hac una dicendi scribendique
 facultate sibi perpetuum nomen et honestas divitias compa-
 rasse? An alia, quam hac duce Schala noster ascendit ad
 opes, ad honores, ad dignitates? Quare age, expergiscamur 34
 aliquando minusque nobis, quam possumus, plus tamen,
 quam facimus, assumamus ac iam prope reviviscenti eloquen-
 tia pro virili nostra subveniamus. His ego adhortationibus 35
 et tunc miserabiliter sum commotus et iisdem, postquam in ur-
 bem redii, mecum saepius repetitis totum ad communia stu-
 dia me converti. Alii, ut divitias cumulent, Britannos usque
 adnavigent. Alii ante potentiorum fores excubent, ut asse-
 quantur aliquam dignitatem. Equidem paupertate contentus
 ambitione avaritiaque semota omne tempus, quod a rerum
 necessariarum cura supererit, studiis nostris impertiar. In 36
 quo rectissimo atque honestissimo proposito perseverans con-
 tendam efficere, quod tabellarii celeres interdum solent, qui,
 si serius mane surgunt, ita mox gradum accelerant, ut ci-
 tius, quam si ante lucem iter ingressi essent, ad constitutum
 locum perveniant. Haec vero ad te potissimum scripsi, suavis-
 sime mi Cennine, quoniam cupio te habere in omni meo con-
 silio socium et in omni cogitatione coniunctum. Quae si tibi, 40
 viro optimo probabuntur, gratius erit, quam si senatus et
 populus omnis probet; Fannio certe nostro vehementer placi-
 tura confido, cui honesta et recta omnia semper solent pla-
 cere. Vale. Florentia, VII. Cal. Septembris, MCCCCLXXII. 41

Bartholomaeus Fontius Petro Fannio S.

19

Cum peccatum animae mortem inferae in paenitentia 1
 mea scripserim, sed non eam, quae interitus est et finis, cum
 eius anima sit immunis, quaesivisti hesternis litteris, et quid
 anima ipsa sit et qua ratione immortalem existimem. Etsi 2
 eam peccatis onustam putem in Tartareos fluctus demergi
 ac perpetuo supplicio cruciari, quando, quae de inferis scripta
 sunt, ad nostram emendationem, ne cupiditatibus movere-
 mur, fabulosa dicta nonnulli putent. Neque vero haec de me
 quaerere alienum putasti, quoniam, si aut non esset anima im-
 mortalis, aut inferi ad terrorem, quo pietatem mortales co-
 lerent iustitiamque servarent, conficti essent, frustra de pae-

nitentia descripsissem. Ego autem, etsi res tanta maiore otio 4
longioreque praemeditatione indiget, per eundem tabellarium
tamen, ut aliqua tibi in parte faciam satis, rem totam, quanto
aptius potero, explicabo. Quaecunque de re loquimur, duo sunt
in primis consideranda, an ea sit et quid sit. Frustra enim,
quid esset, si ea non esset, disquireremus. Esse autem ani- 6
mam inde constat, quod homini motum aut anima aut cor-
pus praestat aut utriusque permixtio. Sed cum in corpore non 7
sit motus, quia nullum in animum corpus suo motu cieri pot-
est, si neque etiam animae motus inest, ex duabus rebus motu
carentibus nullus motus exorietur. Nunquam enim ex simili- 8
bus geminatis contrarietas emergit, sicut nec e gemino fri-
gore calor, nec e gemino calore nascitur frigus. Verum cum 9
corpus hominis moveatur, neque a se ipso, neque etiam a per-
mixtione moveatur, frustra enim ab utroque dicitur moveri;
si eorum alterum est immotum, superest, ut ab eorum tan-
tum altero, id est ab anima moveatur. Cum vero esse animam 10
motus hominis causam certum sit, quid tamen ea sit, non-
dum satis inter mortales constat. Probantur a me nostri 11
Christiani tamen, qui eam substantiam esse dicunt carentem
corpore seque ipsam moventem ratione a Deoque creatam
mortis immunem. Ex quo autem aut quomodo creata sit, nec 12
nostra interest quaerere, nec humanae coniectatio mentis ca-
pit. Immortalem quidem esse, quanquam non me fugit, quibus
rationibus probent ii, qui se Stoicos aut Academicos profi-
tentur, quoniam scilicet id, quod per se movetur, semper et
est, et movetur, et sibi ipsi principium motus est. Quod vero 13
principium est, natum non est, quia nulla principii est origo,
nam, si aliunde gigneretur, principium non esset. Quod autem 14
natum non est, nec occidit quidem unquam, ergo anima im-
mortalis est. Quanquam non hoc me fugit, inquam, longe ta- 15
men ab illis aliter sentio, non de immortalitate ac motu, sed de
principio eius. Non enim, ut illi, immortalem esse censeo, 16
quoniam genita nunquam sit, sed quia mortis immunis a Deo
creata sit. Duo nanque sunt rerum immortalium genera. Unum 17
vere proprium immortale, quod a se et propter se et non ob
alium finem constat; sibi ipsi exordium sine ullo exordio,
caeterorum causa et origo; quem Deum aut natum aut inter-
iturum esse non solum impossibile, sed assertu quoque nefa- 18
rium est. Alterum hoc primo longe inferius anima est.

quae a Deo principium trahens nullo est unquam tempore
 defectura. Reliquum est ostendere apud inferos impiorum¹⁹
 animas cruciari. Enimvero si Deus est, ut nullae negant bar-²⁰
 barae nationes (nam quo pacto sine certo moderatore tanta
 rerum machina tot saecula tam constanti ordine regeretur?),
 is etiam sapiens ac iustus est. Cum vero totus bonitas et iu-²¹
 stitia undique perfectus virtute sit, an tu eum aequae putas
 bonos ac malos homines habiturum? An non improbi a legi-²²
 bus, a ducibus optimis, qui pro legibus sunt, coercentur et pu-
 niuntur, contra boni laudantur et honorantur? Quae vero Dei²³
 esset sapientia, quae iustitia, si scelerum impunitatem non
 paenitentibus aequae, ac paenitentibus condonaret bonosque
 a malis, probos ab improbis non secerneret? Qui denique in²⁴
 terris pietati, religioni, fidei locus esset? Quis tot labores,
 curas, vigilias, opprobria, damna, caedes pro veritate sus-
 ciperet? Quare non iure tantum, sed etiam necessario sum-
 mus Deus iis, qui voluptatibus et libidinibus obcaecati fla-
 gitiis omnibus se totos contaminarunt, devium quendam a
 concilioque sanctorum remotum statuit locum, ubi suorum
 scelerum paenas luant. Qui sicubi locus figendus est, per-²⁶
 quam longissime a Dei beatitudine terrarum in profundo um-
 bilico locatus est. Impiorum enim animae terrenis vitiis vel-²⁷
 uti compedibus oneratae neque se ex imo attollere, neque
 Deum cernere unquam possunt; qua nulla paena gravior,
 nulla mors acerbior reperitur. Caeterum huic iam epistolae²⁸
 modus sit, quae satis tibi si fecerit, pergratum erit, sin mi-
 nus, plura coram disseremus, cum tu redieris. Vale. Floren-²⁹
 tia, Idibus Octobribus, MCCCCLXXII.

Bartholomaeus Fontius

Petro Delphino, generali Camaldulensi S.

20

Maurum fratrem se tibi addixisse vehementer gaudeo,¹
 non tam, quod tu eius ordinis princeps es, tametsi id quidem
 permagnum est, quam, Hercule, quod vir bonus, quod doctus,
 quod ab omnibus amandus es. Iam pridem enim innotuit morum²
 tuorum sanctitas vitaeque integritas et bonarum artium sum-
 mum studium summa cum humanitate coniunctum. Quibus³
 rebus ita celebris factus es, ut, quicumque virtutem expetunt, et
 ament et praedicent nomen tuum. Ego vero, qui te ante per⁴
 me ipsum fama compulsus toto animo et cogitatione com-

plexus eram, adiuncta hac necessitudine fratris mei ardeo desiderio incredibili tecum loquendi. Quod quia propediem futurum spero, propterea brevius ad te scripsi. Interim si qua in re tibi usui esse possim, me ad omnia paratissimum fore polliceor. Vale.

Bartholomaeus Fontius Antonio Calderino S. 21

Desidia¹ merito abs te arguerer, Calderine, nisi rerum publicarum suspensio hanc mihi tarditatem attulisset. Nam dum aliquem communibus malis eventum praestolor, diem ex die extrahens nihil adhuc rescripsi litteris tuis Lugduni signatis. Neque vero nunc scribo, quod quicquam sit certi et constituti, sed ne me aut hoc pestifero bello putes interiisse, aut tui, quod nunquam fieri posset, oblitum esse, vivo autem et memor equidem tui vivo ac tibi subinvideo, quod longe absis ab hac civitatis miseria. Nihil enim, si adesses, vel audires vel cerneres, quod non te maximopere angeret, nam nec speratam pacem habemus, nec diuturniori bello sufficimus. Laurentius Medices Neapoli adhuc est, Ferrandus quoque illi favet ex animo, sed adversatur maxime Sixtus pontifex. Veneti Robertum Malatestam imperatorem legerunt maioremque in dies cogunt exercitum. Nos quid agamus, incerti sumus. Nulla enim aegroto huic corpori absente medico medicina porrigitur. Saxettus occupationibus distractus maximis nihil ad te rescripsit, sed gratiae fuerunt illi tuae litterae teque diligit. Vale. Florentia, III. Cal. Februarii, MCCCCLXXIX.

Bartholomaeus Fontius Buclero Gallo S. 22

Ex litteris tuis perhumaniter ad me scriptis summam cepi animo voluptatem, quod regiis in rebus te versari esseque in primis aulicis intellexi, quam causam fuisse etiam dicis, ut ad me serius scripseris. Verum etsi excusatio tam honesta minime necessaria apud me est, ob id tamen maxime grata est, quod verebar, ne, nihil cum scriberes, te meus ille tardior asinus offendisset, ita ignavum est animal ac fustis egens. Sed postquam satis tibi fecit, ut scribis, neque indignus est visus inter maiores misceri equos, non stabuli modo, sed etiam culinae tuae rationem habere decrevi. Quare licet vos, Galli, bonos habeatis popinarum magistros, ad te tamen hunc transmisi cum his litteris coquorum omnium, quot sunt quot-

que fuerunt aut in posterum erunt, sapientissimum. Ex quo sane poteris carnum, piscium, olerum, pomorum bellariorumque omnium pro anni temporibus condituram percipere. In quo uno tantum artis ingeniique deprendes, ut non pluris ⁶ praecepta facias vel Pythagorae vel Platonis. Nam ex eo, quicquid hominum generi conferat, quicquid mortales iuuet atque oblectet, quicquid vitandum appetendumve sit, edisces. Eum igitur non ut humilem coquum, sed magnum genialem ⁸ patronum in urbe, in agro, in otio, in negotio, in cubiculo, in cenaculo, in ientaculis, in prandiis, in cenis, in commessionibus omnibus, si valitudinem tuam diligis, si rerum naturam scire cupis, consulito. Neque vero erit avarior aut gulosior, nam neque ⁹ aliquid in culina devorabit, neque absumet quicquam in cellarario aut penu, neque etiam in triclinio esse volet. Solo odore contentus omniumque abstinentissimus. Unum tantum a te ¹⁰ petet neque sumptuosum nimis, ne pertimescas, ut amicias eum et vestias. Quod ego nimiam ob festinationem eius ad te ¹¹ mittendi, simul ut expeditior tam longum iter conficeret, praetermisi. Vesties autem, ut arbitror, eum libenter, cum ¹² ut eius saluti, tum ut tuae provideas utilitati. Nam et ipse nus- ¹³ dus in istis frigoribus non perduraret diutius et tu magnam iacturam faceres, si tam sapientem coquum amitteres. Ve- ¹⁴ rum iam finis ridendi sit, ne Platiniano in coquo inepti simus, qui asinum Apuleianum tam belle lusimus. Vale.

Bartholomaeus Fontius Marsilio Ficino S.

23

Non eram nescius Platonem nostrum de omni philoso- ¹ phia non modo caeteris sonantius, sed etiam scripsisse divinius, neque tam eram expers antiquitatis, ut orationis et lyrae Cyllenium inventorem dulcisonumque Apollinem ac blandiloquam Venerem ignorarem. Sed insita quaedam animo libertas si quid in te uno Platoniorum principe in scribendo desideravit, non tam, quid alii nostri facerent, quam, quid eleganter te scribere cupientem deceret, significavi. Dixi ³ autem et dico prosaicae orationi tam crebro poeticos modos inseri non licere, quoniam in soluto dicendi genere non mediocre vitium est a communi consuetudine et vulgari oratione discedere. Quanquam enim in multis exornandi generibus ⁴ et in rebus diversis complectendis poetae finitimus est orator, ille tamen maiore licentia verborum numerisque paulo

astrictioribus utitur, hic vero laxioribus pedibus aures implens
 devitat omnem poetici cantus similitudinem. Quod si veteres
 interdum suis scriptis poetica dicta inseruerunt, longe aliud
 est, an poetarum exemplis testimoniisque utamur, an (quod
 ego nunquam probavi) solutam orationem in sonos poeticos
 efferamus. Nam ut illud summorum vatum sapit cognitio-
 nem, ita hoc verborum quandam inanem iactationem. Si
 enim, ut sentire te ostendis, absoluta est musice, in qua dis-
 sonum nil auditur; si ea sunt carmina, quae perfectis nume-
 ris et eundem spectantibus exitum concinuntur; si prosaica
 est oratio, quae intra poeticos modos gravi et constanti pedum
 tenore graditur, vitium vel magnum est, prosae cum scriptor
 exeat in poeticam cantilenam. Quod ego non propterea tecum
 contendo, ut tē a tuo stilo scribendi retraham, sed quia utrun-
 que meum est et, quid ipse observem, tibi exponere, et de te
 libere tecum decernere, quanquam non sum tuae consuetudi-
 nis tam ignarus, quin more Academico te mecum obluctatum
 esse intelligam. Tu vero gratissimum feceris, si crebro ad
 me de studiis tuis et cogitationibus omnibus quam familiariter
 scripseris. Equidem, cum per multas occupationes meas lice-
 bit, tam libenter litteras ad te dabo, quam ardentem tua scripta
 relego teque amo. Vale.

Bartholomaeus Fontius Angelo Politiano S.

24

Non abutetur amplius pudore nostro impudentia tua, 1
 neque se ulterius patientiam in nostram efferet ista effrenata
 audacia. Nam quando neque veteris nostrae consuetudinis, 2
 neque studiorum communium ulla te ratio ad sanitatem mentis
 potest deflectere, eo te curabo helleboro, quod maxime ad
 insaniam tuam conferat. Unde igitur tibi dementia tanta 3
 exorta est, ut eruditissimos quosque homines audeas petu-
 lantissimos maledictis convellere? Tu nulli defuncto iam vita 4
 ignoscis, tu viventibus omnibus detrahis, tu nobis maxime
 insultas, tu scire, ut unus, cuncta videaris, doctos omnis di-
 laceras. An hos inflatissimos spiritus ulla tibi bonarum ar-
 tium dedit cognitio, quarum si quam teneres vel mediocriter,
 non tam ab omni humanitate discederes? An te grammaticum 6
 profiteris, ab omni proprietate elegantiaque Latina alienis-
 sime? An historicum, cum puerilia furta et ostenta verborum 7
 in Pactiana conspiratione detexeris? An poetam, cuius te ni-

hil apparet ex conquisitis semifuratisque versibus praeter mentis furorem assecutum? Nam oratorem quidem te dicere non auderes, cum ab omni dicendi consuetudine eloquentiaque abhorreas. Quod si nulla te potuit ad tantam audaciam impulsisse bene percepta et cognita disciplina, quid ita in utris inflati morem tumidis sermonibus insolescens pestifero tuo spiritu doctos conficis? An adeo tui muneris Christianae religionis, quae superbiam, ambitionem, dicacitatem, libidinem comprimit, oblitus es, ut humana et divina iura permiscens omnia nihilminus, quam te hominem esse et Christianum et sacerdotem intelligas? An ignoras magistrum et dominum et Deum nostrum dixisse? Discite a me, quia mitis sum et humilis corde, — et ab apostolo scriptum esse? Superbis Deus restitit, humilibus autem dat gratiam. Quae si aut legisti unquam, ut par est, aut credis, ut debes, quid tam tumentibus animis et inflatis pulmonibus insolescis, non, quid dicas, sed, quam male dicas, attendens et confictis mendaciis semper utens? Impudentissimi hominis et parati semper ad lites est in puerorum circulis in probos et doctos viros maledicta congerere. Eruditi nanque ac boni consuevere mandare, quae sentiunt, litteris et non turpibus contumeliis, sed utilibus scriptis de veritate contendere. Ede, ede, ut risum pavoribus moveas, quae compilasti, denudanda cornicula. Nam cum attrita ista fronte, quod tute ipse conscripseris, non tuum esse diffiteri non poteris, tum vero perpetuis voluminibus ignorantiam tuam et depravatum iudicium et inversos a te mille scriptorum locos aperiam, quo tacitus lector scriptis utrisque collatis diiudicet, quantum a nostro, quaecunque est, tuum istud distet tenebricosum ingenium. Cum enim ad scriptionem descenderis et pedem pedi contuleris, cum triario milite cruentum esse tibi certamen senties. Ad hoc ego singulare certamen abs te totiens irritatus nunc te provoco. Ad hanc statariam pugnam tua petulantia impulsus te invito. Ad monumenta virium, si quas habes, totiens laccessitus ostentanda iam te laccesso. Aude in clypeum assurgere, aude manum conserere, aude non latrando, sed scribendo aliquod in nos spiculum intorquere. Equidem arbitrabor pugnando tecum non solum contra te ventosissimum hominem, sed omnes tui similes, ne amplius anseres oloribus obstrepere audeant, dimicare, ut de te docti et boni viri me vindice

iustissimum ducant honestissimumque triumphum. Tu modo ²¹ cognita mente mea tantam petulantiam oris si deposueris, tibi ipsi plurimum consulueris; sin minus, graviora his longioraque expectato, ut omnem voluptatem, quam male de me saepe ac multum loquendo cepisti, non bene de te legendo amittas. Vale. Florentiae, XI. Cal. Septembris, 1483.

LIBER II.

Bartholomaeus Fontius Iohanni Rosso S.

1

Tametsi vitae integritas et humanitas et eruditio tua in ¹ excolendis iis, qui tuo magisterio creduntur, nullius commendationem desiderat, tamen aut aperte intelligas, quo amore pietateque complectar, Cornelium, sororium nepotem meum, quem tibi erudiendum discedens tradidi, tanto iterum studio eum tibi commendo, ut maiore affectu et caritate, si filius unicus esset, commendare non possim. Quare mihi rem ² gratissimam et optatissimam feceris, si non tanquam discipulum, sed communem potius filium et litteris et moribus instituentium susceperis. Quod equidem pro mutua nostra ³ benivolentia studiisque communibus et amanter et diligenter confido te esse facturum. Nos vero in te neque ingrati erimus, neque ⁴ immemores. Nam quando pro te plus etiam contenderimus, quam possimus, nostro tamen desiderio satis nunquam fecerimus. Vale. Roma, VI. Idus Novembris, 1483.

Bartholomaeus Fontius Demetrio Chalcondylo salutem. 2

Quae me antea nova vivendi ratio infirmum atque in ¹ certum reddiderat, ea iam et usu ita est confirmata et voluntate constabilita, ut huc me venisse non multum paeniteat. Sum enim in totius Christianitatis theatro amplissimo consti- ² tutus, in quo, cum patientibus et certantibus magna praemia proponantur, enitar pro viribus ferre omnia fortiter et dimittere acriter, ut aliquam laborum et contentionum mearum mercedem consequar. Quod si aut fiet serius, quam velimus, aut, quod omnino absit, non fiet, laetabor tamen in reliquum vitae tempus me amicorum consiliis obsecutum omnia tenta- ³ visse et optatis meis fortunam, non animum defuisse. Unum ⁴ iam quidem omnium pulcherrimum sum assecutus, quod in hac urbe, altrice in omni genere litterarum praestantium ex-

cellentiumque virorum, ipse quoque ante tempus ad legendum publice sum adscriptus. Hoc volui, nescius ne esses. Vale. Roma, pridie Cal. Ianuarii, 1483.

Bartholomaeus Fontius Iohanni Acciaiuolo, Petri f. S. 3

Dum aliquid, ut par erat, ad te limatius politiusque scribere meditor maiusque temporis spatium commodiusque expecto, gravioribus semper curis oppressus diem die extrahens neque mihi satis neque etiam tibi feci tantopere litteras meas efflagitanti. Quanquam nunc etiam occupatior multo, quam soleo, haec scripsi, ne nihil scribendo putares, quod nunquam posset accidere, me immemorem tui esse. Te vero etiam atque etiam rogo, ut me, qui in his versor allatrantibus scopulis, crebro excites iocundissimis litteris tuis. Quas ad me quotiens miseris, magnis ac multis curiae huius molestiis me levaris. Demetrio nostro Chalcondylo me plurimum commendato immaturumque ei obitum Andreae Brentii, discipuli quondam sui, nunc vero etiam collegae familiarisque mei peste perendie absumpti nuntiato. Vale. Roma, Idibus Februarii, 1483.

Bartholomaeus Fontius Laurentio Medici S. 4

Si post meam discessionem nihil adhuc litterarum ad te dedi, et vitae occupatio et curiae huius pontificiae stupor fuit in causa. Sed hodie mihi otio ad scribendum concessio et animo iam tempus in reliquum confirmato si paulo altius exorsus a te petam, quod mihi omnium maximum est futurum, dabis longitudini meae veniam. Ego vero cum eam vivendi rationem semper amassem, quae minime a contemplatione rerum disiungeretur, huc tamen ob eas causas, quae te minime latent, me contuli. Quod sane feci libenter sperans mihi fieri aditum ad maiorem sacerdotii dignitatem. At nunc ingeniis horum hominum diligenter inspectis consilium meum damnare cogor. Nam, per immortalem Deum et magistrum et dominum nostrum Christum, quae est tanta dicendi vis, quae vitia curiae huius narrare possit? Aperuit asyllum ab initio, urbem cum hanc condidit pater Romulus. Sed illi ex deterrimis in clarissimos industria et labore et legum observantia evasere. Christus autem, qui pro nostra salute humanitate assumpta cruci affigi humiliter passus est, cum bonis omnibus et honeste viventibus aeternam beatitudinem et pro-

miserit et tribuerit, hoc templum universae Christianitati aperuit, quod aliquandiu persancte cultum usque adeo postea est pollutum, ut omnium scelerum impunitas huc confluentibus concedatur. Nollem tamen, ut libere tecum loquar, non⁸ huc venisse atque horum mitratorum capitum consuetudinem non habuisse. Nam si propterea Ulysses prudens est habitus,⁹ quod post sacram eversam Ilion multorum hominum urbes et mores novit, si paucioribus ego mensibus, quam ille annis, longe plura cognovero, non minus hanc arbitror profuturam peregrinationem mihi, quam suam illi ad veram sapientiam assequendam. Etenim cum ex tota Christianitate homines¹⁰ huc vel spe vel metu impulsii confluant, non ego Ciconum Laestrygonumve tantum, sed longe plurium gentium mores perspexero. Ac si ille Circen, Sirenas, Scyllam Charybdimque¹¹ non sine magno tandem evasit periculo Ithacamque in illam suam pervenit asperam, ita quoque ipse in his positus portentosis Christianae religionis verticibus cunctis libidinum illecebris cupiditatumque omnium superatis in florentissimam istam revertar patriam. Neque vero si Orpheo, Musaeo, Me-¹² lampo, Homero, Soloni, Pythagorae ac Platoni multisque praeterea clarissimis et in omni litterarum genere doctissimis viris magnae laudi est attributum exterarum gentium disciplinas longissimis peregrinationibus didicisse, debet uni mihi vitio tribui domo procul hos Christianae fidei principes adisse totque urbium, nationum populorumque mitrata capita in hanc coacta curiam percepisse. Cuius tandem mori-¹³ bus diligenter inspectis omnibusque rationibus et consiliis meis in unum subductis hanc feci summam cogitationum mearum omnium. Equidem si a bonis et sapientibus viris hanc¹⁴ regi Petri apostoli navim cernerem, in ea libentissime navigarem. Nam quid honestius, quid utilius, quid laudabilius¹⁵ posset fieri, quam tam sancto navigio inhaerendo ad optatum litus magnis cum viris appellere? Sed in ea cum videam agi¹⁶ miscerique omnia, non clavum dirigi, non vela attolli, non remigium disponi, huius autem vitae navigationem inter tot tempestatum procellas periculosam, hanc male rectam et fluctuantem naviculam, cum primum facultas data erit, egrediar. Nulla enim tanta spes praemiorum aut honorum his me¹⁷ demerget insanientibus fluctibus. Sanctitate quondam vitae,¹⁸ morum integritate, doctrina, religione, a maioribus nostris

optimis praestantissimisque hominibus et constituta et
adaucta est Christiana res publica. At nunc ruimus, Laurenti,¹⁹
ruimus. Nulla viget amplius Christi fides, nullus amor, nulla
pietas, nulla caritas. Non virtuti, non probitati, non doctri-
nae locus est ullus. Nam quid ego latrocinia impunita, quid
avaritiam et luxuriam honestatas, quid omnem gulam et li-
bidinem toto ex orbe accersitas commemorem? Afficior, me²¹
Hercules, tanto stupore haec intuens, ut hinc discedere, si
mihi per te licuerit, cito cogitem, ne inficiar huius horrendae
luis contagione, licebit autem per te, ut spero, ea benignitas
tua est liberalitasque naturae. Verum enimvero neque apud te²²
litteris impudens ero quicquam petendo, neque etiam longior
in meo desiderio exprimendo. Petrus Philippus Pandolphinus²³
et Bernardus Oricellarius tecum de me agent. Oro te, quem-
admodum semper antea consuesti, ita etiam nunc me ornes.
Illa tua erit in posterum vera gloria, quae ob merita summa²⁴
extabit in cives tuos. Equidem semper, ut moribus primum,
deinde ingenio a te probarer, elaboravi. Spem fidemque²⁵
meam omnem in te reposui. Huc etiam consulto prius ho-
noratoque te contendi. Rerum experientia nunc edoctus
reverti duce te atque auspice opto. Quare te obsecro,²⁶
ne deteriore conditione sit mihi reditus, quam disces-
sus. Cum nihil sit in te non valde probandum, nihil est tamen
amandum magis, quam innata quaedam liberalis animi tui
bonitas. Nihil certe laudandum magis, quam ista tua in omnes
beneficentia. In eo vero te statu fortuna posuit, ut multum
possis. Voluntas autem et ratio ita instituit, ut semper velis²⁹
benefacere plurimis. Nulla sane re clarior fies atque aeternior,
quam beneficiis dandis bonis praesertim viris et eruditis. Me
quidem semper toto animo ad omnia promptissimum paratis-
simumque habebis. Quicquid studio, industria, diligentia va-
lebo, tibi tuisque liberis semper valebo. Roma. III. Non.³¹
Martias, MCCCCLXXXIII.

Bartholomaeus Fontius Bernardo Oricellario S. 5

Si te discedens alloqui potuissem, et libenter fecissem¹
et necessario. Nam prudentia tua forsitan in sententiam eorum
non concessisses, qui amanter quidem, sed parum feliciter,
ut huc venirem, persuaserunt. Sed quoniam id neque locorum²
longissimo intervallo fieri coram neque temporis angustia

per litteras a te consilium capi potuit, contigit, ut omnino te in scio huc contenderim. Postquam vero e Mediolanensi legatione reversum te intellexi, nihil adhuc scripsi, quod, cum essem animo parum firmo, pro certis incerta scribere non volebam praeoptans accusari abs te tarditatis, quam levitatis. At nunc mihi, cum discedendum statuerim, omnem tibi mentis atque animi cogitationem aperiendam putavi, ut tua me et auctoritate iuves et gratia, publicum legendi munus te adiutore cum suscepissem, id mihi laboris plurimum allaturum putavi, ut opinioni omnium, si qua forte de me esset, responderem. Sed neminem aegre id unquam laturum existimavi. Verum in quo meo honestissimo studio tranquille posse vivere arbitrabar, in eo sum tris annos (ut scis) perpetuis molestiis agitatatus. Quare dum tempori aliquantulum cedere et nomini tamen ac quieti consulere meditor, ecce ultro se (ut tunc putavi) propitia, sed, ut re postea intellexi, pessima quidem fortuna obtulit. Zenus enim Baptista cardinalis invisens Clusentinia nostra Tempe me secum Romam promissorum spe plenum duxit. Ego vero etsi satis in via sagaciter odorabar, qualis mea esset futura venatio, et ex una etiam reliquas feras coniectabar, nolui tamen primae indagini statum credere, ne a quoquam pusilli animi iudicaretur, si ex ipso itinere, antequam in silvam hanc descenderem, retrocederem. Veni itaque Romam futurorum prudens ac sciens, tanquam Amphiarus Thebas. Sed non propterea statim reverti volui, ne illaudatus ingloriusque redirem. Quapropter magna contentione Idibus Novembribus a Sixto obtinui, ut publice legendi provincia mihi decerneretur. Hesterno quoque cinerum die coram eodem pontifice cardinalibusque omnibus in magna patrum frequentia orationem habui non iniocundam. Existimavi autem apud vos gratissimos cives meliore conditione me futurum, si in hoc totius Christianitatis teatro amplissimo ostendissem florentissimam nostram urbem non solum opibus, pulchritudine, viribus, sed litteris eloquentiaque excellere. Accepisti, qua de causa huc primum venerim, deinde, quid maxime hic quaesierim, nunc, quibus de causis discedendum statuerim, brevi intellige. Cum nihil apud me sit virtute doctrinaque amabilius, hic vero nullam aut bene vivendi, aut recte sciendi rationem haberi videam, nullis adduci praemiis aut honoribus unquam possem, ut ad horum hominum

numerum me adiungerem, qui in ovium vestimentis lupi rapaces sunt et sub Christi pastorum nomine ovilia sibi commissa perdunt. Avaritia et luxuries et libido eorum expleri nequit. Ignorantia quidem et mentis caecitas tanta est, ut litteratos homines pro insanis, bonos autem habeant pro iniquis. Non sacerdotia, non praefecturae, non honores, non dignitates virtuti meritisque praebentur, sed ad gratiam et libidinem conferuntur. Haec ego quotidie oculis cernens et sacra omnia incestari contuens ac, ne ad me quoque serpat contagio, extimescens ad vos evolare quam primum cogito. Quid enim foret aliud horum hominum dignitates appetere, quam subicere me insanis vitiorum gurgitibus, quibus iugiter sursum deorsumque varie tandem agitatus obruerer? Non tamen me paenitet huc venisse. Nam ut semper est animus, quarum rerum sit expers, maxime cupidus, nunquam, Hercule, quievissem, nisi huius curiae mores ipsa experientia doctus essem. Caeterum quibus de causis cogitem discedere, cum cognoris, superest, ut, quid maxime velim, tibi exponam. Dedi hodie quoque ad Laurentium Medicem litteras, quibus scripsi me suppudere quicquam ab eo petere, sed Petrum Philippum Pandolphinum teque simul ei voluntatem esse meam explicaturos. Opto autem ea conditione, quam tibi Giraldus exponet, reverti domum. Novi ego vos magnos viros magnisque negotiis impeditos. Ac propterea eum admonui, ut singulos vos, quotiens erit opus, conveniat locumque ac tempus de me aperiendi communi vestrum voluntate constituat. Pandolphinum tamen etsi nobis libenter fauturum confidamus, te quoque tamen habere cupimus tuamque auctoritatem et gratiam, qua multum ad Laurentium potes, exposcimus. Quare te quaeso per meum in te amorem, ut non modo fautorem te pro mea dignitate, sed etiam ducem praestes. Quam si per te, ut spero, retinero, quanquam ad meum singularem in te amorem nihil addi videtur posse, tamen, si pro te hanc lucem, qua nihil dulcius est, reliquero, meo erga te incredibili desiderio non satisfacero. Roma, III. Nonas Martias, 1484.

Bartholomaeus Fontius Ugolino Verino S. 6

Quibus rationibus tarditatem scribendi tuam excusavisti, me quoque eadem ad te purgabunt atque eo fortassis aequius, quo molestioribus curis cogitationibusque praepedior. Vivo

enim in hoc inflatissimo Euripo totius Christianitatis ac sursum deorsumque ita quotidie agitor, ut nedum scribendi, sed ne quidem, quid scribam, cogitandi liberum spatium concedatur. Itaque mecum interdum imbecillitatem humanam reputans non conniveo his insanis fulgoribus, quos fere omnes admirantur et cupiunt. Una enim est virtus, quae et facere nos et servare beatos potest, quam si scientia multarum magnarumque rerum exornemus, tum vero etiam aeterni et clari sumus. Non pandam igitur, ut mones, aspiranti fortunae sinus, ne demergar illius procellosis verticibus, tu vero, quod facis, te ipsum ne increpes, neve tuam cunctationem redarguas, sed laeteris, quod vivis in patria, et gaudeas, quod industriae tuae invideatur. Non enim surgentis fama Carliados ullum tibi honorem abstulit, sed veram laudem attribuit. An tu, poeta clarissime, dignitatem esse putas id assequi, quod est commune cum multis imperitis improbisque hominibus, quod vero proprium est, tuique caelestis ingenii non gloriam existimas singularem? An putas fore ullam tam ingratam ac tam rudem posteritatem, quae non te honoratissimum semper habeat? Vellem affuisse tuis Pannoniis epigrammatis, non, ut cupiebas, adiutor, sed potius inspector atque laudator. Nam quae ad me Sixto tradenda misisti, ei sunt fideliter reddita, quanquam nihil est, quod hinc speres. Nam qui non meritis poema dictat, consumit studio dies inani. Tu tamen perge aliquid quotidie scribere dignum te, dignum immortalitate. Is enim divinus et rectus et sanus furor laudabitur semper ab omnibus. Quo te suavissime urgente atque impellente non harenas istic fodis, sed sacros musarum latices hauris eosque amenissimos campos colis, unde fructus uberrimi colligantur. Neque vero te paucorum ingratitude commoveat, ut alienas et barbaras sedes incolas. Nulla enim regia sunt praemia amicis et liberis et patriae conferenda. Quod ego antea, cum multa lectione percepissem, nunc ita experior in me ipso, nulla ut re tam angar, quam quod absim a vobis patria procul. Caeterum elegiam tuam concitatius ad me scriptam et libenter perlegi et diligenter. Qua nihil tersius elegantiusve hac aetate hominum est perscriptum. Eam, ut iubes, ostendam nemini, non quia nocituram tibi, si edatur, existimem, sed ut obsequar voluntati tuae. Vale. Roma, VI. Id. Martii, 1484.

Bartholomaeus Fontius Francisco Saxetto S. 7

Petiisti a me, Saxette carissime, cadaver ut illud feminine 1
in Appia via nuper inventum, cuiusmodi esset, tibi significarem. 2
Qua sane in re non solum probo, sed etiam laudo vehementer 3
studium tuum in tantis occupationibus antiquitatis noscendae 4
percupidum. Sed vellem aequare posse scribendo cadaveris 5
huius formam et venustatem, quae incredibilis videretur 6
fideque ad posteros careret, nisi totam urbem testem haberet. 7
Nam ut rem totam ordine tibi aperiam, operarii quidam fun- 8
damenta sepulchrorum ad inquirenda marmora ad sextum ab 9
urbe lapidem in via Appia eruentes munitum undique late- 10
ritium arcum humi decem depressum pedes cum evertissent, 11
marmoream capsam adinvenere. Qua aperta cadaver in fa- 12
ciem cubans odoro oblitum cortice repertum est digitorum 13
duorum ad crassitudinem. Capsa quoque omnis interior eis- 14
dem erat odoribus, tanquam tectorio quodam circumlita. Eo 15
suave fragranti amoto cortice facies, ut a capite ordiar, erat 16
suppallida, ac si eodem puella die sepulta esset. Capilli et 17
longi et nigri cuti tenaciter adhaerentes in nodum torti co- 18
mamque in geminam puellari more distincti reticulo erant 19
Serico intertexto auro obvoluti. Aures exiguae, frons brevis, 20
supercilia nigra, decentes oculi albidique intus apparebant. 21
Nasus quidem integer atque adeo mollis, ut digito pressus 22
flecteretur et cederet. Labra erant in rubro pallentia. Dentes 23
nivei et exigui. Lingua tota a palato coccinea. Genas, mentum, 24
collum, iugulum spirantis credas. Brachia integra humeris 25
pendentia, quacunq̄ duceres, sequebantur. Manus in longi- 26
tudinem patentes digitique teretes et oblongi cum translucidis 27
unguibus atque adeo haerentes et firmi, ut velli ab interno- 28
diis nequirent. Pectus autem et stomachus venterque se in 29
latitudinem coaequabant et odoro amoto cortice candicabant. 30
Cervix quidem et renes sedesque statum suum et gratiam 31
obtinebant. Coxarum quoque ac feminum crurumque ac pe- 32
dum decus viventis faciem praeferebat. Ad summam et for- 33
mosissima simul et generosissima haec puella florente adhuc 34
Roma urbe apparet. Sed cum insigne monumentum, quod 35
supra terram extabat, multis ante nos saeculis eversum 36
fuerit, nullo titulo apparente et nomen et genus et aetas latet 37
huius tam insignis et admirandi cadaveris. Quod XVIII. Cal. 38
Maii, anno a nativitate Christi quinto et octogesimo supra 39

mille quadringentos, Innocentii vero octavi anno pontificatus primo repertum, biduo post delatum est in Capitolium maximo populi concursu iussu conservatorum urbis. Vale. Roma, 16 XV. Cal. Maii, 1485.

Bartholomaeus Fontius Petrophilippo Pandolphino S. 8

Cum nulla sit ea melior institutio, qua ad rationem vitae 1 et sapientiam erudimur, nihil a me putavi praestari posse Francisco, filio tuo utilius, quam si ea praecepta tradidissem, quae cum ad eius, tum vero ad caeterorum incolumitatem 2 pertineant. Est enim operae pretium a teneris eum annis imbibere salutaria laudabiliaque admonita, quibus et ipse in posterum beatus vivat et haec insignis patria maxime floreat. Nam qualiscunque fuerit educatio puerilis, talis aetas reliqua 3 subsequetur. Te vero minime praeterit non modo hanc nostram, sed quascunque alias civitates semper tales fuisse, quales earum gubernatores extiterint. Ex quo tibi vehementer 4 elaborandum est, ut non ipse tu modo, quod perfecisti, sed etiam tui liberi, quod maxime curas, ita consuescant et iuvant, ut populo de se specimen aequitatis et modestiae praebeant. Nam cum vulgus primorum sequatur vitam, hi 5 vel probi malos corrigere, vel improbi bonos civitatis mores possunt corrumpere. Ego quidem ut filio tuo valde consulere, ei dicavi Phocylidem, aequissimum et continentissimum hominem, ut eius admonitionibus perfecte vivere consuescat. Quem si colet et diliget, vir iustus fiet et temperans et clarissimus civis sapientissimusque evadet. Vale. Florentia, 6 pridie Id. Augusti, 1485.

Bartholomaeus Fontius

Petro Delphino, generali Camaldulensi S. 9

Summa tua in me humanitas et mea erga te observantia 1 adhortantur id a te per litteras petere, quod rebus est meis percommodum et tuis quoque non alienum. Popilianae 2 ecclesiae ad undecimum a Florentia lapidem rectore aliquo indigemus cum ad sacrorum curam, tum etiam vectigalium. Qui id valeat aut diligentius agere aut fidelius, domno Mauro 3 non habemus. In tua ista benignissima manu locatum est et plurimum prodesse nobis et dignitati tuae, cuius cupidissimii sumus, non obesse. Sacerdotio enim huic honeste legitimeque 4

incumbet. Clusentino agro erit vicinior. Poteris opera et industria eius, cum voles, uti. Ipse siquidem promptus paratusque est per omnem vitam et consiliis nostris obsequi et parare mandatis tuis. Nam sic recepit mihi ac multis amicis communibus. Eius autem eum constantiae puto fore, ut nunquam propositi huius paeniteat. Quare te oramus per dominum nostrum Christum, qui nunquam paenitentes neglexit, nunquam petentes reiecit, nunquam pulsantibus non aperuit, ut supplicantibus nobis eum concedas. Quod si, ut speramus atque optamus, praestiteris, et maximo commodo nos affeceris et tibi nos universos in aeternum devinxis. Vale. Florentia, pridie Nonas Septembris, 1485.

Bartholomaeus Fontius senatui Ragusiensi S. 10

A vestris honestissimis civibus, qui Florentiae negotiantur, vestro sum nomine vestrisque litteris adhortatus accedere ad iuventutem Ragusiensem erudiendam humanitatisque artibus informandam. Qua sane re potuit animo meo contingere nihil suavius. A tali enim senatu in istam urbem aequitate, prudentia, opibus, libertate in primis insignem ultro vocari cui non debeat esse quam optatissimum? Verum quanquam pergrata est mihi vestra de me voluntas atque iudicium, oblatam tamen a vobis conditionem suscipere non permittit cognatorum pietas de me pendentium et amicorum ratio a tam longa discessione me dehortantium. Vobis autem, praeclarissimi patres, quod me tali magisterio dignum iudicaveritis, immortalis gratias ago et habebo, dum vixero, vosque oro, ut in me vestrae rei publicae amantissimum, qua caepistis, benivolentia prosequentes me licet absentem non minus omnium vestrum fore, quam si vobiscum viverem, existimetis. Florentia, VI. Cal. Octobris, 1487.

Bartholomaeus Fontius Mathiae Corvino, regi Pannonio S. 11

Erat, Mathia Corvine, rex invictissime, nostra constans in urbe fama, quemadmodum felicitate ac virtute validas bello nationes domueras et quacunque victricia signa converteras, perinde, ut alter Mars, ingentes hostium strages semper edideras. Sed nondum, quae longe potiora sunt armis, cognoveramus, ut fortitudini animi et scientiae militari studium quoque vehemens adiunxeris artium optimarum. Ve-

rum ex quo Tadeus Ugholettus, vir disertus et eruditus hanc in urbem concessit ad tuam bibliothecam perficiendam, tum vero mirificus ardor musarum et divina mens ista cunctis innotuit. Quotiens enim Florentina civitas eum de tua benignitate in homines studiosos deque rectissimarum artium reparandarum immortalī voluntate loquentem audivit, totiens est erga maiestatem tuam incredibili amore inflammata et tui magnitudinem animi admirata, qui in tantis maximarum rerum agendarum molibus et veterum scriptorum monumenta non sinas interire vetustate, et novorum ingenia excites magnis propositis praemiis et honoribus. Quod si superiores fecissent reges, non tam multi scriptores nobiles deperissent, neque tam diu in tantis tenebris humanissima studia iacuissent. Tu unus, serenissime rex, his turbidis temporibus affulsisti maiestatisque tuae splendorem ad illustrandas artis honestissimas convertisti. Qua quidem ex re et in praesens afficeris per omnem orbem sempiternis honoribus, et ad omnem posteritatem aeterniorem laudem consequeris, quam aut Athenis Pisistratus, aut Alexandriae Ptolemaeus, aut Eumenes Pergami, aut olim Romae Caesar, nuper vero Nicolaus quintus pontifex bibliothecis insignibus publicandis. Illi enim praestantissimi principes iis civitatibus imperarunt, quae liberalibus disciplinis maxime tunc florerent, iisque viguere temporibus, quibus de nominis claritate inter se urbium moderatores maxima aemulatione contenderent. Tu vero et primus et solus istud amplissimum regnum, quod rerum a te sapienter feliciterque gestarum magnitudine decorasti, nunc quoque litteris et scientiis excolis et amabilius reddis mansuetissimis Musis, quae pridem ex omni Graecia eiectae, modo etiam a nostris principibus destitutae, a Gallis vero Germanisque neglectae ad te confugiunt teque unicum suum decus et certum praesidium venerantur, unde tua quidem perpetua et singularis gloria fuerit, sustulisse cunctis studiosis hominibus in regia tua signum, quo ex omnibus urbibus, gentibus, nationibus, populis ad te regem liberalissimum viri litterati conveniant. Ego certe non in postremis tanta nominis tui fama compulsus tantaque tua benignitate in studiosos commotus incredibiliter ardeo pro mea virili conferre aliquid rectissimo tuo laudatissimoque consilio bibliothecae et studii publicandi. Itaque, quod nunc potui pro

angustia temporis, Tadem cum quibusdam meis opusculis ad te misi, quem non longo post tempore subsequenter maiora nostra in Valerium Flaccum nomini tuo dedicata volumina et tua celsitudine digniora. Interim hunc, oro, benignus excipe ¹² inter aliosque auctores in ista bibliotheca totius orbis terrarum nobilissima Fontium tuum repone. Vale. Florentia, III. ¹³ Cal. Februarii, 1488.

Bartholomaeus Fontius Mathiae Corvino regi S. 12

Ni veritus essem, ne meum officium ostentando memet ¹ ipsum putarer extollere, scripsissem pluribus, quae per omnia loca isthinc revertens de maiestate tua veris et sempiternis laudibus enarrarim quantoque studio et ardore apud omnis magnitudinem animi, aequitatem, prudentiam, liberalitatem extulerim cunctis libenter audientibus et collaudantibus. Unum tamen praetereundum non putavi Florentinos meos in ² primis esse totis animis erga serenitatem tuam conversos tibi que summam optare felicitatem neque officiis neque studiis erga te ullis Italiae potentatibus cedere. Studiosi quidem ³ et boni viri et artium rectissimarum percupidi bibliothecae istius fama ad tuum nomen celebrandum una mecum scriptis perpetuis convertuntur. Quae adeo quosdam excitavit insi- ⁴ gnes viros, ut apud nos etiam Laurentius Medices nobilem Graecam ac Latinam paret bibliothecam. Ego tamen affirmare locis omnibus non desisto maiestatem tuam, quemadmodum vel pace vel bello rerum fortiter ac sapienter gestarum magnitudine caeteros antecellat, ita etiam in hac bibliotheca superaturam. Quo autem ea possit celerius perfici atque fa- ⁶ cilius, nisi ad Iohannem Morenum scriptorum omnium indicem cum gentilium, tum sacrorum eique, quid mihi videatur agendum a maiestate tua, significavi. Cui me vehementissime ⁷ commendo. Florentiae, XVI. Cal. Octobris, 1489. 8

Bartholomaeus Fontius Iohanni Moreno S. 13

Postquam isthinc discessi, nihil adhuc ad te scripsi, quod ¹ ex itinere quem Budam mittere non habebam et corpore nondum valido, ingenio quoque eram ad scribendum languidior. Ex ² quo autem veni Florentiam, ea statim sum executus, quae pridie, quam discederem, a Mathia Corvino rege te praesente mihi mandata sunt. Verum quando eo animo est rex, ut ³

quemadmodum ceteris in rebus omnibus, ita quoque in hac bibliotheca alios principes antecellat, nisi ad te cum his literis librum cum veterum tum novorum auctorum omnium et gentilium et Christianorum in omni genere doctrinarum a me non sine multo labore et diligentia collectorum, ut videre possitis, ea quo sit ordine vobis instituenda. Vos autem recte feceritis, si librorum, qui Vienna⁴ describuntur, indicem ad nos miseritis, ne hic iterum transcribantur. De Italicis rebus nihil est novi, nam ubique in pace et otio vivitur. Neque, ut nunc se habent res, aliquod bellum cernitur. Exinanitis enim urbibus diuturnis stipendiis neque a Venetis neque ab aliis ullis Italiae potentatibus quicquam movetur. De Mathia vero Corvino nostro expectatio magna est, et quam pacem cum imperatore sanciverit et quid praeterea gesturus sit. Sunt, qui pro Dalmatia recuperanda depugnaturum, sunt, qui gloriosius contra Turchos iturum putent, non desunt etiam, qui fore otiosum existiment non prospera valitudine atque annis ad tranquillitatem vergentibus. Quod ad me attinet, tua in me humanitas et egregia liberalitas quanquam cogunt quotidie meditari, quibus officiis tibi facere satis possim, nondum tamen facultas concessa est amoris tibi mei significandi. Sed (mihi credas) remunerabor te brevi aliquo insigni diuturnoque munere. Nunc enim ingenium tibi non possum praestare meum, dum conor pro viribus Mathiam regem et illustrare insignius et exornare magnificentius. Cui me etiam atque etiam commendabis Balasthumque, praefectum curiae et Morepetrum et caeteros convictores nostros consalutabis. Vale. Florentiae, XVI. Cal. Octobris, 1489.

13

Bartholomaeus Fontius Roberto Salviato S.

14

Si quid unquam summa cum voluptate, Roberte, legi, Picum tuum proxima nocte legi duabus de causis, et quod a te, viro amicissimo missus erat, et quod auctorem operis per se amabam. Quem adhuc non legisse turpe mihi putabam fore. In quo ambigo, magisne mirer plurimarum maximarumque rerum complexionem, an in tanta varietate tam incredibilem ordinem, an in tam laboriosis descriptionibus elegantiam tantam orationis. Nam quid in Heptaplo commemorem, quae maxime operum auctores commendant nullam esse loquacitatem, nullum tumorem et sine ulla livoris su-

spicione modestiam in omnibus singularem? Utinam vero 4
 huic tuo suavissimo muneri consimile donum mittere potuis-
 sem, quo cerneres animum in te meum significantius. At quod 5
 potui, Budae orationem a me habitam ad te misi. Quam tu
 ipse cum legeris, Pico quoque nostro legendam dabis, quem
 omnium aetatis nostrae, quorum scripta adhuc viderim, in
 omni doctrinarum genere praestantissimum iudico. Vale. VIII. 6
 Cal. Decembris, MCCCCLXXXIX.

Bartholomaeus Fontius

Guglielmo Roccifortae, Galliarum cancellario S. 15

Cosmus Saxettus cum propter amicitiam, quae mihi 1
 summa cum Francisco parente fuit, tum propter suavissi-
 mos eius mores et praecipuam quandam humanitatem est
 animo meo perquam carissimus. Is per litteras mihi signifi- 2
 cavit antiquitatis noscendae te cupidum valde optare, quae
 olim veterum monumenta collegerim. Quare cum me totum 3
 ad te amandum iam pridem fama tui nominis excitaris, hanc
 meae erga te optimae voluntatis declarandae idoneam nac-
 tus occasionem eum ad te librum transmisi, ut huic tuo ho-
 nestissimo desiderio inservirem. Nam cum tantum studiosos et 4
 doctos ames, quantum quotidie a multis intelligo, incredibiliter
 cupio tibi Galliarum primario et litteratorum patrono gratifi-
 cari. Cui rem cum pergratam effecero, non ipse tibi officium 5
 praestitisse, sed a te accepisse mihi videbor. Vale. Florentiae, 6
 III. Cal. Decembris, 1489.

Bartholomaeus Fontius Federigo Saxetto S. 16

Ex quo non vulgari amore facti amici sumus, sed libe- 1
 ralis disciplinae communione, qua in una plus est fidei, quam
 in ullo alio necessitudinis vinculo, ea te absentem hortari cog-
 gor, quae totius vitae tuae conferant dignitati. Cum nihil 2
 virtute sit amabilius aut praeclarius, ea vero rectissimis ar-
 tibus nostris perficiatur, nunc, dum res et aetas patitur, haec
 nostra humanissima studia toto animo complectare. Quae 3
 nisi quis cito, dum potest, perceperit, nunquam omnino con-
 sequi poterit. Qui vero in his a puero multum profecerit, fa-
 cile ac brevi cunctos disciplinarum gradus ascenderit. Tu qui 4
 dem cum et ingenio valeas et institutione nostra plura intel-
 ligas, si, quae a nobis accepisti et quae iam per te potes,

saepe ac multum recolueris, brevi cursu optatam metam con-
 tigeris. Ante omnia vero pudorem et verecundiam cole, quae 5
 cum omnem aetatem, tum maxime pueritiam adolescentiam-
 que exornat. Non nisi vero probis modestisque viris et
 earundem artium et laudis studiosis te adiungas. Cum his 6
 enim si frequens fueris, opinionem cunctis afferes te eorum
 futurum persimilem, quos tibi ad imitandum delegeris. Vale. 7
 Ghiacceti, XII. Cal. Augusti, 1490.

Bartholomaeus Fontius Petro Fannio S.

17

Putaresne me unquam fore tam inconstantem, ut certo 1
 in proposito non persisterem? Querebar in urbe tecum mul-
 tis rerum angustiis agitari ad levandasque curas animi in
 agro vivere satis arbitrabar. Huc postquam veni, rursus 2
 doleo carere urbe, amicis, necessariis omnibus. Itaque infir-
 mus ac levis ubique torqueor incertus, quid consilii capiam,
 aut quid agam. Huius autem distractionis animi est causa, 3
 quod nullis adhuc iactis in vitam reliquam fundamentis nul-
 lisque validis praesidiis constitutis nunc ad maiora trahor,
 nunc vitio forsans aetatis retrahor aestuantis in undae morem.
 Quandoque enim cum cogito me et natura non ineptum et 4
 rerum non minimarum scientia instructum, suppedet isthic me
 tanquam in tenebris et hic, velut in solitudine vivere. Quare 5
 anxius segnitiam meam reprehendo reges magnosque duces
 adire meditans. Interdum vero cum rerum humanarum im- 6
 becillitatem considero atque oculos mentis in caelum erigo,
 inani rerum mortalium spe reiecta praesentis vitae statui
 acquiesco. Quod cum saepe alias, tum hodierno die maxime 7
 contigit. Nam cum Pelagi triduum fuissem apud Paulum 8
 nostrum nullis in aliis sermonibus, quam de rebus communi-
 bus, Ghiaccetum reversus, de via fessus et aestu solis defa-
 tigatus in cubiculo cum quiescerem, horum temporum condi-
 tionem et civitatis nostrae corruptos mores et vitae huius
 varietatem considerans mecum talia sum locutus: O me
 miserum, qui cum hac mortali vita nihil imbecillius esse cer-
 nam, in qua tot fluctibus circumdamur, ut ne momento qui-
 dem horae non agitemur, me velim saevientibus undis im-
 mergere! Quid enim est aliud humanas appetere dignitates, 10
 opes ac divitias quaerere, quam subiicere me immensis vitio-
 rum gurgitibus, quibus iugiter vexatus sursum deorsumque

fluctuans tandem obruar? Errant quidem mortales, errant, 11
 haec turbida maria dum adnavigant vel ambitioni deservientes
 vel colla iugo avaritiae subiicientes, quasi vero nobis vivere
 datum sit, ut terrenis cupiditatibus serviamus, non ut cae-
 lestia bona contemplemur, ut huius vitae navigationis bene
 confecto cursu in portum sempiternae aulae veniamus. Quid 12
 ergo demens excogito in rebus inanibus et caducis tempus
 absumere? Honoresne quaero? At cum verus honos praemium 13
 sit virtutis, quis honos, quae dignitas, quae gloria maior erit,
 quam quae bonis artibus acquiretur? Divitiasne appeto? At 14
 quot labores et solitudines praebent, dum aut, qui non ha-
 bet, ut inveniatur, nunquam quiescit, aut, postquam habuerit,
 semper metuit, ne amittat? ad haec nullum vitium est, cuius
 non avaritia sit parens. Pervertit enim animum, rationem 15
 aufert, consilium impedit ac veri iudicium tollit. Cur igitur
 stabilia pro infirmis, certa pro dubiis, tranquilla pro turbu-
 lentis, perpetua pro caducis relinquo? Ac non potius ea mihi 16
 certa praesidia vitae paro, quibus nullae rerum mutationes,
 nullae fortunae turbulentissimae tempestates nocere possint?
 Aufert haec quaesitas opes, cum libuerit, et honores, virtu-
 tem vero scientiamque non adimet. His et multis aliis eiusce- 17
 modi, quae longum esset enumerare, inter cubandum tacite
 repetitis refecto corpore et exhilarato animo assurrexi haec-
 que statim ad te scripsi, quem cupio habere ut socium stu-
 diorum, ita etiam cogitationum mearum omnium. Vale. Ghiac- 18
 ceti, XI. Cal. Augusti, 1490.

Bartholomaeus Fontius Iohanni Pontano S.

18

In communi maerore omnium tam importuno tempore 1
 expectatione magnarum rerum cunctis Gallis Italisque sus-
 pensis gratulerne tibi magis, an doleam, Pontane, nescio.
 Nam ut Ferrandum amissum regem, quem cunctae Italiae 2
 urbes revererentur, degravat animum, ita etiam levat Al-
 phonsus paterno regno hereditario iure parto. Te vero decet 3
 quam maxime a cogitatione amissi ad spem modo assumpti
 regis mentem reflectere et tantum alumnum tuum tuisque
 praeceptionibus optimis institutum ad aequitatem ac fidem in
 pace, in bello autem, quod acerrimum a Gallis instat, ad animi
 robur fortitudinemque incendere. In eo quidem te gradu et 4
 industria et eruditio et, quae cuncta humana vertit, fortuna

posuit, ut, cum omnia unus ad eum possis, quodcunque vel recte vel perperam illi cesserit, tibi sint omnes homines adscripturi. Quare quas Italas potes urbes, ei adiunge, Hispanos ac Germanos concilia, ante omnia quacunque conditione cum Gallis paciscere. Sin minus, invicto animi robore dimicantes, virtuti si vestrae fortuna inviderit, non incruentam victoriam hostibus linquite. Vale. Florentiae, Idibus Martiis, 1493.

Bartholomaeus Fontius Raphaeli Brandolino S. 19

Si ei benivolentiae, quam mihi tecum fama prius conciliavit, deinde tua humanissime ad me scripta epistola confirmavit, ut non defuit studium et voluntas, ita etiam temporis oportunitas affuisset, honesto desiderio tuo satisfacissem. Quaesivi enim et quaero summa cura et diligentia, qualem petiisti adolescentem idoneum legendo et scribendo et ministrando et mandatis omnibus exequendis, sed mira talium adolescentium est hic paucitas ac, si qui sunt, neque precibus, neque adhortationibus, neque pollicitationibus ullis divelli possunt ab amantissimis patronis eorumque liberis, quos et diligunt et erudiunt. Instabo tamen grammaticorum ludis, rimabor civium domos, scribam ad propinqua oppida. Tu quoque in ista Romana curia, in quam confluunt ex omni Christianitate vegetissima quaeque ingenia, elabora, ut, si nos hinc tibi, quem cupis, mittere non poterimus, isthic invenias, quem exoptas. Vale.

Bartholomaeus Fontius

Petro Soderino, iustitiae vexillifero perpetuo designato S. 20

Legatis ad Attalum regem missis ad matrem Idaeam Pessinunte Romam advehendam oraculum Delphicum consulentibus responsum est compotes voti Romanos fore, sed, in urbem cum advexissent, qui optimus Romae esset, hospitio deam susciperet. Qua de re P. Scipionem, P. f. optimum in civitate centum conscripti patres iudicare. Te absentem vero bis mille senatores liberis suffragiis tertium repetitis semperque numerosius redditis, quod faustum felixque tibi ac tuis et patriae sit, non modo optimum, sed magnis rebus gerendis aptissimum moderandaeque civitati fide, consilio, aequitate, prudentia praestantissimum iudicantes perpetuum iustitiae vexilliferum creaverunt omni Florentino populo

approbante. Quod totius civitatis de te iudicium quisque sibi mallet, quam opulentissima regna validissimaque imperia. Itaque cum egregia corporis dignitate gentilicioque splendore et patris tui clarissimi viri grata memoria et fratrum ac nepotum tuorum popularitate atque modestia et scientia et virtute et magnitudine animi ascenderis gradum altissimum civitatis, decet et aequum et pium est te publicae utilitati consulere Florentinique populi erga te benivolentiam singularem conservare facilitate, mansuetudine, fide, beneficentia et urbium conservatrice iustitia. Pro qua graves et fortes cives malunt mortem oppeteri, quam honestatem iustitiamque deserere. Ego vero tanta tua potestate et immortalis gloria incredibiliter laetor tibi ac rei publicae gratulor, quam scelerum impunitate oppressam duce te suas pristinas opes brevi recuperaturam confido. Vale. Flor., X. Cal. Octobris, 1502.

Bartholomaeus Fontius Francisco Soderino cardinali S. 21

Minimus equidem tuorum omnium, reverendissime pater, sed observantia et fide erga te maximus non tam cardinali tibi nuper creato, quam bonis et studiosis viris et ecclesiae Dei gratulor, siquidem nos habebimus rehtarum artium et communium studiorum praesidium, in quo nostra honesta desideria conquiescant. Sed ipse tu vexabere gravioribus curis et infinitis laboribus. Nam si episcopus antea expectationi multorum non sine crebris vigiliis et solitudinibus respondisti, nunc positus eminentiore in specula meditare tecum et cogita, universo Christiano orbi si facere satis voles, quod certe, ut par est et decet voles, quanto asperioribus conficere molestiis te Italiae multae urbes, multae exterae nationes, multi excelsi principes, multi suspiciunt reges. Nostra quidem res publica non minus in te confidit, quam in suum perpetuum iustitiae vexilliferum, fratrem tuum. Sacrosancta Romana ecclesia hanc speratam exoptatamque dignitatem tuam existimat sibi magnopere profuturam teque posthac divino munere sublimius fastigium ascendente se tandem aliquando victuram sperat antiquis legibus et apostolicis moribus. Itaque vides, quanto studio, labore, industria, cura, diligentia, contentione maiore, quam unquam antea nitendum sit, ut virtute ac meritis adeptam invidiaeque subiectam amplitudinem serves. Experiere (mihi crede) nihil in vita praesenti

durius, nihil in futura periculosius, quam cardinalatum pontificatumque gerere Deoque simul hominibusque placere. Veruntamen tibi cum sit adnavigandum tempestuosum hoc pelagus et agitatae ecclesiae sapienter et fortiter consulendum, etiam atque etiam te adhortor, non aurata corymba, non Sericos rudentes, non purpurea vela, non remos argenteos, non Attalicas vestes, sed ingentes illas animi tui virtutes et singulares ingenii dotes spectandas admirandasque cunctis in ecclesiae navi explices, ne te magis cardinea sublimitas illustrasse, quam tu illam decorasse sanctissimis moribus et sapientissimis consiliis videare. Ac quoniam quanto quis magis opibus et honoribus fulget, tanto magis ministris et familiaribus indiget, quorum improbitate minus interdum felices magni et excellentes apparent principes, et hoc quoque prospectent omnes te tui habere persimiles studiorum tuorum consiliorumque socios et gerendarum rerum participes. Hoc erit iocundum bonis, gloriosum tibi, pergratum Deo, quem orare non desino, te diu praestet nobis et patriae et ecclesiae suae sanctae incolumem. Vale. Flor., die XX. Junii, 1503. 11

LIBER III.

Bartholomaeus Fontius Francisco Pandolphino sal. 1

Brigidae sororis discessione cum vitae meae portio maxima demigrarit, non potui non dolere, amantissime Francisce, et vehementius forsani angi, quam decuit studiosum et gravem senem. Dolui tamen et doleo non ulla animi mollitudine, sed recordatione eius in me officiorum et molestia secutorum incommodorum. Dilexit enim illa me semper affectu sororio et de me valde sollicita magis, quam ego ipse, mihi metuebat, aegrotanti ministrabat, bene valenti providebat, comiter amicos excipiebat. Ipse domesticis curis solutus quieto animo litteris et sacerdotio incumbenam. Quibus omnibus nunc privatus commodis, multis praeterea amicis et Mauro fratre intra paucos annos orbatus cum neque publice profitendo foris habeam, quo avertam dolorem meum, neque domi inveniam, quod unicum solamen relictum erat, in hoc novissimo funere omnes acerbitates superiorum funerum recruduerunt. Veruntamen Paulo apostolo admonente neque contristor de fratre neque de amicis dormientibus. De sorore vero, cum semper pudice moderateque vixerit et me fratrem

et Cornelium filium moriens viderit et sacramenta ecclesiae cuncta susceperit ac septimum et quinquagesimum annum agens in ulnis meis decesserit, nulla est aequa causa, cur contrister. Homo tamen cum sim non alienus a sensibus, sororis unicae incredibiliter semper a me dilectae desiderio moveor exemplo etiam magnorum sapientissimorumque hominum. Nam et Abraam Sara coniuge defuncta indulsit⁶ lachrymis! Et Ioseph faciem deosculans extincti patris amare flevit. Et David in Saulis ac Ionatae Abnerisque ac Absalonis funere lachrymis et luctui non pepercit. Quin etiam dominus⁷ ac Deus noster Ihesus Christus ut humanitatis mortalitatisque nos moneret, ad Lazari monumentum infremuit spiritu. Ego tamen non immemor rationis et mentis memorque⁸ nostrae mortalitatis non tam illius defunctae vicem lugeo, quam meam indoleo, qui meorum et sanguine et amore coniunctissimorum funeribus supervixerim relictus multis ferendis humanis incommodis. Instant morbi et mortes carissimorum.⁹ Instant exilia et egestates. Instant amarae sollicitudines finemque mali unius sequitur accessio semper alterius. Quare mihi quidem bene videtur actum cum Petrophilippo,¹⁰ parente tuo, viro praeclarissimo meique amantissimo cumque Paulo Ghiacceto, amico optimo caeterisque amicis dormientibus, quoniam adepti finem praesentium aerumnarum sunt procul ab omni metu futurarum calamitatum. Sorori quoque¹¹ meae bene consultum existimo, quod me non viderit morientem, non illachrymarit ad tumulum, non se luctu et squalore confecerit. Quae tamen cum esset aetate minor, iustius illi¹² me deflere, quam mihi illam contigisset. Ego vero solus et senex non amplius eam aspicio, nulla verba referentem audio, casta oscula offerentem non deosculor. Nil mihi sine te, soror,¹³ amplius erit iocundum. Nil me tristem solabitur. Nil me levabit afflictum. Haec gravant, Francisce, animum. Haec continue opprimunt. Haec defunctae augent desiderium. Quas certe amaritudines, si adesses, magna ex parte deleni-¹⁴res iocundissima consuetudine et collocutionibus suavissimis. Sed nimis longo intervallo abes et locorum et temporum, si quidem legatio ista Gallica videtur mihi futura longior, quam sperabam. Nanque publicam rem apud regem tam¹⁵ prudenter agis, tam diligenter interdum futura significas, ut multi dicant legari tibi successorem non oportere. Quae de

te constans opinio quanquam grata mihi est, me tamen laedit, quod et careo dulcissima consuetudine tua et vereor, ne res etiam laedat privatas tuas. Nam de te pendentes uxor et nubile 166
soror praesentiam tuam desiderant. Domusque iam nimis diu te absente non retinet pristinam dignitatem suam. Iohannes autem frater, qui haec omnia diligenter curaret, abesse (ut scis) ab urbe Roma non potest. Quare tu pro tua 17
prudencia, quod optimum putabis, efficies, Ego Montemur-
lensibus tuis rebus multo magis, quam meis providebo et, cum mente paululum conquievero, te faciam de illis et de toto statu meo diligentissime certio- 18
rem. Vale. Ex Gignoro, Calendis Augusti, MDVI.

Bartholomaeus Fontius Iohanni Nesio sal.

2

In M. Tullii vita a Leonardo Aretino edita haec te ad 1
verbum legisse scribis: Denique abeuntem consulatu habere contionem et apud populum loqui de rebus suis, ut mos erat, Metellus prohibuit, tantum ut iuraret sibi permissum. Ille autem magna voce iuravit non solitum iusiurandum, sed aliud pulcherrimum, quod populus postea magna voce iurasse iuravit. Atque haec Leonardus ex ea sumpsisse tibi videtur 2
epistola, quam ad Q. Metellum Nepotem in quinto volumine scripsit Cicero, ubi ait: Nam cum ille mihi nihil, nisi ut iurarem, permetteret, magna voce iuravi verissimum pulcherrimumque iusiurandum, quod populus item magna voce me vere iurasse iuravit. His tamen verbis cum, quid iuraverit, 3
Tullius non expresserit et Leonardus etiam non adverterit, de me quaeris, an apud quempiam veterum unquam legerim, quod illud fuerit iusiurandum. Equidem apud Asconium Pe- 4
dianum super oratione Tullii in Pisonem ita scriptum legisse memini. Ego cum in contione abiens magistratu a tribuno 5
plebis dicere prohiberer, ea, quae constitueram, cum his mihi tantummodo iurare permetteret, sine ulla dubitatione iuravi rem publicam atque hanc urbem mea unius opera esse salvam. Vale.

Ut Romani veteres Saturnalibus, ita nos domini nostri 6
Ihesu Christi natalibus amicis munera missitamus. Unde ego nullas habens tabulas, neque signa, hoc tenue munusculum ad te misi. Sed quanquam tenue nec antiquis vatibus conferendum, non tamen ullis imaginibus posthabendum. In illis 7

enim nihil apparet praeter effigiem corporis, quae nullam vel vivis vel mortuis laudem parit. In hoc vero, si, qualem cupimus, fuerit, in dies clarior apparebis. Vale.

Bartholomaeus Fontius Spicae salutem. 3

Non recte a quopiam, quae sit excommunicatio, potest 1
percipi, qui, quae sit communicatio, non cognoverit. Ea vero
est vitae ac victus communis participatio. Quae quidem bifa- 2
riam sumitur: Una saecularis pertinens ad communicatio-
nem temporalis huius praesentis vitae, de qua consulti iuris
secundum leges et instituta saecularium principum civita-
tumque tractant ad aequitatem iustitiamque servandam; alia
ecclesiastica secundum sacros canones spectans ad animam 3
in vitam aeternam perducendam. Atque haec ecclesiastica
communicatio, de qua sententiam meam quaeris, bifariam
quoque accipitur. Nam vel ad Deum, vel ad proximum perti-
net. Ad Deum communicatio facientis gratum gratiae status 4
est, cui adversatur excommunicatio omnis, quae ex mortali
peccato gignitur. Atque haec excommunicatio minor dicitur
latens quidem et quae paenitenti et confitenti a solo confes-
sore dimittitur. De qua dictum est a domino illi leproso a se 5
mundato: Vade, ostende te sacerdoti et offer munus, quod
ostendit Moses in testimonium illis. Ad proximum vero com- 6
municatio patens et publica est eorundem sacramentorum
ecclesiae allocutionumque ac vitae victusque communio, cui
ecclesiastica excommunicatio et irregularitas adversatur. Quae
consideratur dupliciter. Nam quaedam est omnino sine mortali 7
peccato, veluti bigamia et lepra et servitus et mutilatio et sen-
tentia lata de morte hominis ex officio et caetera id genus ab
exercitio divinarum administrationum et ab ordinum suscep-
tione repellentia. Quaedam vero est ex peccato vel existente vel 8
praesumpto, veluti excommunicatio latae sententiae ab ho-
mine, vel a iure propter mortale peccatum cum contumacia
vera vel praesumpta. Quae a iure fertur, generalis est in 9
transgressores omnis, ut in homicidas, in sacrilegos, in incen-
diarios et id genus caetera. Atque haec utilis et necessaria
et apostolica est. Quae vero modo hunc, modo illum nomi- 10
natim alligatis fertur a iudice vel ab homine, specialis est.
In qua et causa et voluntas inferentis et patientis conside- 11
randa est. Cuius quisque sibi conscius est. Deus certe et apo-

stoli ferri eam in debitorem non potentem solvere aegre ferunt ac tanto aegrius, quanto debitum minus est. Non ob aes alienum, sed ob contumaciam, scio, hic iudices exclamabunt. Sed videant, ne forsani ipsi excommunicentur a domino, quia fuerint causa contumaciae.

Bartholomaeus Fontius
fratri Simoni Cinozo ordinis praedicatorum. 4

Cum non probares, frater carissime, quod Petrus apostolus in itinerario, quod Clementi adscribitur, de veris signis venturi loquitur Antichristi auctoremque operis iudicatum apocryphum elevaris, quoniam contradiceret Paulo ad Thesalonicensis scribenti de signis Antichristi mendacibus, ubi primum reverti domum, in Augustini de civitate Dei libro vigesimo et capite decimo nono haec ad verbum scripta legi: Praesentia quippe eius erit, sicut dictum est, secundum operationem sathanas in omni virtute et signis et prodigiis mendacii et in omni seductione iniquitatis, his, qui pereunt. Tunc enim solvetur sathanas et per illum Antichristus in omni sua virtute mirabiliter quidem, sed mendaciter operabitur. Quod solet ambigi, utrum propterea dicta sint signa et prodigia mendacii, quoniam mortales sensus per phantasmata decepturus est, ut, quod non facit, facere videatur. An quia illa ipsa, etiamsi erunt vera, prodigia ad mendacium pertrahent credituras non ea potuisse, nisi divinitus fieri virtute diaboli crescente maxime, quando tantam, quantam nunquam habuit, acceperit potestatem. Non enim, quando de caelo ignis cecidit et tantam familiam cum tantis gregibus pecorum sancti Iob uno impetu absumpsit et turbo irruens et domum deiiciens filios eius occidit, phantasmata fuerunt, quae tamen fuerunt opera sathanas, cui Deus dederat hanc potestatem. Haec Augustinus. Cui adstipulatur Iohannes Gerson, theologus excellentissimus in libro de verarum visionum a falsis distinctione ita scribens: Nec reclamaret propter Antichristi miracula, quae nonnulli vera fore contendunt ad probationem electorum et reprobatorum subversionem, licet tamen Antichristus minister miraculi mendacissimus erit et in vita sceleratissimus. Sed Deus, ipsi suisque miraculis ne crederentur, per suas aliorumque praenuntiationes innumeras reclamavit atque contradixit. Propter quod inexcusabilis erit sibi credens.

Idem eisdem invisionibus non multo post ait: Nihil bonis moribus aut sinceræ fidei contrarium angeli sancti et prophetae veri prædicunt aut præcipiunt. Non sic daemones vel Antichristus, quorum signa dicuntur signa mendacii, quia ad mendacium credendum inducunt. His duobus gravissimis præstantissimisque theologis accedit Nicolaus Lyra super eisdem verbis Pauli sic scribens: Nam aliqua fient per illusionem sensuum a daemone, quæ videbuntur esse et non erunt et aliquæ erunt res veræ, sicut daemon super oves Iob fecit ignem verum descendere. Dicuntur tamen signa mendacia, quia fient ad assertiorem mendacii. Accedit his quartus Georgius Benignus, insignis ætate nostra theologus libri octavi de natura angelica capite decimo septimo hæc referens: Possunt itaque daemones multa omnibus hominibus admiranda facere applicando causas activas passivis. Quæ quidem non erunt phantasmata, sed re ipsa talia. Omnia tamen dicuntur signa mendacia ex eo, quia fiunt ab eis animo decipiendi. Ex his facile datur intelligi Petrum apud Pseudoclementem non dissentire a Paulo. Cuius itinerarium licet apocryphum in decretis distinctione quindecima et sextadecima iudicatum equidem non erubui testem adducere, quando etiam Gerson verarum falsarumque visionum testem protulerit. Tu vero iam potes et certe debes tantis auctoribus credere signa prodigiaque mendacia Antichristi, non, quia non vera multa futura sint, sed quia credituros ad mendacium pertrahent ab apostolo Paulo appellari. Negasti etiam, amantissime frater, moveri caelos ab angelis Dantemque poetam contempsisti. Quamquam non ea primum opinio Dantis fuit, sed peripateticorum principis, Aristotelis, a quo nostri quoque theologo non dissentiunt. Inter quos idem Iohannes Gerson in trilogio astrologiae, propositione tertia decima scribit angelos vel intelligentias non animare, sed regere caelum cum sideribus et planetis ad Dei gloriosi voluntatem. Georgius quoque Benignus de angelica natura primo ac quarto voluminibus de caelorum motoribus scribit angelis. Te vero etiam atque etiam rogo, ut Dantem legas, quem docti viri et admirantur et diligunt. Quo diligenter inspecto non vereor de tanto vate maximoque theologo te sententiam mutaturum.

Bartholomaeus Fontius Bernardo Oricellario S. 5

Non modo ad portum Neapolitanum commissum prae-
 lium, sed historiam totam Gallicam tuis in hortis biduo legi
 attentius cum Dante Populescho utriusque nostrum amanti-
 simo. In qua, nescio, magisne laudem genus dicendi grave 2
 crebris exornationibus perpolitum, an dilucidum ordinem in
 locis et castris et certaminibus referendis, an singulare iudi-
 cium in consiliis principum et bellorum causis cum impera-
 torum ac militum vel vitiis vel virtutibus enarrandis. Quae 3
 abs te omnia tam dilucide, tam apposite, tam fideliter sunt
 relata, ut, cum summo artificio singula quaeque decenter
 scripseris, in omnibus tamen artis suspicionem vitaveris
 egregius et excellens scribendi artifex omnium nostri tem-
 poris ingenio et eloquio eminentissimus. Quare te etiam atque 4
 etiam hortor, ad exitum perducas tantam historiam tibi qui-
 dem aeternum nomen, legentibus magnam utilitatem, patriae
 summum decus allaturam. Quae in Gallorum regis tanta 5
 felicitate atque victoria tantoque totius Italiae metu desi-
 derat iocundissimum conspectum tuum sapientissimumque
 consilium, quo ne prives cives tuos, liberos, cognatos, affines,
 amicos omnis nosque in primis, te vehementissime oro. Cae- 6
 terum ne locorum Gallicorum, quae petis, oblitus videar, ea
 penes me non sunt et, quae Saxetti erant, iam pridem ad Pan-
 nonios migravere. Sed passim circumferuntur in impressis
 Caesaris commentariis. Vale. Florentiae, Cal. Iuniis, 1509. 7

Bartholomaeus Fontius Ioanfrancisco Zeffio S. 6

Tanti fuere litterae tuae amantissime ad me scriptae, 1
 ut hyeme adventante statuerim, qualiacunque sunt, quae
 scripsi, edere et obsequi tibi magis, quam mihi ipsi. Distuli 2
 autem hactenus non limae causa, quem vel ad stomachum
 usque laborem nunquam effugi, sed aequi, honesti pudoris.
 Quid enim minus decet nunc sacerdotem, quam insudasse 3
 tam diu poetis interpretandis gentilibus et modo Latiis, modo
 Tuscis decantasse carminibus? Nam Politiano Ficinoque ex- 4
 ceptis, quos belle adducis, longe alia fuit ratio Schalae, Lan-
 dini, Pici, Nesii et Criniti, qui dare in lucem, quae poterant,
 etiam debebant nulla religione impediante. Nos vero, ministri 5
 Dei possumus quidem, sed nescio, quae saeculares adhuc lu-
 simus, an salva conscientia debeamus. Itaque vereor, ne tu 6

mihi ad Deum fies particeps culpae huius, quem oro, tibi persuadenti et mihi ignoscat non renitenti. Extorsisti a me profecto, quod multis mei amantissimis semper antea denegavi. In quo tamen etiam illis puto gratificari et Danti Populescho pro me tibi, ut scribis, recipienti et Petro Francisco, Laurentii filio candore ingenii et morum optimorum suavitate splendorem inclytæ suae gentilitatis Mediceae referenti. Quem equidem gaudeo nostris et studiorum virorum congressibus delectari. Quoniam si, ut Melanthius Homericus loquitur in Ulysses, αἰεὶ θεὸς τὸν ὁμοιον ἐς τὸν ὁμοιον ἄγει, ea inter bonos similitudo est iudicium manifestum excellentis ingenii et acquirendae conservandaeque virtutis. Quae nihil peregrinantibus nobis, dum vivimus, vel potius, hic dum morimur, est suavius, nihil melius, nihil amabilius, nihil ad vim inferendam caelesti regno, quod vim libentissime patitur, expeditius. Hoc ei Christianum dictum non displicere si videris, hortaberis quoque meo nomine, ut ascendat bene vivendi recteque intelligendi laboriosum quidem, sed gloriosum curriculum. In quo si nostra aurigatione, impulsu, clamore, verbere ad metam currentis equos excitari placuerit, tunc ei libenter nostrum studium, curam, industriam, diligentiam omni loco et tempore polliceberis. Nos subinde, quod maximum operae pretium visum fuerit, ei cumulate praestabimus multo libentius. Vale. Ex Geniuro, III. Idus Septembris, 1510.

Bartholomaeus Fontius Francisco Riccio, Matthaei filio sal. 7

Quaesisti ex me tuis humanissimis litteris, ut quaedam vocabula mensurarum, quibus Romani veteres utebantur, ad te praescriberem. Quae brevi a me collecta plura etiam, quam petieras, ad te misi, ut mea scribendi tarditas ubertate muneris compensetur. Mensura proprie ea est, quae a membris humanis sumpta est. Quanquam eius appellatione continetur, quicquid pondere, capacitate, longitudine, latitudine animoque finitur. Verum ea, quam requiris, plurimum et inter se aequalium intervallorum mensura determinatur. Mensurarum autem appellationes sunt digitus, uncia, palma, sexta, pes, cubitum, passus, decempeda, clima, actus, iugerum, stadium, miliare, centuria. Digitus est minima mensurarum, infra quem, si quid dimetiamur, partibus respondemus, ut dimidiam, tertiam quartamve digiti partem. Digitorum porro observatio

duplex est. Quadratus enim dicitur et rotundus. Sed cum simpliciter appellamus, rotundum accipimus, qui quidem est sextadecima pedis pars tribus quartis decimis suis quadrato minor. Nam si quadratum in quatuordecim partes divides, tribus ex illis partibus rotundum superat. Unica vero digitum unum et eius tertiam partem habet, si quidem unciis duodecim pes integer definitur. Palmam duplicem esse reperio, extensam scilicet et compressam. Extensa est, quantum expansa manus a pollice ad minimum se extendit, quae sane est duodecim digitorum. Compressa est, quantum digiti quatuor simul iuncti excepto pollice se expandunt. Verum palmam simpliciter nominantes de compressa intelligimus. Sexta digitos duodecim continet. Eandem enim mensuram, quam extensa palma complectitur. Pes vero est sexdecim digitorum. Ex pede autem et semis cubitum fit. Ex pedibus quinque fit passus. Quanquam spatium quoque illud, quod inter ambulandum est inter pedes, passus denominatur, dictus, quia gressibus mutuis pedes patescunt. Decempeda ex pedibus decem constat, unde etiam nomen sumpsit. Quo vocabulo in Clodium pro Milone utitur Cicero sic scribens: Qui cum architectis et decempedis villas multorum hortosque peragrabat. Sex vero decempedae clima reddunt, quod quoquo versus pedum est sexaginta. Actus dicitur, quod in eo boves agerentur, cum araretur uno impetu iusto, qui erat centum viginti pedum. Tris autem actus esse invenio: minimum, quadratum et duplicatum. Minimum quatuor pedes patescit, quod spatium in agris erat inter vicinos. Quadratus undique centum viginti pedibus praefinitur. Quadratus duplicatus iugerum praestat, dictum, quod ex duobus quadratis actibus sit coniunctum. Vel, ut maiori Plinio placet, quod id spatium uno iugo boum in die arari posset. Protenditur itaque iugerum in longum pedes ducentos et quadraginta, in latum vero centum viginti. Stadium passibus quinque ac viginti supra centum describitur. Miliarium stadia octo, hoc est passus mille complectitur. Centuriam primi Romani veteres ex centum iugeribus effecerunt. Iuniores ex ducentis quoque iugeribus servato centuriae nomine expleverunt. Neque vero praeterire te arbitror in re militari centuriam centum militum numerum continere et centurionem appellari, qui illis praest. Subcenturiatosque dici milites non primae, sed secundae cen-

turiae, ubi ad insidiandum maxime locabantur. Ex quo in subcenturiis, quasi in insidiis quempiam positum dicitabant. Centuriatim quoque adverbium, quod abundantiam copiamque designat, a centuriis, quae in comitiis ferebant suffragia, derivatur. Unde et centuriata sunt dicta comitia. Caeterum mensuris omnibus, quanto brevius fieri potuit, explicatis brevi quoque ponderum vocabula enarrabo, ne quid honesto studio tuo desit.

Ponderum omnium minimum siliqua est, quod granum ex ea est siliqua, quam fabam Graecam plerique nuncupant. Sex autem siliquae scrupulum faciunt a scrupo brevi perexiguoque lapillo denominatum, qui et obolus appellatur, quem hodie denarium pensum dicimus. Est vero quarta et vicesima unciae pars. Supra obolum drachmam ponimus, quae ex scrupulis tribus constat. Sextula autem ex quatuor fit scrupulis, sic dicta, quod sit unciae sexta pars. Hanc unciam vetustiores quandoque denarium appellavere. Denarius enim tunc argenteus nummus erat ponderis siliquarum quatuor et viginti, quanquam denarius proprie decem assium pondo constet. Atque haec erat apud antiquos minima aeris signati pars. Supra sextulam semunciam legimus dimidium unciae continentem. Uncia ab uno denominatur, quod ex duodecim ea uncia est pars assis. Unciae duae sextans quasi sexta pars assis. Quadrans quarta pars, hoc est tres unciae, quod etiam triuncium dicitur. Triens tertia pars assis, unciae quatuor. Quincunx unciae quinque. Semis dimidium assis, unciae sex. Septunx septem unciae. Bes unciae octo, quasi des dempto triente ex asse. Dodrans dempto quadrante novem unciae, quod et nonuncium dicimus. Dextans decem unciae dictus, quoniam assi deest sextans. Deunx undecim unciae, quasi una uncia ex asse dempta. Inde as ex duodecim unciis constans mina a Graecis, mina a nostris interpositione litterae appellatur. Hanc etiam libram dicimus, cuius deminutivum libella, a qua et deliberare, quia animo, tanquam libra res perpenditur, tractum est. Libellae dimidium est sembella, quae semis est assis. Supra assem dupondium est librae duae a duobus ponderibus. Ponderum enim et pondo assis pondere dicebatur. Unde assipondium unum ponderum est appellatum. Ultra dupondium est sestertius librae duae et semis, dictus quasi semis tertius, hoc est post duos sequens tertio loco semis, quia enim fiebat

ex duobus assibus et tertio semisse, veteres nuncupavere sestertium. Supra quem tressis a tribus assibus dicitur, quo³⁴ vocabulo noster usus est Persius: Hic Dama est non tressis agaso. Octussis quoque ac nonussis decussisque reperitur octo, novem decemque asses. Denarium vero ut decussem a³⁵ decem assibus veteres interdum denominarunt. A duobus deinde decussibus fit bicesis, id est viginti asses. A tribus tricessis, triginta asses. Persius etiam centusse utitur Et³⁶ centum Graecos curto centusse licetur. Supra centussem maius aeris vocabulum non invenio. Nam ducentos, trecentos³⁷ quadringentosve cum dicimus, non magis asses, quam denarios aut alios nummos significamus. Infra centussem autem³⁸ talentum est, cuius variae species cum pondere, tum materia extitere. Nam secundum diversas gentes diversi quoque ponderis invenitur. Verum quod celebrius est, Atticum maius et³⁹ minus talentum extat. Minus assibus sexaginta, maius tribus et octoginta assibus ac triente describitur, licet aliqui octoginta assium tantum fuisse scribant. Plinius maior talentum⁴⁰ Atticum ex Varronis sententia sedecim sestertiis taxari scribit. Sed haec satis de pondere. Materiam vero talenti variam extitisse gravissimi attestantur auctores. Nam nedum⁴¹ aurum, argentum, aes hoc pondere aestimari comperimus, sed quaecunque alia ponderantur. Curtius enim candidi ferri⁴² talenta centum et Herodotus aluminis mille talenta scribit. Haec habui, quae breviter de mensuris ac ponderibus ad te⁴³ scriberem. Si qua in re alia tibi usui esse possum, omne meum studium tibi paratissimum semper erit. Vale.

Bartholomaeus Fontius Antonio Puccio suo salutem. 8

Quotiens oculos mentis verto super hoc damnato schis-¹mate, in quo veluti magno in pelago agitatur vicarii Christi navis et ei desponsa catholica apostolicaque ecclesia, totiens ingenti metu deterreor, quod nautas aliquot remigesque prospicio magistri imperio non parentes conari eam illidere saevos in scopulos tempestatis. At cum me converto ad caput primum² sacrosanctae Romanae ecclesiae, dominum nostrum Ihesum Christum habentem sacerdotium pontificatumque sempiternum, totus equidem recreor pie ac fideliter credens secundarium quoque caput ad consummationem saeculi duraturum. Cui³ ascensurus ad patrem filius Dei unigenitus omnem potestatem

ligandi atque solvendi attribuit. Hunc tamen clavum Christianae navis et unitatem ecclesiae moderantem aequalemque Deo in terris potestatem habentem, pro dolor, hoc insano calamitosoque saeculo deseruere nonnulli viribus atque armis saecularium principum freti navigio eum detrudere cogitantes ac propterea ad futurum concilium appellantes. Unde iam qui a vero catholicoque pontifice defecerunt quique se illis temere adiunxerunt, censurae ecclesiasticae gladio iure divino atque humano districti sunt et ipsi apostatae ab unitate ecclesiae segregati qualiacunque tela in eum coniiciunt concilium clamitantes. Equidem sanctorum de more patrum celebrari concilium a vero pontifice totius ecclesiae uno et solo capite magna praelatorum et cleri frequentia licere et expedire et maxime decere non solum confiteor, sed opto etiam vehementissime ad consultandum de statu, de vita, de moribus ecclesiasticorum et saecularium principum et ad regendos moderandosque iuste populos et ad corruptos perversosque mores corrigendos, ut optata cunctis mortalibus pace omnis Christianitas perfuatur. Nam si non verba, sed opera monente domino inspexerimus, multa apud clericos, non pauciora apud laicos cernemus grave olentia ulcera et ad interitum tabida corpora, nisi medela adhibeatur, ducentia. Medicina autem, nisi prius fuerit morbi causa intellecta, ad sanitatem non exhibetur apposite. Causam vero cognoscere aegritudinis et pro loci, aeris, temporis qualitate, pro corporis habitu, complexione, victus consuetudine mederi paucorum est prudentium medicorum. In his qui sunt eminentissimi, asserunt destillantem a capite pituitam reliquum corpus inficere variosque morbos et mortem gignere. Gentes et nationes et populi unum sunt corpus totius humani generis. Capita gentium sunt ecclesiastici saecularesque principes. Hi morbis gravissimis, ambitione, libidine, avaritia, ira, odio, invidia laborantes exemplo suo genus humanum inficiunt. Siquidem, ut a nobis incipiam, si minores dignitate sacerdotes capita nostra episcopos haberemus, non quae sua sunt, sed quae Dei et ecclesiae, cogitantes suasque dioeceses annis singulis visitantes et cunctas parochias corrigentes, non obrueremur tot ac tantis ignorantiae tenebris et vitiorum gurgitibus. Si episcopi superiores cardinales inspicerent modestius viventes et, quae clericali statui conveniunt, obser-

vantes, ipsi quoque continentius viverent. Si cardinales intue- 14
rentur summum pontificem, non quae ad pompam et luxum
et vanitatem, sed quae ad aeternam salutem pertinent, medi-
tantem, non tam praecipites in vitia laberentur. Imperatores 15
autem ac reges et caeteri saeculi principes si suis contenti
finibus alienos non occuparent, si subditos iniquis oneribus
non urgerent, si a divina, si a naturali, si a communi homi-
num lege non deviarent, si iuste continenterque viverent, caeteri
mortales suorum principum mores prosecuti aequo iure om-
nes pacifice degerent totque ac tantis vitiorum morbis non
deperirent. Videre per te iam potes, Antoni carissime, quo 16
te iuvenem nostrae urbis omnium disertissimum senex ego
forsan non indisertus, ut ipse tibi magis, quam mihi videor,
scribendo perduxerim ad meam sententiam audiendam. Si 17
quidem ad haec hominum temporumque supra narrata vitia
exigenda et mores optimos imbuendos et virtutes ac scientias
honestandas et civiliter libereque vivendum, si concilium
apostatae acclamarent, non, ut clarius luce patet, ad explenda
odia, ad iniurias ulciscendas, ad maiores opes comparandas,
ingentes Deo gratias agerem et ad concilium appellantes non
improbarem. Sed tam honesta, tam utilis, tam necessaria 18
synodus cum indigeat tuto loco, tempore oportuno, maturo
consilio, commoditatibus multis tam saecularium, quam spi-
ritualium principum, gratia, invidia, ira, odio, spe, metu, pes-
simis consultoribus reiectis ac fraterna dilectione, iustitia,
pace, fide concordiaque receptis consultoribus optimis, cum-
que omnia longe absint, perperam de concilio agitur bello
et armis undique circumstrepentibus. Quod si me forte roges, 19
quid agendum existimem, ne serpat in tempus longius ac
multas gentes populosque inficiat tanti morbi contagio, quo
me filo, si Daedaleum labyrinthum ingredior, explicem, non
invenio. Hoc tamen in mea insipientia libere ac simpliciter 20
tecum loquor. Ante omnia utrique humiliter convertamur ad 21
dominum oremusque supplicibus votis pro summo pontifice
nostro Iulio et unitate ecclesiae, ut adsit propitius et benignus
et in tanta peccatorum colluvie tamque obstinatis multorum
animis ad nefanda flagitia avertat iustam iram suam ab hoc
nostro ingrato populo libertati ecclesiasticae deroganti et
insanabiles desperatosque morbos nostros solus et verus et
misericors medicus sapientissimusque magister ad sanitatem

perducat. Praeterea si parvos homines licet aequare magnis, ²²
 ego minimus omnium si is essem, qui nunc est maximus pon-
 tifex, votis rite nuncupatis ad patrem Deum lustrata urbe
 toto Romano clero missaque solenniter decantata ad reges
 ac principes ecclesiae reconciliandos intenderem cumque
 paucis bonis et sanctis et prudentibus viris et ad animarum
 salutem tendentibus consultarem de pacis honestae condi-
 tionibus. Cum quibus in domo domini ambulantis et ea, ²³
 quae ad pacem Hierusalensem pertinent, consulentibus remotis
 adulatoribus cuncta ad gratiam, nihil ad veritatem loquenti-
 bus spem certam conciperem dominum Ihesum Christum,
 Deum pacis et dilectionis in medio semper eorum positum,
 qui essent, ut ipse dixit, in suo nomine congregati, tutum ac
 salutare consilium vicario suo et sponsae suae ecclesiae alla-
 turum. Neque vero putarem Aloisium, Gallorum regem a suis ²⁴
 degeneraturum maioribus, qui Christianissimi nuncupati nun-
 quam schismaticis adhaesere, sed eiectos veros pontifices
 Leonem, Zachariam, Stephanum, Calistum, Innocentium,
 Alexandrum, Paschalem Romanae sedi restituere. Neque etiam ²⁵
 crederem Christianissimum regem gratis contra ecclesiam
 Dei armis decernere, sed metu cogente status Italici conser-
 vandi. Quod si Christi vicarium intelligeret communem optare
 pacem saeculo et ecclesiae, et ipse, quae sunt Dei, restitueret
 Deo Bononia Ferrariaque cedentibus et cervicem et genua
 inclinantibus. Accepisti de re tota meum consilium. Specta ²⁷
 nunc, si placet, novam tragoediam. Ageretur si fabula in ²⁸
 theatro sederentque in dextris orchestrae gradibus cardina-
 les et pontifex, in sinistris Aloisius rex cum Gallis baronibus
 prodirentque in scaenam actu primo personati apostatae
 iacientes convicia in pontificem, secundo in actu personati
 theologi severe damnantes apostatas regemque fideliter ad-
 monentes, actu tertio e velario in scaenam egrederetur ho-
 nesto matronae pudicissimae habitu sancta ecclesia tristi
 facie, passis crinibus, palmis ad aethera versis, voce acuta,
 modis flebilibus eiulans. O caelum, o terra, o mare, o superi! ²⁹
 Ego patriarcharum prophetarumque vocibus figurata mater ³⁰
 fidelium, ego immaculati agni desponsa sanguine, ego cruore
 martyrum, floribus confessorum, liliis virginum decorata, ego
 imperatorum ac regum devotione ditata maximis premor a
 filiis meis angustiis. Quis me praeterea consolabitur mise- ³¹

ram? Quis medebitur meo crudeli vulnere? Pro me tuenda certabant olim boni Christiani principes, pro me ornanda bella gerebant gentes et nationes. Nunc me reges armis infesti premunt, nunc me populi iniquis oneribus opprimunt. Quis igitur dabit aquam capiti meo et oculis meis fontem lachrymarum? Si, inquam, talis ageretur tragoedia atque ita ³³ flebiliter lamentaretur ecclesia, nonne prodiret in scaenam actu quarto pro sponsa Dei insignis prudentia sanctitateque vitae senex totis commotis ad pietatem visceribus dicens? Quid matri vestrae respondetis, apostatae? An brevi inter- ³⁴ ituri mortales homines Deo militantem ecclesiam ad consumptionem saeculi duraturam audetis superbe scindere atque Ossam Pindo more gigantum superaddentes in caelum scandere, post paulo caelesti fulmine intra caeca Luciferi Tartara, nisi vos tanti sceleris vere paeniteat, detrudendi? Sed ³⁵ et vos alios saeculares Christianos principes furorne mentis, an ira Dei ad tantam impellit insaniam, ut ferrum in matris viscera convertatis et plures annos hostiliter devastatam Italiam funditus evertatis? Ingens profecto furor, superbia et ³⁶ avaritia et crudelis immanitas clericos laicosque exagitat et iusta ira Dei contra vos terram iudicantes et iustitiam non servantes. Te vero ante alios omnis decet, o summe pontifex, ³⁷ pastor ac rector Christianorum fidelium et navis ecclesiae moderator, tot undique saevientibus fluctibus tempestati cedere ac, si, quo caepisti, cursu, quo constitueras, pervenire nequiveris, mutata velificatione eum portum ingredi, quem potueris. Tutissimus autem et honestissimus portus erit ³⁸ amplustris armamentisque navis abiectis tempestati non te amplius credere, odia etiam iusta in adversarios ponere, oblivisci acceptarum iniuriarum, libere ignoscere paenitentibus, metum adimere omnibus, datam servare fidem cunctis potentibus. Tu quoque, Aloisi, rex Christianissime, quid optas addi tibi ulterius in tanta felicitate ac victoriis? Tua est longo maiorum stemmate tota trans Alpibus Gallia. Tua quoque cis Alpibus bello et armis parta est tota Gallia. Tua facta est Genua assuetaque malo tota Liguria. Tua est superbis devictis Venetis ingens gloria. Fines tibi, quocumque progrediare, ha- ⁴⁰ bendi sunt. Hi quanto latius extendentur quantoque tuum ⁴¹ imperium fuerit auctius, tanto tibi plures infestiores hostes paraveris et maioribus curis sollicitudinibusque urgeberis,

fortuna quidem ipsa virtute tua et magnitudine animi tibi multum propitia, quia instabilis et levis est, multum tibi quoque timenda est. Quare iam debes victricia tua lilia non ⁴² Marti Bellonaeque, sed Christo ac matri beatissimae virgini sacra suspendere. Qui sicut pro salute humani generis ligno ⁴³ crucis affixus pacem suam reliquit omnibus gentibus, sic tu divino exemplo admonitus pacem tuam relinque ecclesiae atque Italiae. Ad haec sathan excitus ab inferis quinto ex- ⁴⁴ plendo actui ignitis oculis, vultu torvo, ore ignivomo, intortis collo sibilantibus viperis, Quid, inquit, delire senex, addictos ⁴⁵ mihi deterres apostatas? Quid mihi pergratos lacescis principes? Quid ita pusillanimiter hortaris admonesque pontificem? Quid bello tentas turpiter avertere regem Galliae? Quid tu quoque semper adversa mihi lamentaris ecclesia? An regnum frustra meum conaris scindere? Fortius est ac vali- ⁴⁶ dius cunctis humanis viribus. Mea sunt vivis innavigabilia Stygia. Mea inaccessibleia sunt Averna. Mea sunt horribilia Tartara. Mihi militant plurimi vita functi, bello invicti duces et imperatores et reges cum ferocissimorum equitum turmis innumeris peditumque robustissimorum cohortibus. Quanto ⁴⁷ autem quisque vestrum, o principes, o rex, o pontifex, in pugnam atque in mortem ibit ferocior, tanto mihi occumbens pugnando carior et in regno meo erit sublimior. Quare, agite, ⁴⁸ intrepidi ferro decernite, signa signis, arma armis, pectora pectoribus conferte. Spectator ipse fortitudinis vestrae rex in- ⁴⁹ ferorum sathan adero et quenque vestrum pro meritis honorabo. Peracta est fabula, Antoni. Vale. Florentiae, Idibus Decembribus, MDXI.

Bartholomaeus Fontius Thomae Soderino, Ianvictorii filio. 9

Laetor, mi Thoma, te consulere valitudini corporis vi- ¹ vereque honesto in otio nunc venando, nunc legendo aliquid vel scribendo. Quod ita esse perspexi cum ex iocundissimis lit- ² teris, tum ex capreolo ac lepore ad me missis. Quos equidem isthic tecum cepisse malletm et cenitasse non sine multis suavissimis optatissimisque colloquiis. Verum ingentia frigora et ³ altae nives meum tibi promissum adventum distulerunt in anni tempus mitius ac benignius. Quare vere prope iam appetente vel ⁴ in isto Signanio vel in nostro Mensulano agro vacui sollicitudinibus et molestiis conferendo, disceptando, legendo et discen-

tis fungemur munere et docentis. Interea nostri memor intende firmitati corporis et animi atque vitae integritati Phoebō ac dulcisonis Musis, ut decet, quotidie salutatis. Vale. Florentiae, VIII. Cal. Februarias, MDXI.

Bartholomaeus Fontius

Laurentio Puccio, Iulii secundi pont. max. datario. 10

Sixtus quartus pontifex maximus Petrophilippo Pandolphino, viro clarissimo patronatum concessit plebis sancti Iohannis Baptistae de monte Murlo Pistoriensis dioecesis. A quo ego vigesimo ab hoc vertente anno in plebanum electus et canonicè a Pistoriensi episcopo confirmatus exopto mortalitatis memor beneficiique accepti non immemor resignare praedictam plebem Petriphilippi nepoti, Iohanni Pandolphino, Francisci filio reservato mihi regimine et proventibus aureos nummos quadraginta non excedentibus, ut ea per me redeat ad patronum legitimum nullaque specialis expectativa me defuncto praeveniat. Est autem Franciscus, Petriphilippi filius excellentis ingenii atque animi dotibus insignitus et optimis ac suavissimis moribus praeditus et eleganti eruditione nostro studio et diligentiae perpolitus et magnarum variarumque rerum experientia et consilio civium nostrorum omnium nulli secundus. Quare decens et aequum est concedere hoc muneris eius filio egregiae indolis puero sponte ad sacerdotium animato, tametsi annum degit aetatis circiter decimum. Quod si propter aetatem adeo teneram reverendae dominationis tuae modestia putabit operae pretium, ut Franciscus Victorius, Florentinorum legatus vel privato vel publico nomine id supplicet a beatissimo papa Iulio, supplicabit amanter et diligenter. Nos vero non dubitamus gratissimum beneficentissimumque pontificem, quod suppliciter petimus, concessurum et pro felici memoria beatissimi Sixti patris et pro perpetua in eum observantia Petriphilippi et pro magna expectatione ac gratia Francisci filii tota mente animoque affecti erga Romanam ecclesiam et pontificem. Quibus addo etiam memet ipsum in dubiis ac periculosis temporibus et voce et scriptis acerrimum defensorem pontificiae magnitudinis et ecclesiasticae potestatis. Caeterum dominatio tua reverendissima hoc sacerdotio expedito non me tantum (semper enim

Pucciae gentilitati addictus fui), sed etiam Franciscum Pandolphinum tibi ac tuis in omnem eventum devinxis. Vale. Florentiae, IIII. Cal. Febr., 1512.

Bartholomaeus Fontius Bernardo Oricellario S. 11

Dantes Populeschus tuo nomine ad me pertulit sermonem cum Pontano Neapoli habitum, quem maxime sequeris auctorem in historia Gallica describenda. Cui ego eruditissimo viro, quem loquentem inducis, non invenio, quid possim demere aut addere. Quid enim (ut Lucretii verbis utar) contendant hirundo Cygnis, aut quidnam tremulis facere artibus haedi Consimile in cursu possint ac fortis equi vis? Quoniam tamen neque volo, neque debeo negare quicquam Danti perhumaniter ita pro te petenti, paucis referam, non quid alii de scribendo imitandove senserint, sed quid ego adolescens a magistro perceperim. Cum audirem Bernardum Nuthium Ciceronis rhetoricos libros interpretantem cum Horatianis epistolis adverteremque eum dicendo ac scribendo non excellere, caepi mecum cogitare, frustrane me caeterosque condiscipulos hortaretur veteres imitari auctores et rhetoricam artem mandare memoriae, quando ipse, qui omnem aetatem in praeceptis huiusmodi et imitatione consumpserat, parum ex arte loqueretur et scriberet aliorumque dicta nimis aperte suis insereret. Itaque in his carminibus explicandis (O imitatores, servum pecus, ut mihi saepe Bilem, saepe iocum vestri movere tumultus. Libera per vacuum posui vestigia princeps, Non aliena meo pressi pede, qui sibi fidit, Dux regit examen) cum ostendisset imitatore ad alienum praescriptum, ut servum, vivere, statim dimisso ludo cum in pomerium venissemus, ubi fere quotidie vel solus deambulare vel me uno tantum comite consueverat, Dasne mihi, inquam, praeceptor humanissime, veniam, ut solito liberius tecum loquar? Age, inquit, ex animo dic, quod sentis. Tunc ego: Te monente atque hortante rhetoricis incumbo praeceptionibus et eos auctores imitor, quorum te esse aemulum ostendisti. Verum enimvero memoriter multa artis praecepta continens multosque selectos meliorum scriptorum locos, cum aliquid elegantius dicere aut scribere mediter intentus dicendo aut scribendo, praeceptorum omnium obliviscor. Quorum si tunc reminisci voluero, illa etiam, quae natura duce ultro se offere-

bant, simul dilabuntur et effluunt. Quod autem in me discente 10
experior, in te quoque docente animadverto. Qui demonstran-
dae imitationis et artis omnium, quos adhuc audierim, scien-
tissimus parum (ni forte fallor) ex arte loqueris et imitari
veteres in scribendo cum niteris, Celso illi videris persimilis,
quem damnasti hos versus Horatianos interpretans: Quid 11
mihi Celsus agit monitus multumque monendus, Privatas ut
quaerat opes et tangere vitet Scripta, Palatinus quaecunque
recepit Apollo. Ne, si forte suas repetitum venerit olim Grex
avium plumas, moveat cornicula risum Furtivis nudata colo-
ribus. Quibus carminibus congruenti fabella cornicis admo- 12
vemur aliena scripta nobis non vendicare, ne, si unusquisque
sua repetat, nihil venustatis et ornamenti remaneat. Tunc 13
ille arridens ait: Delector equidem tuo ferventi ingenio, cui
adhaerebit, ut video, facilius eloquentia legendo et audiendo
atque scribendo, quam praecepta rhetorica consecrando. Nam 14
etsi artificium imitatioque non obest, non multum tamen ei
confert, cui vis illa desit praestantis ingenii. Qua me dote 15
carere cum adolescens adverterem, studio, cura, labore, dili-
gentia mirabiliter contendi artificio et imitatione naturae
incommodum elevare. Itaque vere sentio esse neminem, qui 16
simul possit bene dicere aut scribere atque, hoc cum facit,
dicendi vel scribendi vel imitandi praecepta cogitare. Saepe 17
enim intentus utrunque facere sensi effugere, quae volebam
ostendere. Ars vero ipsa cum sit notandis eloquentium dictis 18
scriptisque adinventata, non facit ipsa eloquentes, sed contra
fit ab hominibus eloquentibus. Quas artis praeceptiones sive 19
antea didicissent, sive potius nunquam attigissent, ne cogita-
bant quidem, cum loquerentur. Sicut igitur infantes non fiunt 20
artificio ullo fantes, sed loquentium audiendis locutionibus,
sic adolescentes nulla eloquendi arte percepta, sed eloquen-
tibus audiendis atque legendis eloquentiam assequuntur. Hic 21
ego: Rem igitur perquam gratissimam feceris, quibus itine-
ribus quibusve optimis recolendis auctoribus ad eam perve-
nire valeam, si ostenderis. Ad haec ille: Nulla est via brevior 22
ac facillior, quam virtutis amore ut ardeas et honesto deside-
rio gloriae, quam eloquentes magnam, dum vivunt, maximam
post obitum consequuntur. Hoc si cordi tenaciter inhaerebit, 23
per te ipsum scriptores omnis ad eloquentiam perducentis
attentissime relegens tuopteque ingenio cuncta inveniens et

disponens nihil erit (mihi crede) tam arduum, tam laboriosum, tam asperum, quod tibi non planum ac lene fiat et pericundum in arcem eloquentiae ascendenti. Quo cum perveneris, in altum sublatus aethera caeteris brevi perituris rebus despectis omnibus te ipsum in primis, deinde creata omnia, postremo factorem omnium divinae mentis oculo contempleris. Quae bene perspecta singula et, quoad eius fieri poterit, intellecta significare aliis cum volueris, frequenter ac multum cogitabis, quid deceat. Non enim semper eodem modo et ordine neque iisdem sententiis aut verbis utendum est. Nam locorum, temporum, personarum et cuiusque fortunae auctoritas honoris gradusque ratio est habenda. Quae omnia qui servaverit ac res magnas copiose, parvas acute, mediocres temperate narraverit, in primo illo amplo et ornato dicendi genere, cui omnia orationis ornamenta conveniunt, collocabitur. In tenui sermo purus erit, planus, dilucidus et acutus et crebris sententiis expolitus. In mediocri aliquid erit suavius et validius ac robustius. Quisquis in horum aliquo trium praestiterit, disertus tantum habebitur. Qui vero excellet in omnibus et de quacunque re dixerit, ut decebit, nec gravia minute, nec mediocria ieiune, nec tenuia languide, rebus orationem semper aequalem adhibens merito vocabitur eloquens. Elucebunt autem in eius dictis, ut stellae in caelo, multa insignia lumina, quando utetur vel similiter inchoantibus verbis vel desinentibus, quando vel commutabit verba vel iterabit, quando sursum versus revertetur gradatim, quando sine coniunctionibus dissolvetur, quando casus eiusdem nominis commutabit, quando etiam semet ipsum correxerit, quando, cur aliquid praetereat, demonstrarit. Sed enim haec et plura alia verborum et sententiarum in signa ultro se offerent scribendo, audiendo, legendo exercitatis. Nam sicut in litteris oculus, quid sequatur, ita prospicit animus in incis, in membris, in circuitibus. Quae structura verborum sicut iocundam numerosamque reddit orationem, sic verbis hiantibus et dissonanter compositis purgatae aures, vel potius audientium animi nuntiis auribus offenduntur. Voces etenim sentiunt sentiendoque eas dimetiuntur et breviores longioresque iudicant, delectantur moderatis, laeduntur immodicis. Attamen ut oratio debet astringi numeris, ita etiam debet carere versibus poematis evitata similitudine. Fit autem ex verbis propriis,

translatis, novis, priscis facilitatem decoremque afferentibus composito lucida, suavis concinnitas, numerosa canoritas. De eloquendo nimis pauca pro rei magnitudine accepisti. De imitatione pauciora cognosce. Adiuvabitur quam maxime doctum imitatore non oratoria solum, sed etiam historica et poetica frequens accurataque lectio cum variarum magnarumque rerum cognitione, tum perpolita et nitida et eleganti locutione. Sed primum omnium quisque metiri debet ingenii sui vires³⁶ et ad quid facilius commodiusque praestandum natura ducitur. Hic nanque historiae describendae, ille poemati decantando, alius perorando natus est aptior. Ad quod ergo natura trahitur, studiose incumbat ac, quod opus aggressus fuerit, inveniundo, disponendo ad amussim perficiat. Suscipere magni est animi, invenire summi ingenii, ornare decentis eloquii, perficere elimati iudicii. Poeta natura, historicus arte, orator³⁸ utrisque perficitur! Exercitatio communis est omnibus. Tanta vero inter hos est in eloquendo similitudo, ut aequae in verbis, in sententiis, in figuris, in ornamentis convenient. Delectare proprium est poetae, docere historici, movere ac vi³⁹ trahere oratoris, prodesse quidem omnibus est commune. Populorum quoque illustrium maximorumque principum gesta et praeterita omnia nosse tempora, quanquam convenit omnibus, tamen maxime proprium est historici. Cuius insuper est⁴⁰ munus regiones et loca et pugnas ornate describere, adhortationes contionesque interserere, causas, consilia, acta, dicta, eventa vere fideliterque narrare, non gratia, non odio, non spe, non metu laudare quenquam vel carpere, nusquam a vero discedere, nihil occultare, nihil mentiri ac fingere. Caeterum⁴¹ in poetis maxime imitandus Vergilius, in oratoribus Tullius, in historicis Livius. Si quidem tres hi complexi pro rerum⁴² ac personarum varietate illa tria dicendi genera decorumque in cunctis servantes ut omnium eminentissimi, ita etiam sunt imitatione dignissimi. Proximi qui sunt his, accurate legendi et in eorum virtutibus imitandi. Sed quoniam ingenii⁴³ est exigui et inertis aliorum inventis acquiescere nihilque maius et splendidius addere, nec eniti superare, quem aemuletur, atque ad palmam currenti, quoniam turpe est, non pertransire vel saltem adaequare celeriore, satius ac tutius et laudabilius esse puto ingenioso scriptori sibi ipsi fidere et vestigiis alterius non insistere. De dicendo et imitando habes, Bernande⁴⁴

optime et animo meo carissime, Nuthianum iudicium. Quod probabis, si placuerit. Aut in Pontanico permanebis, si contra 45
 senseris. Utrunque sit, esse putabo verius, quod tu censueris, quando te antiquis excellentibusque scriptoribus non minorem, novis longe sublimiorem quam rectissime iudico. Vale 46
 feliciter, nec diutius patere eloquentiam, qua nostra civitas per multa saecula floruit, consenescere. Cui nisi languenti 47
 medeatur celeriter, ad interitum cito verget. Hoc qui te melius efficere possit, non video auctoritate et consilio praestantissimi medici. Florentiae, Cal. Martiis, 1512. 48

Bartholomaeus Fontius Petrofrancisco Medici S. 12

Paulus Ghiaccetus praestantissimus civis et vobis Medicibus coniunctissimus nunc si viveret, eius filius Robertus, Ghiacceti plebanus commendatione mea non indigeret, nam plurimum per se posset mutua necessitudine, benivolentia, gratia a proavo Paulo (cuius ego descripsi vitam) cum Cosmo et Laurentio Medicibus fratribus inchoata. Verum enimvero 2
 tali parente orbatum commendo tibi, ut per te pateat ei aditus ad beatissimum Leonem Medicem summis votis totius Christianitatis divina gratia electum in optimum maximumque pontificem. Cui Robertus placere et obsequi et humiliter inservire 3
 vehementer optat. Quem tibi etiam atque etiam summopere commendo. Vale feliciter nostri memor. Florentiae, Idibus 4
 Martiis, 1512.

Bartholomaeus Fontius Iacopo Salviato S. 13

Pauli Ghiacceti, viri optimi tuique amantissimi ac Medicibus coniunctissimi Robertus filius optat per te adscribi in familiariem beatissimi Leonis decimi humanis votis divinitus electi in pontificem maximum. Quare per meum in te amo- 2
 rem, quem tuis egregiis animi, corporis fortunaequae dotibus iam pridem tibi totum arripuisti, maximopere tibi eum commendo, ipse quidem Ghiacceti plebanus est genere, forma, ingenio, moribus non spernendus. Cuius Paulus pater si vive- 3
 ret, nihil tam magnum peteret, quod non consequeretur ab indulgentissimo felicissimoque pontifice. Satis autem in praesens Roberto est eius beatitudini humiliter ac fideliter inservire. Vale feliciter. Flor., Idibus Martiis.

SCRIPTURA.

Quia omnes variantes lectiones, quae ad scripturam attinent, non annotavimus in Annotationibus Criticis, ideo utilissimum esse videbatur hanc copiam accuratissime studentibus praebere, ubi in clausulis () scripsimus, quae lectiones nonnunquam vel raro nunquam in manuscriptis (et in editionibus) proveniunt. Astericum (*) posuimus, ubi ex ea radice derivata oriuntur (ut exempli gratia: aes, aerarium; caelum, caelestis).

Vocales: *ae* (e): aemulor, aes*, aeternus, caelatura, caelum*, caepi, caeteri, haec, haereo, prae, prae-, quae, quaero, saeculum, saepe, scaena, trophaeum; (terr)ae; Bartholomaeus, Caelius, Caeres (Caereticus), Idaeus, Laestrygones, Matthaeus, Musaeus, Ptolemaeus. — *ae* (e, oe): maeror*, paenitet*. — *e* (ae): cena*, e-do, felix*, femina, fenerator, fies (fiet); Clemens*. — *e* (i): beneficium (beneficium); Vergilius. — *i* (y): Sirenes, Sixtus, Tiberis. — *oe* (ae): foedus, moenia, tragoedia; Phoebus. — *oe* (o): dioecesis — *u* (y): Sulla. — *y* (i): apocryphus, lachryma*, martyrium*; Bithyna, Laestrygones, Lyra, Phocylides, Pythagoras. — *Consonantes:* *c* (ch): carus*, spelunca; Academicus (Achademicus). — *c* (d): quicquid. — *c* (t): gentilicius, solacium, species*, suspicio (suspicionis), uncia; Fabricius. — *ch* (c): lachryma*, pulcher*, sepulchrum, stomachus; Chalcondylas, Charybdis, Christus*. — *ch* (g): drachma. — *ct* (t): abiectus, functus*, extinctus. — *ct* (th): auctor*. — *ct* (tt): octo*. — *g* (c): vigesimus. — *h* (—): exhibeo, horribilis, hortor*, inchoo; Hadrianus, Iohannes. — *h* (ch): mihi, nihil. — *n* (—): coniunx (coniux), quotiens, totiens. — *n* (m): forsan. — *rh* (r): rhetorica. — *s* (x): affulsit, sestertius; Esquiliae. — *sc* (sch): munusculum, obeliscus, obliviscor, osculor, vescor; Franciscus. — *sch* (sc): schisma*, Paschalis. Populeschus, Schala. — *t* (c): contio, otium*, spatium. — *t* (ct): adiutor, aeternus*, autem; Vitruvius. — *t* (th): rhetorica; Dantes, Teutoni (Theutoni, Theuthoni). — *t* (z): artium, initium, nuntius; Antius, Florentia. — *th* (ct): Mathias. — *th* (t): Bartholomaeus. — *th* (tth): Mathias. — *tt* (ct): litterae*, mitto; Atticus. — *tth* (th): Matthaeus. — *x* (s): anxius, mixtio*, vinxit*. — — *Reliquimus:* *h*: onus* (honus); Estensis (Hestensis), Ostiensis (Hostiensis). — *x*: sedecim (sexdecim). — *Pro consonante scripsimus duas:* *mm* (m): consummatio, flammus*, nummus. — *pp* (p): appello, supplex. — *ss* (s): centussis. — *tt* (t): attribuo. — *Pro duabus scripsimus consonantem:* *l* (ll): sibilo; Phocylides, Poloni. — *n* (nn): Ianuarius. — *p* (pp): Apulia. — *r* (rr): exteri. — *s* (ss): comprehensus (comprehensus); Musa. — *t* (tt): finitimus, legitimus, litus, quatuor. — — *Omisimus assimilationem:* *b* (p): obtineo. — *m* (n): circumdo, circumfero, columna, contemno, damno*, omnino, tam diu (tandiu).

— *n* (m): in me (imme), in pace, in partem, in pomerium, in posterum, in praesentiarum, in primis, in proposito. — *Assimilationem adhibuimus*: l (n): collaudo. — *m* (n): immaturus, immisceo. — *n* (m): hunc, -nque (nanque, nunquam, quanquam, quenquam, [qui]cunque, tanquam, unquam, utranque, utrunque. — *p* (b): opprobrium,, suppallidus, supputet. — *r* (n): irregularitas. — — *Varia*: cohortor (choortor), discessio (discensio), Flaminia (Flagminia), obscurus (oscurus), praeclarus (pleclarus), -prehendo (-prhendo), sumpsi* (sunsis), sumptus* (suntus), -traho (trhao).

ANNOTATIONES CRITICAE.

Codices eo ordine, ut quisque maioris momenti est, ordinantur
corr(ectum) — incert(um lectu) — in ras(ura) — n(ota) m(arginalis)
— om(ittit) — suprascr(iptum) — t(itulus)

Titulus. — Bartholomaeus—III.] *om. B*, Pistolae Fontii cum oratione Demosthenis de mala legatione contra Aeschinem. Bartholomaei Fontii epistolarum familiarium liber *F*

Dedicatio. — *F* — Dedicatio (titulus) *om. F*

I. — Liber I.] *om. BF* — 1. *BF* — perspexisse] praespexisse *F* — vixerit] vixisset (*corr. ex vixerit*) *F* — 3. Illud] Ilud *F* — 6. Acciaiulus] Accaiolus *B*, Aciarolus (*corr. ex Aciayolus*) *F* — 8. Guicciardinus] Guiccardinus *B*, Guiciardinus *F* — Ridolphus] Rudolphus *B* — 15. quod *om. F* — multi ferunt] multos ferre *F* — 20. tempore utriusque] utriusque tempore *B* — 23. pergas] perquas *F* — et a me *om. F* — 2. *BF* — 8. hosque] hos *F* — 3. *BF* — 1. qua] quae *F* — 4. Argiropilum, *n. m.* Argypopilus *F* — 4. *BF* — 5. *BF* — *t. S.*] Suo. *F* — 6. veneris] venereris *F* — 6. *BF* — 7. *BF* — 3. Musae] siquidem Musae *F* — 8. *BF* — 1. animi] animo *F* — 9. *B, N* (*ab initio usque ad* 3. facias), *F* — *t.* Acciaiolo] Acciarolo *N*, Aciarolo *F* — in hunc—totam] hunc in unum totam *N*, hunc in unum *F* — 10. *BF* — 1. perfectum] perfectum *F* — 4. Caereti] Ceretio *F* — effingo] et fingo *F* — 11. *BF* — liberalitate] *in ras. B*, libertate *F* — 3. Nihil—discessio] ob Petri Cennini discensionem *F* — 4. Ridolphum] Rudolphum *B*, Rodolphum *F* — regem *om. B* — 5. amicum] te amicum *F* — 6. ullum] illum *F* — divitiis] diutiis *F* — 12. *BFha* — 2. putem] puto *h* — prospecta] perspecta *ha* — perspicio] perspicias *h* — cum quod] cumque *ha* — tum

quod] tumque *ha* — cum quod—disciplinis] tota vexata Italia
dissensionibus intestinis *F* — 13. *BFa* — ₃ suavissimos] sua-
vissimosque *a* — artis] artes *a* — Varadinensis] Varadien-
sis *a* — invigila] in vigilia *F* — ₉ omnis] omnes *a* — tua] tuo
a — 14. *BFh* — 15. *BFa* — ₂ habebō] habeo *F* — 16. *BF* —
₁ cum quod] cumque *F* — ₃ perendie *om.* *F* — ₄ cum] con *F* —
₅ Romanae] totius *F* — ₁₁ Severus] Severius *F* — T.] M. *BF*
— ₂₀ Antoninianae] Antonianae *BF* — Antoninum] Antonium
BF — 17. *MBF* — *t.* Bartholomaeus] Barptolomaeus *M* —
suo *om.* *BF* — salutem] S. *BF* — ₁ Bithynae] Bithinie *F* —
graviterque *om.* *BF* — ₂ nunc *om.* *BF* — amici—munere] quem-
admodum amici optimi munus erat *BF* — ₃ atque] ac *BF*
— oratio] amicorum oratio *BF* — ₄ per litteras quoque] quo-
que per litteras *BF* — nihil quoque dolere *om.* *BF* — assen-
tior] assentio *BF* — ritu ferarum viventes *om.* *BF* — affecti-
bus] humanis affectibus *BF* — ₅ diligentissime] diligenter *BF*
— studiosius augetet] studiose adaugetet *BF* — omnis] om-
nes *BF* — deponeret] reponeret *BF* — vehementer] vehemen-
tius *BF* — ₆ brutorum—hominis] immanium potius barbaro-
rum, quam piorum hominum *BF* — mulierum] mulierum est
BF — ₈ in *om.* *BF* — ₇ quemadmodum—conspicimus] ut cae-
lum ac pelagus nunc est turbidum, nunc serenum *BF* — quo-
que nos] nos quoque *BF* — eodem] uno *BF* — ₁₂ Hanc] Ha-
rum *BF* — urnam] urna *B* — tecum ipse] ipse tecum *BF* —
iam—adventasse] adhibende medelae tuo huic vulneri iam
tempus ultimum advenisse *BF* — ₁₃ suadet—sunt] admonet
cogitare *BF* — munere] munerae *B* — enavigandam—undam]
enavigandum flumen Cocyton *BF* — ₁₄ Verum] Quare *BF* —
illi *om.* *BF* — quandocunque] quandoquidem *M* — ₁₅ et hu-
manae] humanaeque *F* — ₁₆ Nam si] Nam etiamsi *BF* — est]
esset *BF* — ipsam] tamen ipsam *BF* — aut, si] at si, quod
credimus et speramus *BF* — totus *om.* *BF* — vanis] variis *F*
— transigimus] certe transigimus *BF* — ₁₇ exagitamur] ex-
agitamur, dum vivimus *BF* — ₁₈ Pugnae—despicimus *om.* *BF*
— tantum] tant-, *in epistolae margine nonnullae litterae de-*
cisae sunt: *M* — ₁₉ Caeterum si] Itaque si non modo *BF* —
vita—reposcitur] cum reposcitur vita *B*, cum vita reposcitur
F — debet] debet, nam velis, nolis, reddenda est, si carissi-
morum interitum moderate debemus ferre *BF* — corporis]

corporeis *BF* — requietem] requiem *BF* — commigravit] demigravit *BF* — ²¹ angit domesticus dolor tuus] domesticus dolor angit *BF* — dulcis] et fida et dulcis *BF* — negotiis] commodis *BF* — ²² delegisti] deligebas *B*, diligebas *F* — teque] ac te quoque *BF* — mori quotidie semper] quotidie mori *BF* — exploratum sit] sit exploratum *BF* — in diem crastinam] ad vesperam *BF* — ²³ istis *om.* *BF* — ²⁴ Age ergo] Quare age *BF* — aliquando *om.* *BF* — implicari] implicatum *BF* — ²⁵ ac—ac] tam doctum virum, tanta rerum copia et *BF* — ²⁶ insani] non sani *BF* — et squalore *om.* *BF* — et decet] ac decet *F* — tempus ultimum] longitudinem temporis *BF* — Quod] Quanquam *BF* — rursus *om.* *BF* — tuo *om.* *BF* — ²⁸ cum quis] qui *BF* — et—genere] cum non forma, non viribus, non genere, non opibus *BF* — maerore tristitiaque vexari] tristitie agitari *B*, tristitia (*corr.* *ex* tristitie) agitari *F* — ²⁹ nihil luctu nostro] luctu nostro nihil *BF* — in morte *om.* *BF* — ³⁰ discipulis—maerent] liberis, cognatis, amicis tuis, qui una tecum tantum tuo dolore maerent, praesta cunctis Latini nominis, qui doctrina et magisterio tuo egent *BF* — ³¹ sollicitis] sollicitis nobisque in primis *BF* — et doctrina tua] tuis *BF* — rationi obtemperans ab *om.* *BF* — desistens] depositis *BF* — vivendi] vitae *BF* — ³² Flor.—1472.] Florentiae, VIII. Cal. Augusti, MCCCCLXXII. *BF* — *A tergo*: Litteratissimo viro domino Baptistae Guarino tanquam patri charissimo, Ferrarie *M* — 18. *BF* — ⁴ expectandum] expectendum *F* — ⁶ adolescentiam] adoloscetiam *F* — ¹¹ Verum—statui] statuique *F* — ¹² praeter] ad *F* — Estensem] Hestensem me *F* — ad—cernebam] contuli *F* — ¹³ principes *om.* *F* — ¹⁶ repetitum] repentinum *F* — ¹⁷ diutino] diuturno (*corr.* *ex* diutino) *F* — ¹⁸ His—uterer *om.* *F* — ¹⁹ ad hunc] adunc *F* — enarrabo] narrabo *B* — ²⁰ Acciaiolo] Aciarolo (*corr.* *ex* Acciaiolo; *n. m.* Acciarolo, *corr.* *ex* Acciaiolo) *F* — Lucensibus] Licinianensibus *B*, Lucianensibus *F* — ²¹ sum saepe questus] cum sepe dicerem *F* — tam] multum *F* — affirmavi, itaque *om.* *F* — ²³ divitiarum] diutiarum *F* — vitandum] vitandam *F* — emonendo] admonendo *F* — ³¹ animum bene] bene animum *B* — te] te | te *F* — ³² sit opus] opus sit *F* — ³³ et tunc] tunc *F* — 19. *BF* — ¹ inferae] inferrae *BF* — ³ alienum] alenum *F* — ¹⁰ animam] anima *F*

—¹¹ Probantur] Probatur *F* —¹⁷ a] ab *B* —²¹ aeque] aetque
F —²² coercentur] coercentur *F* —²⁵ etiam] esse *F* — 20. *BF*
 — 21. *BF* —⁴ nam] nan *F* —⁵ Medices *om.* *B* — 22. *BFm*
 — quod] quo *Fm* —³ fecit] facit *m* —⁴ fuerunt] fuerint *Fm*
 —⁸ commessionibus] commissationibus *m* —⁹ esse] etiam
Fm — 23. *BFm* — 24. *BFm* —⁴ omnis] homines *m* —⁵ teneres]
 teneris *m* — detexeris] detexteris *F* —¹⁰ omnia *om.* *m.* —
¹³ congerere] congenere *F* —¹⁶ tute] te *m* —¹⁷ pedi] pendi
Fm —¹⁶ quas] qua *m* —²⁰ conserere] conferre *m*

II. — Liber II.] *om.* *B* — 1. *BF* —⁴ fecerimus] faceri-
 mus *F* — 2. *BF* — *t.* Chalcondylo salutem *om.* *B* —¹ me]
 mea *F* —⁸ obsecutum] absecutum *F* —⁴ ad legendum publi-
 ce] professor publicus *F* — 3. *BF* — *t.* S.] S. D. *F* —⁵ Chál-
 condylo *om.* *B* — 4. *BF* —¹ pontificiae] pontificae *F* — mi-
 nime—disiungeretur] contemplationi rerum coniungeretur *F*
 —⁴ mihi *om.* *B* —⁶ pater *om.* *F* — deterrimis] diterrimis *F*
 —⁸ consuetudinem non habuisse] consuetudine caruisse *F*
 —¹⁰ plurium] plurimum *F* —¹¹ Circen] Ciren *F* —¹⁴ hanc]
 han *F* — navim] navi *F* —¹⁵ tam] tant *F* — 5. *BF* —⁸ saga-
 citer] segaciter *F* —²¹ petere] potore (*corr. ex* potere; *n. m.*:
 vel petere] *F* —²⁴ libenter] libere *F* — quoque] quoque etiam
F — qua] quam *F* —²⁵ te pro mea] pro mea te *F* — 6. *BF* —
¹ Quibus] Quibus mihi *F* — eadem] eodem (*incert.*) *B* — ad
 te] tibi *F* —⁵ sinus] simus *F* —⁶ putas] putans *F* —¹⁴ nunc]
 nun *F* — 7. *BFj* —¹ Petiisti] Petisti *j* —³ aequare] desi-
 gnare *j* — fideque] fidemque *j* — careret] caveret *j* —⁴ eruen-
 tes] erudentes *j* — undique *om.* *j* —⁶ quoque] quae *j* — eis-
 dem] eiusdem *j* — tanquam] tanque *j* — Eo] Et *j* — ordiar]
 ordinar *j* — Capilli] Capelli *j* — erant] erat *F* — Serico]
 ferito *j* —⁹ nivei] nives *j* —¹⁰ internodiis] inte modis *F* —
¹¹ et stomachus] ac stomachus *j* — se *om.* *j* — candicabant]
 conducebant *j* —¹² coxarum quoque] coxarumque *j* —¹⁵ Inno-
 centii] Innocentis *j* — 8. *BF* — 9. *BF* —⁴ Clusentinio] Clu-
 sentino *F* — 10. *BF* — *t.* senatui] senatu *F* —² aequitate]
 &quitate *F* —⁴ non minus] nominus *F* — 11. *W, B* (1-7 Per-
 gami aut), *Frma* — *t.* Pannonio *om.* *Wr* — S.] S. etc. *r.* —
¹ quacunq] cocunq *F*, quocunq *m* —² longe *om.* *BFm*
 — adiunxeris] adiunxeras *Wra* — artium] omnium artium

Fm — ₃ Ugholettus] Ugolettus *m* — vir disertus et eruditus
om. BFm — ista] tua ista *BFma* — ₄ tui *om. BFm* — veterum]
antiquorum *BFm* — ₆ artis] arteis *r*, artes *a* — ₇ quintus
pontifex] pontifex quintus *Wra* — ₈ imperarunt] imperaverunt
BFm — liberalibus] liberalissimis *Fm* — maxima] ingenti *Fm*
— ₉ amabilius] amabilib. *r*, amabilibus *a* — mansuetissimis]
mansuetissimus *a* — omni] tota *Fm* — regia tua] regia *a* — ur-
bibus, gentibus] gentibus, urbibus *Fm* — ₁₀ non in postremis
om. Fm — tui] tua *a* — tuo *om. a* — ₁₁ quod nunc] nunc quod
Fm — Tadeum—quem] hoc tenue de locis Persianis opusculum
ad te misi, quod *Fm* — subsequenter—et] maiora nostra volu-
mina subsequenter (subsequenter *F*) ac (atque *m*) *Fm* —
₁₂ Interim—repone *om. Fm* — ₁₃ Vale—1488. *om. Wr*, Florentiae,
XVI. Cal. Ianuarii 1471. *a* — 12. *Fm*, *h* (₁₋₄) — ₁ ardore] or-
dine *h* — omnis] omnes *h* — ₂ potentatibus] protestatibus *h*
— ₄ etiam *om. mh.* — 13. *F* — 14. *Fig* — ₁ quid] quidem *ig* —
missus erat] mittebatur *ig* — amabam] amarem *ig*, amorem
i — turpe mihi] mihi turpe *ig* — In quo] Ex quo vero tua
benignitate, quod maxime optabam, sum consecutus et tibi
pro tali munere ago gratias et illi vehementer gratulor, quod
tantum opus ab omni Christianitate celebrandum ediderit, in
quo equidem *ig* — complexionem] inventionem *ig* — ₃ Hep-
taplo] Heptalo *g* — tumorem] timorem *ig* — ₄ vero] vere *g*
— suavissimo] suavissimo et optatissimo *ig* — donum mit-
tere.] munus reddere *ig* — ₅ Budae] Budae nuper *ig* — habi-
tam] habitam ad Mathiam Corvinum regem iam primum om-
nium *ig* — nostro] tuo *ig* — omni] eo *F* — ₆ Vale] Vale et
me, ut facis, mutuo dilige *ig* — VIII—MCCCCLXXXIX. *om.*
e, (1490.) *g* — 15. *F* — *t*. Galliarum] Galliarum *F* — 16. *B*
(₂ res—usque ad finem), *F* — ₅ vero *om. F* — Non nisi vero]
Te vero non nisi *F* — earundem] arundem *F* — et laudis] lau-
disque *F* — te *om. F* — 17. *BF* — ₁₄ quot] quos *B* — 18. *BFm*
— *t*. S.] salutem *B* — ₃ et] ac *Fm* — 19. *F* — 20. *F* — ₁ P. f.]
G. f. *F* — 21. *F* — molestiis] molestis *F* — ₈ Sericos] Sericeos
F

III. — 1. *F* — ₄ moriens] morieris *F* — ₁₄ delenires] deli-
nires *F* — 2. *F* — Nepotem] Celerem *F* — 3. *F* — 4. *F* —
₁ Augustini] Agustini *F* — 5. *F* — 6. *F* — ₄ Ficinoque] Feci-
noque *F* — religione] regilione *F* — ₁₀ Melanthius] Melanthus

F — ³¹ qpod vim] quod vin *F* — 7. *VWFpr* — *t.* Bartholomaeus—sal.] Bartholomaei Fontii de mensuris ac ponderibus ad Franciscum Saxettum epistola incipit *Wr*, Bartholomaeus Fontius Francisco Saxetto (Saxeto *p*) salutem *Vp* — ¹ Quaesisti—² me] Recte facis, Saxette carissime, qui ita diligenter studiis nostris incumbas (incumbis *p*, incumbris *p*), ut etiam minutiora quaeque perpendas. Quod si reliqui (aliqui *p*) facerent studiosi Latinae linguae, non in tantis ignorantiae tenebris versaremur. Quaesisti ex me saepius, ut quaedam mensurarum vocabula annotarem. Quae sane aliquandiu ob innumeras (numeras *p*) occupationes a me dilata (dilatas *p*) nunc in unum *VWpr* — mea scribendi tarditas] tarditas temporis *VWpr* — ³ Mensura] Mensua *p* — ea *om.* *V* — humanis] hominis *VWpr* — Quanquam eius] Sed eius quoque *VWpr* — finitur] fingitur *p* — ⁴ quam] quae *p* — requiris] ex me quaeris *VWpr* — ⁵ appellationes] appellatione *p* — uncia] unci *p* — decempeda] decempedi *V* — miliare] miliaria *V* — ⁶ dimetiamur] demetiamur *p* — respondemus] respondens *V* — observatio duplex] duplex observatio *V* — dicitur et rotundus] et rotundus dicitur *V* — ⁷ sextadecima] decima sexta *V* — ⁸ Nam—superat *om.* *VWpr* — si quidem unciis duodecim] nam duodecim unciis *VWpr* — definitur] diffinitur *Vp* — ⁹ expansa] expensa *p* — sane] quidem *VWpr* — ¹⁰ est *om.* *VWpr* — ¹² spatium quoque] et spatium *VWpr* — denominatur] etiam nuncupatur *VWpr* — quia] quod *VWpr* — ¹³ Quo—peragrabat *om.* *VWpr* — ¹⁴ quoquo] quoque *p* — iusto *om.* *p.* — ¹⁵ Tris] Treis *r* — patescit] patet *VWpr* — ¹⁶ quod *om.* *p.* — actibus] ictibus *p* — coniunctum] iniunctum *VWpr* — ¹⁷ maiori] Varroni et *Vp* — id] in *p* — boum] bovm *p* — itaque] igitur *r* — ¹⁸ quinque—supra centum] centum viginti quinque *VWpr* — stadia] stadio *V*, statia *p* — octo] otio *V* — passus] passibus *V* — Centuriam—¹⁹ centuriae] Centum iugera primo centuriam faciebant. Unde nomen quoque sortita (sordida *p*) est, mox ex ducentis (duceritis *V*) iugeribus servato *VWpr* — ¹⁹ praeterire te arbitror] me praeterit *VWpr* — militum numerum] numerum militum *p* — ²⁰ locabantur] loquebantur *p* — in insidiis] insidiis *F* — dictitabant] appellamus *VWpr* — ²¹ ferebant] fiebant *V* — sunt dicta *om.* *VWpr* — ²² potuit] potest *V* — est siliqua] e siliqua *p* —

plerique nuncupant] nuncupamus *VWpr* — ²⁴ siliquae] siliqua *p* — scrupulum] scrupulum unum *V* — a scrupo—denominatum *om.* *VWpr* — appellatur] nuncupatur *VWpr*, nuncupatur et denominatur *p* — hodie denarium pensum] nos pensum denarium *VWpr* — dicimus] iam dicimus *p* — unciae pars] pars unciae *V* — ²⁵ ex scrupulis] scrupulis *F* — fit scrupulis *om.* *VWpr* — sit unciae sexta pars] sexta sit pars unciae *VWpr* — Hanc—appellavere] Hanc quodam tempore vetustiores denarium appellarunt *VWpr* — ²⁶ denarius proprie] proprie denarius *VWpr* — ²⁷ minima] minima quidem *p* — ²⁸ sexta pars assis] sexta pars assis nuncupatur (nuncupantur *p*) *VWpr* — Quadrans] Quadrans, hoc est *V* — quod] qui *Vp* — etiam triuncium] et triuncium quoque *VWpr* — unciae quatuor *om.* *VWpr* — ²⁹ Quincunx] Quincuns *p* — Semis] Semissis *F* — unciae sex *om.* *VWpr* — des] des, *suprascr.*: bis *W*, bis *pr* — quod] quem *Vp* — nonuncium] novuncium *p* — ³⁰ quoniam] quia *VWpr* — mina] mina *F* — ³¹ Hanc] Hunc *Vp* — deliberare] deliberare *p* — animo, tanquam libra res] quid *VWpr* — semibella] semibulla *p* — est assis] assis erat *VWpr* — ³² dupondium est] erat dupondium (dupondius *V*, dupondus *p*) *VWpr* — dicebatur] dicebantur *p* — assipondium—est] et unum pondus et assipondium (assipondium *p*) *VWpr* — ³³ tertio] tertia *V* — veteres nuncupavere sestertium] sestertium veteres vocaverunt (vocaverant *p*) *VWpr* — ³⁴ Supra quem] Auctores sunt Varro, Festus, Vitruvius et caeteri doctiores, quos ego testes rei tam notae non adduxissem (aduxisset *p*), nisi apud Lampridium in Heliogabalo (Heliogaballo *p*) comperissem sestertia centum libras triginta argenti esse. Sed parum idoneus auctor est, cui credere debeamus, nisi forsan eius aevo erant eiusmodi pondera immutata. Supra sestertium *VWpr* — quo—non] ut (*om.* *p*) apud Persium *VWpr* — decemque] ac decem *VWpr* — ³⁵ Denarium—denominarunt] Decussem vero et denarium (et denarium] denarium et *p*) a decem assibus nominarunt (nominaret *p*) *VWpr* — ³⁵ etiam] et *VWpr* — utitur] utitur, ut *VWpr* — licetur] licetur. Erant autem centusses (centusse *p*) centum asses, qui erant breves ex aere nummi *VWpr* — invenio] habemus *VWpr* — ³⁷ quam] qui *p* — ³⁸ centussem autem] vero *VWpr* — extitere]

extiterunt *VWpr*, extiterat *p* — ³⁹ quod] quo *p* — assibus ac] et *VWpr* — assium—scribant] tantum assium extitisse contendant *VWpr* — ⁴⁰ scribit] scribit, cui si credimus, librarum erit quadraginta *VWpr* — satis *om.* *VWpr* — ⁴¹ vero talenti *om.* *VWpr* — variam extitisse] varie *V* — nedum] non solum *Vp* — quaecunque alia ponderantur] ferrum (farrum *p*) etiam et alumen *VWpr* — ⁴³ habui] sunt, mi (in *p*) Saxette *VWpr* — ac—scriberem] ponderibusque collegi *VWpr* — Vale] Vale. Florentia, Cal. Ianuarii, MCCCCLXXII. *Wr* — 8. *F* — ¹ nautas] nautes *F* — ⁵ adiunxerunt] adiuxerunt *F* — concilium] concilium *F* — ²³ Hierusalensem] Hierusalem *F* — Ihesum] Ihiesum *F* — ³⁸ amplustris] amplustriis *F* — ⁴⁵ Quid bello] Qui bello *F* — 9. *Fm* — ² suavissimis optatissimisque] suavissimisque *m* — Februarias] Februariis *m* — 10. *F* — pontificiae] pontificae *F* — ⁹ 1512.] 1513. *F* — 11. *F* — ² quidnam] quid *F* — ⁷ aemulum] &mulum *F* — ⁸ praeceptorum] perceptorum *F* — ¹⁵ adverterem] ad veterem *F* — ²⁴ aethera] caethera *F* — ³⁵ perpolita] perpolitae *F* — ³⁷ aggressus] angressus *F* — ⁴⁰ interserere] intersere *F* — ⁴⁶ floruit] floriunt *F* — ⁴⁸ 1512.] 1513. *F* — 12. *F* — 13. *F*

INDEX NOMINUM.

ann(otationes) crit(icae) — Ded(icatio) — s(ive) — sc(ilicet) — scr(iptura) — t(itulus) — v(ide)

- Abner** III. 1. ⁶
Abraam III. 1. ⁶
Absalon III. 1. ⁶
Academici (scr.: Achademici) I. 19. ¹²
Academicus (scr.: Achademicus) mos I. 23. ⁸
Accialolus (ann. crit.: Accaiolus, Acciarolus, Aciarolus), Angelus I. 1. ⁶ — Donatus I. 8. ³ 9. t., 18. ²⁰ — Iohannes (scr.: Ioannes), Petri f. II. 3. t.
Agrippa, M. Vipsanius, L. f. I. 16. ¹³
Alexander papa III. 8. ²⁴
Alexandria II. 11. ⁷
Alligherius, Dantes III. 4. ¹⁷ bis, ²⁶
Aloisius (sc.: Ludovicus XII.), Gallorum rex III. 8. ²⁴ ²⁸
Alpes, v.: Alpes
Alphonsus II. (Magnus), rex Neapolis et Siciliae II. 18. ²
Alpis (Alpes) III. 8. ³⁰ bis.
Amphiarus II. 5. ⁹
Amphitheatrum (Flavium) I. 16. ¹⁸
Angelus, v.: Castrum Sancti Angeli.
Antichristus III. 4. ¹ bis, ³ ⁷ ¹⁰ ¹⁶
Antius v.: Antonius Antius Lupus, M.
Antoninanae (ann. crit.: Antonianae) Thermae I. 16. ²⁰
Antoninus, M. Aurelius I. 16. ⁶ bis.
Antoninus (ann. crit.: Antonius), M. Aurelius Severus (Caracalla) I. 16. ²⁰
Antoninus Pius, T. (ann. crit.: M.) Aurelius I. 16. ¹¹
Antonius Antius Lupus, M. I. 16. ¹⁴
Apollo, Phoebus (scr.: Phaebus) I. 16. ²⁴ ^{23.} ¹ III. 9. ⁵ 11. ¹¹
Apollonius I. 16. ²
Appia, via I. 16. ¹⁵ II. 7. ¹
Apuleianus asinus I. 22.
- Apulla** (scr.: Appulia) I. 1. ⁶
Aretinus, v.: Brunus Aretinus, Leonardus.
Argiopilus (ann. crit.: Argyropilus), Iohannes (scr.: Ioannes) I. 3. ⁴
Aristoteles III. 4. ¹⁷
Asconius Pedianus, Q. III. 2. ⁴
Astor, Faventiae princeps I. 1. ¹¹
Athenae II. 11. ⁷
Attalcae vestes II. 21. ⁸
Attalus II. 20. ¹
Atticum (scr.: Acticum) talentum III. 7. ⁴⁰
Augusta, via I. 16. ¹⁹
Augustinus (ann. crit.: Agustinus) III. 4. ¹
Augustus, v.: Octavianus, C. Iulius Caesar (Augustus).
Aurelius, v.: Antoninus, M. Aurelius.
Averna III. 8. ⁴⁶
Balasthus, praefectus curiae II. 13. ¹²
Baptista, Iohannes (sanctus) III. 10. ¹
Basilica Sancti Petri I. 16.
Bellona III. 8. ⁴²
Bencijs, Iohannes (scr.: Ioannes) I. 16. ²
Benignus, Georgius III. 4. ¹² ¹⁹
Bessario, Basilius s. Iohannes I. 16. ²
Bithyna (ann. crit.: Bithinia, scr. Bithina), uxor Baptistae Guarini I. 17. ¹
Bongirolamus, Bernardus I. 1.
Bononia I. 3. ² III. 8.
Bononienses I. 1. ¹³
Borsius, v.: Estensis, Borsius.
Brandolinus, Raphael II. 19. t.
Brentius, Andreas II. 3.
Brigida, soror Bartholomaei Fontii III. 1. ¹
Britanni I. 18. ³⁶

- Brunus** Aretinus, Leonardus I. 18. ³⁸
III. 2. ^{1 2 3}
- Buclerus**, v.: Gallus, Buclerus.
- Buda** II. 13. ^{1 14}
- Caecilla** Metella I. 16. ¹⁵
- Caecilius** Metellus Creticus, Q. I. 16. ¹⁵
- Caecilius** Metellus Nepos (ann. crit.: Celer), Q. III. 2. ^{1 2}
- Caelius** (scr.: Celius) mons I. 16. ¹¹
- Caeres** (ann. crit.: Caeretium [sc.: sacerdotium]; scr.: Ceres) I. 10. ⁴
- Caesar**, v.: Iulius Caesar, C.
- Calderinus**, Antonius I. 21. t., ¹
- Caligula**, C. Caesar I. 16. ⁸
- Calistus** papa III. 8. ²⁴
- Calpurnius** Piso, L. III. 2. ⁴
- Camaldulensis** generalis I. 20. t., II. 9. t.
- Canislanus**, Iohannes (scr.: Iohannes) I. 1. ⁸
- Capitolium** I. 16. ^{6 21} bis, ²³ II. 7. ¹⁵
- Caracalla**, v.: Antoninus, M. Aurelius Severus (Caracalla).
- Carlus** II. 6. ⁶
- Castor** I. 16. ²³
- Castrum** Sancti Angeli I. 16. ¹²
- Celsus** Albinovanus III. 11. ^{10 11}
- Cenninus**, Petrus I. 2. t., 5. t., 6. t., 8. t., II. ³ 18. t., ³⁹
- Cestius**, C. I. 16. ⁷
- Chalcondylas** (scr.: Calcondyias), Demetrius II. 2. t., 3. ⁵
- Charybdis** (scr.: Carybdis) II. 4. ¹¹
- Christiana** (scr.: Cristiana) fides II. 4. ¹² — navis III. 8. ⁴ — religio I. 24. ¹⁰ II. 4. ¹¹ — res publica II. 4. ¹⁸
- Christiani** (scr.: Cristiani) I. 19. ¹¹ II. 13. III. 8. ³⁷ — principes III. 8. ^{31 35}
- Christianissimus** (scr.: Cristianissimus) rex III. 8. ^{25 39}
- Christianitas** (scr.: Cristianitas) II. 2. ^{2 4 7 10} 5. ¹² 6. ² 19. ⁴ III. 8. ⁶ 12. ² ann. crit. II. 14. ²
- Christianum** (scr.: Cristianum) dictum III. 6. ¹² — nomen I. 1. ¹⁶
- Christlanus** (scr.: Cristianus) I. 24. ¹⁰ orbis II. 21. ³
- Christus** (scr.: Cristus), Ihesus (ann. crit.: Ihesus) II. 4. ^{5 7 19} 5. ¹⁴ 7. ¹⁵ 9. III. 1. ⁷ 2. ⁶ 8. ^{1 2 23 26 42}
- Cicero**, v.: Tullius Cicero, M.
- Cicones** II. 4. ¹⁰
- Cimbri** I. 16. ²²
- Cinozus**, Simon III. 4. t.
- Circe** (ann. crit.: Cire) II. 4. ¹¹
- Claudius** Drusus Nero Germanicus, Ti. I. 16. ¹¹
- Clemens** (scr.: Ctaemens) III. 4. ¹
- Clodius** Pulcher, P. III. 7. ¹³
- Clusentinia** Tempe II. 5. ⁷
- Clusentinius** (ann. crit.: Clusentinus) ager II. 9. ⁴
- Cocytus** I. 17. ¹³
- Colio**, Bartholomaeus I. 1. ⁶
- Colosseum** I. 16. ¹⁸
- Colossus** I. 16. ¹⁸
- Concordiae** aedes I. 16. ⁶
- Constantinus**, C. Flavius Valerius I. 16. ⁶
- Cornelius**, filius Brigidae II. 1. ¹ III. 1. ⁴
- Cornelius** Scipio Africanus Maior, P., P. (ann. crit.: G.) filius II. 20. ¹
- Cornelius** Sulla (scr.: Sylla), L. I. 16. ²²
- Corsinus**, Amerigus, Ded. t.
- Corvinus**, Mathias (scr.: Matthias, Mactias), rex Pannonius I. 16. ²⁶ II. 11. t., ¹ 12. t., 13. ¹¹ ann. crit.: II. 14. ⁵
- Cosmus**, sanctus I. 16. ²³
- Crassus**, v.: Licinius Crassus, M., filius M. Licinii Crassi putatus.
- Crinitus**, Petrus III. 6. ⁴
- Curtius** Rufus, Q. III. 7. ⁴²
- Cyllenius**, v.: Mercurius.
- Daedaleus** labyrinthus III. 8. ¹⁹
- Dalmatia** II. 13. ⁸
- Dama** III. 7. ³⁴
- Damianus**, sanctus I. 16. ²³
- Dantes**, v.: Alligherius, Dantes.
- David** III. 1. ⁶
- Delphicum** oraculum II. 20. ¹

- Delphinus**, Petrus, generalis Camaldulensis I. 20. t., II. 9. t.
- Dietisalvius** Neronius I. 1. 6
- Diocletianus**, C. Aurelius Valerius I. 16. 20
- Diogenes** I. 2. 8
- Esquillae** (scr.: Exquiliae) I. 16. 9 22
- Estensis** (scr.: Hestensis), Borsius I. 3. 18. 12 — Hercules I. 16.
- Eumenes** II. 11.
- Euripus** II. 6. 2
- Fabricius** (scr.: Fabritius), L., C. filius I. 16. 6
- Fannius**, Petrus I. 3. t., 10. 18. 1 40
19. t., II. 17. t.
- Faventia** I. 1. 11
- Federicus**, v.: Urbinas, Federicus.
- Ferrandus** I., rex Neapolis et Siciliae I. 1. 8 12 11. 4 21. 5 II. 18.
- Ferraria** I. 1. 8 3. 2 bis, 18. 12 15 III. 8. 20 ann. crit. I. 17. 22
- Festus**, S. Pompeius, ann. crit. III. 7. 34
- Ficinus** (ann. crit.: Fecinus), Marsilius I. 23. t., III. 6. 4
- Flaccus**, C. Valerius II. 11. 11
- Flaminia** (scr.: Flagminia) I. 1. 11 14
—, via I. 16. 10
- Florentia** (scr.: Florenzia), Ded. 6 I. 11. 1 14. 4 15. 3 16. 1 20 17. 32 18. 41
19. 20 21. 9 24 22 II. 8. 8 9. 2 9 10 1
5 11. 13 12. 8 13. 2 13 15. 6 18. 7 20. 7
21. 11 III. 5. 7 6. 9 10. 9 11. 48 12. 4
13. 4 ann. crit. III. 7. 43
- Florentina** civitas II. 11. 4
- Florentini** II. 12. 2 III. 10.
- Florentinus** populus II. 20. 2 4
- Fontius**, Bartholomaeus (ann. crit.: Barptolomaeus, scr.: Bartolomaeus, Bartholomeus, Bartolomeus), II. 11. 12 — Iohannes III. 1. 16 — Maurus I. 20. 1 III. 1. 3
- Fovianenses** I. 18. 20
- Gaddius**, Franciscus I. 4. t., 7. t.
- Galeatus**, Maria I. 1. 8
- Galli** (nomen gentile; v. Gallus) I. 22. 4
- Galli** II. 11. 9 18. 1 5 III. 5. 5 8. 24 — barones III. 8. 26
- Gallia** I. 1. 16 III. 8. 39 45 — cis Alpibus III. 8. 30 — trans Alpibus III. 8. 39
- Galliae** (ann. crit.: Gallae) II. 15. t., 4
- Gallica** historia III. 5. 1 11. 1 — legatio III. 1. 14
- Gallici** loci III. 5. 6
- Gallus**, Buclerus I. 22. t. (v.: Galli; nomen gentile).
- Garasda**, Petrus I. 12. t., 13. t., 14. t., 15. t., 16. 27 18. 17
- Geniorum** (s.: Gignorum) III. 6. 15 (III. 1. 18).
- Genua** III. 8. 39
- Germani** II. 11. 9 18. 5
- Gerson**, Iohannes III. 4. 7 15 18
- Ghiacetus**, Paulus, proavus Roberti III. 12. 1 — — pater Roberti III. 1. 10 12. 1 13. 1 3 — Robertus III. 12. 1 3 13. 1 4
- Gignorum** (s.: Geniorum) III. 1. 18 (III. 6. 15)
- Giraldus** II. 5. 22
- Graeca** bibliotheca II. 12. 4 — faba III. 7. 23
- Graeci** III. 7. 30 36
- Graecia** II. 11. 9
- Guarinus**, Baptista I. 16. t., 17. t., ann. crit. I. 17. 32
- Guicciardinus** (ann. crit.: Guiciardinus, Guiccardinus), Alosius I. 1. 8
- Hadrianus** (scr.: Adrianus), P. Aelius I. 16. 12
- Hadrianus** (scr.: Adrianus) papa I. 16. 23
- Heliogabalus** (ann. crit.: Heliogabalus) ann. crit. III. 7. 34
- Heptaplum** (opus Iohannis Pici Mirandulae; ann. crit.: Heptalum) II. 14. 3
- Hercules**, v.: Estensis, Hercules.
- Herodotus** III. 7. 42
- Hierusalensis**, pax (ann. crit.: Hierusalem) III. 8.
- Hispani** II. 18. 5
- Histrigonia** I. 16. 26

- Homericus**, Melanthius (ann. crit.: Melanthus) III. 6. ¹⁰
- Homerus** II. 4. ¹²
- Horatiana**e epistolae III. 12. ⁴
- Horatiani** versus III. 11. ¹¹
- Ianus** (Pannonius), Quinqueeclesiensis episcopus I. 16. ²⁶
- Idaea** (scr.: Idea) mater II. 20. ¹
- Ierusalensis**, pax v.: Hierusalensis, pax.
- Ihesus**, v.: Christus, Ihesus.
- Ilion** II. 4. ⁹
- Innocentius** (ann. crit.: Innocens) papa III. 8. ²⁴ — VIII. II. 7. ¹⁵
- Insubres** I. 1. ⁸
- Iob** III. 4. ⁶
- Iohannes**, v.: Baptista, Iohannes (sanctus).
- Iohannes**, v.: Ianus (Pannonius), Quinqueeclesiensis episcopus.
- Iohannes** (Vitez de Zredna), Histri-goniae archiepiscopus I. 16.
- Ionatan** III. 1. ⁶
- Italiae** urbes II. 21. ³
- Itali** II. 18. ¹
- Italia** I. 13. ⁶ II. 12. 18. ² III. 8. ³⁵
- Italicae** res II. 13. ⁵
- Italicus** status III. 8. ²⁵
- Ithaca** II. 4. ¹¹
- Iugurtha** I. 16. ²²
- Iulius** Caesar, C. I. 16. ²³ II. 11. III. 5. ⁶
- Iulius** II. papa III. 10. t. ⁵
- Iuno** Lucina (aedes) I. 16. ²⁴
- Laestrygones** (scr.: Lestrigones) II. 4. ¹⁰
- Lampridius**, Aelius, ann. crit. III. 7. ³⁴
- Landinus**, Christophorus III. 6. ⁴
- Latii** poetae III. 6. ³
- Latina** bibliotheca II. 12. ⁴ — lingua, ann. crit. III. 7. ¹⁻² — proprietas et elegantia I. 24. ⁶
- Latinum** nomen I. 17. ³⁰
- Laurentius** in Lucina, Sanctus (aedes) I. 16. ²⁴
- Lazar** III. 1.
- Leo** papa III. 8. ²⁴ — X. III. 12. 13. ¹
- Leonardus**, v.: Brunus Aretinus, Leonardus.
- Licinianenses**, v.: Lucenses.
- Licinius** Crassus, M., filius M. Licinii Crassi putatus, uxor Caeciliae Metellae I. 16. ¹⁵
- Liguria** III. 8. ³⁹
- Livius**, T. III. 11. ⁴¹
- Lucenses** (ann. crit.: Licinianenses, Lucianenses) I. 1. ⁹ 18. ²⁰
- Lucianenses**, v.: Lucenses.
- Lucifer** III. 8. ³⁴
- Lucina**, v.: Iuno Lucina (aedes).
- Lucina**, v.: Laurentius in Lucina, Sanctus (aedes).
- Lucretius** Carus, T. III. 11.
- Lugdunum** I. 21. ²
- Lupus**, v.: Antonius Antius Lupus, M.
- Lyra** (scr.: Lira), Nicolaus III. 4. ¹¹
- Malatesta**, Robertus I. 21. ⁶
- Malpaga** I. 1. ⁶
- Maria** Nova, Sancta (aedes) I. 16.
- Marius**, C. I. 16. ²²
- Mars** II. 11. ¹ III. 8. ⁴²
- Martinus** martyr I. 16. ¹⁰
- Mathias**, v.: Corvinus, Mathias.
- Maurus** II. 9. ³
- Maurus**, v.: Fontius, Maurus.
- Mausoleum** Augusti I. 16. ¹⁸
- Medicea** gentilitas III. 6. ⁸
- Medices** (plur.; nomen gentile) II. 12. ¹ 13. ¹
- Medices**, Cosmus III. 12. ¹ — Laurentius, Iohannis filius III. 6. ⁸ 12. ¹ — Laurentius, Petri filius I. 21. ⁵ II. 4. t. ¹⁹ 5. ²¹ 24. ¹² 4. — Leo III. 12. ² — Petrus I. 1. ⁶ — Petrus Franciscus, filius Laurentii, filii Iohannis III. 6. ⁸ 12. t.
- Mediolanensis** legatio II. 5. ³
- Mediolanum** I. 1. ⁸
- Melampus** I. 4. ¹²
- Melanthius** (ann. crit.: Melanthus) III. 6. ¹⁰
- Mensulanus** ager III. 9. ⁴

- Mercurius** (Cyllenius) I. 16. ²⁴ 23. ¹
Metella, v.: Caecilia Metella.
Metellus, v.: Caecilius Metellus Creticus Q.
Metellus v.: Caecilius Metellus Nepos, Q.
Michael, angelus I. 16. ²⁴
Milo Papianus, T. Annius III. 7. ¹³
Minos I. 17. ²⁸
Mirandula, v.: Picus Mirandula, Iohannes.
Montemurlenses res III. 1. ¹⁷
Morenus, Iohannes II. 12. ⁶ 13. t.
Morepetrus II. 13. ¹²
Moses III. 3. ⁵
Murlus mons III. 10. ¹
Musae (scr.: Mussae) I. 7. ¹⁴. ¹
 18. ² II. 11. ⁹ III. 9.
Musaeus (scr.: Museus) II. 4. ¹²
Narbonensis provincia I. 1.
Neapolis I. 1. ⁸ 21. ⁵ III. 11. ¹
Neapolitanus portus III. 5. ¹
Nellius, Baptista I. 1. ¹
Neronius, v.: Dietisalvius Neronius.
Nesius, Iohannes (scr.: Iohannis) III. 2. t., 6. ⁴
Nicolaus, legatus Herculis Estensis I. 16. ³
Nicolaus V. papa II. 11. ⁷
Nuthianum iudicium III. 11. ⁴⁴
Nuthius, Bernardus III. 11. ⁴
Octavianus, C. Iulius Caesar (Augustus) I. 16. ⁸ ¹⁹
Oricellarius, Bernardus II. 4. ²³ 5. t., III. 5. t., 11. t., ⁴⁴
Orpheus II. 4. ¹²
Ossa III. 8. ³⁴
Ostiensis (scr.: Hostiensis) porta I. 16. ⁷ — via I. 16. ¹⁴
Pactiana conspiratio I. 24.
Padus I. 1. ¹³
Palatinus Apollo III. 11. ¹¹
Palatium I. 16. ²¹ bis.
Pandolphinus, Franciscus (scr.: Franciscus) II. 8. ¹ III. 1. t., ¹³ 10. ² ³
⁸ — Iohannes III 10. ² — Petrus
- Philippus II. 4. ²¹ ²⁴ 8. t., III. 1. ¹⁰ 10. ¹ ²
Pannonia I. 13. ⁴
Pannonia epigrammata II. 6.
Pannoniae res I. 13. ¹⁴
Pannonii III. 5. ⁶
Pannonius rex II. 11. t.
Pannonius, v.: Ianus (Pannonius), episcopus Quinqueeclesiensis.
Pantheon I. 16. ¹³
Paschalis (scr.: Pascalis) papa III. 8. ²⁴
Patavium I. 13. ⁵
Paulus II. 17. ⁸
Paulus apostolus III. 1. ⁴ 4. ¹ ¹⁴ ¹⁶
Pax (Pacis templum) I. 16. ¹⁸ ²³
Pedianus, v.: Asconius Pedianus Q.
Pelagus II. 17. ⁸
Pergamum II. 17. ⁷
Persiani loci, ann. crit. II. 11. ¹¹
Persius Flaccus, A. III. 7.
Pessinus II. 21. ¹
Petrus apostolus I. 16. ²⁴ II. 4. ¹¹ III. 4. ¹ ¹⁴
Pharca, Michael I. 11. t.
Phidias I. 16. ⁹
Phocylides (scr.: Phocillides) II. 8. ⁶
Phoebus, v.: Apollo, Phoebus.
Picus Mirandula, Iohannes II. 14. ¹
 III. 6. ⁴
Pindus III. 8. ³⁴
Pisana praetura I. 1. ¹⁸
Pisistratus II. 11. ⁷
Piso, v.: Calpurnius Piso, L.
Pistoriensis dioecesis III. 10. ¹ — episcopus III. 10. ²
Pius, v.: Antonius Pius, M. Aurelius.
Platinianus coquus I. 22. ¹⁴
Plato I. 22. ⁶ 23. ¹ II. 4. ¹²
Platonici I. 23.
Plinius III. 7. ¹⁷ ⁴⁰
Poggius, Iohannes Franciscus I. 18.
Politianus, Angelus I. 24. t., III. 6. ⁴
Pollux I. 16. ²³
Poloniae (scr.: Polloniae) res I. 14. ³
Pontanicum (iudicium) III. 11. ⁴⁵
Pontanus, Iohannes II. 18. t., ¹ III. 11. ¹

- Popilliana** ecclesia II. 9. ²
- Populeschus** (scr.: Populescus), Dan-
tes (scr.: Danthes) III. 5. ¹ 6. ⁸
II. ¹ ³
- Praxiteles** I. 17. ⁹
- Pseudoclemens** (scr.: Pseudoclae-
mens) III. 4. ¹⁴
- Ptolemaeus** (scr.: Ptolemeus) II. 11. ⁷
- Puccia** gentilitas III. 10. ⁸
- Puccius** I. 1. t. ¹⁷ — Antonius (pater)
I. 1. ¹⁸ — Antonius III. 8. t. ¹⁶ ⁵⁰
— Laurentius III. 10. t.
- Pythagoras** (scr.: Pithagoras) I. 22. ⁶
II. 4. ¹²
- Quinquecclesiensis** episcopus I. 16. ²⁶
- Ragusiensis** iuventus II. 10. ¹ — sema-
tus II. 10. t.
- Riccus**, Franciscus, Matthaei (scr.:
Mathei) filius III. 7. t.
- Ridolphus** (ann. crit.: Rodolphus, Ru-
dolphus), Antonius I. 1. ⁸ 11. ⁴
- Robertus**, v.: Malatesta, Robertus.
- Rocciorte**, Guglielmus II. 15. t.
- Roma** I. 1. ⁸ 16. ¹ ⁵ II. 1. ⁵ 2. ⁶ 3. ⁶
4. ³¹ 5. ⁷ ⁹ 27. ⁶ 17. ⁷ 13. ¹⁶ 11. ⁷
20. ¹ bis, III. 1. ¹⁶
- Romana** curia I. 10. ³ II. 19. ⁴ — ec-
clesia II. 21. ⁵ III. 8. ² 10. ⁶ — sedes
III. 8. ²⁴ — urbs I. 16. ⁵
- Romani** II. 20. ¹ III. 2. ⁶ 7. ¹ ¹⁸ 8. ²²
- Romanus**, populus I. 16.
- Romulus** I. 16. ²³ II. 4. ⁶
- Sacra**, via I. 16. ²³
- Salviatus**, Iacobus III. 13. t. — Rober-
tus II. 14. t. ¹
- Sara**, coniunx Abraam III. 1. ⁶
- Saul** III. 1. ⁶
- Saturnalia** III. 2.
- Saturnus** I. 16.
- Saxettus** (ann. crit.: Saxetus) I. 21. ⁸
III. 5. — Cosmus II. 15. ¹ — Fe-
derigus II. 16. t. — Franciscus
(scr.: Franciscus) I. 18. ¹⁸ II. 7. t.,
¹ 15. ¹ ann. crit. III. 7. t. bis, ⁴³
- Schala** (scr.: Scala), Bartholomaeus
I. 18. ³³ III. 6. ⁴
- Scipio**, v.: Cornelius Scipio Africa-
nus Maior, P.
- Scylla** III. 4. ¹¹
- Senenses** I. 1. ⁹
- Septimius**, v.: Severus, L. Septimius.
- Sericum** reticulum II. 7. ⁷
- Sericus** (ann. crit.: Sericeus) rudens
II. 21. ⁸
- Severinus**, Robertus I. 1. ¹²
- Severus**, v.: Antoninus, M. Aurelius
Severus (Caracalla).
- Severus** (ann. crit.: Severius), L. Sep-
timius I. 16.
- Sicilia** I. 1. ⁶
- Signanius** ager III. 9. ⁴
- Sirenes** (scr.: Syrenes) II. 4. ¹¹
- Sixtus** (scr.: Syxtus) IV. papa I. 21. ⁵
II. 5. ¹⁰ 6. ⁹ III. 10. ¹ ⁶
- Soderinus**, Franciscus II. 21. t. — Ni-
colaus I. 1. ⁶ bis. — Petrus II. 20. t.
— Thomas, Ianvictorii filius III.
9. t. — Thomasus I. 1. ⁸
- Solon** II. 4. ¹²
- Spica** III. 3. t.
- Stephanus** papa III. 8.
- Stolci** I. 17. ⁴ 19. ¹²
- Strigonia**, v.: Histrigonia.
- Stupha**, Angelus I. 1. ¹³
- Stygia** III. 8. ⁴⁶
- Suetonius** Tranquillus, C. I. 16.
- Sulla**, v.: Cornelius Sulla, L.
- Tadeus** (opus Bartholomaei Fontii)
II. 11. ¹¹
- Tartara** III. 8. ³⁴ ⁴⁶
- Tartarei** fluctus I. 19. ²
- Tempe**, Clusentinia II. 5. ⁷
- Terentius** Varro, M. III. 7. ⁴⁰ ann. crit.
III. 7. ¹⁷ ³⁴
- Termini** (Thermae Diocletiani) I. 16. ²⁰
- Teutoni** (scr.: Theutoni, Theuthoni)
I. 16. ²²
- Thebae** II. 5. ⁹
- Theodosius** I. (Magnus) I. 16. ¹⁰
- Thessalonicenses** III. 4. ¹
- Tiberis** (scr.: Tyberis) I. 16. ⁶ ¹² ¹⁹
- Tiberius** Claudius Nero I. 16. ⁸
- Tiburtnus**, lapis I. 16. ¹⁸

- Titus**, v.: Vespasianus, T. Flavius (filius).
- Traianus**, v.: Ulpus Traianus, M.
- Tullius** Cicero, M. III. 2. ₁₋₄ 7. ₁₃
11. _{4 41}
- Turchi** II. 13. ₈
- Turchus** hostis I. 1. ₁₆
- Tusci** poetae III. 6. ₃
- Ugholettus** (ann. crit.: Ugolettus), Tadeus II. 11. ₇
- Ulpus** Traianus, M. I. 16. ₆
- Ulysses** II. 4. ₉ III. 6. ₁₀
- Urbinas**, Federicus I. 1. ₁₂
- Valerius**, v.: Flaccus, C. Valerius.
- Varadinensis** (ann. crit.: Varadiensis) praefectura I. 13. ₅
- Varro**, v.: Terentius Varro, M.
- Vaticanus** (mons) I. 16. _{8 24}
- Veneti** I. 1. _{7 11} 21. ₆ II. 13. ₆ III. 8. ₃₉
- Venetfae** I. 1. _{6 8} 3.
- Venus** I. 23. ₁
- Vergilius** (scr.: Virgilius) Maro, P. III. 11. ₄₁
- Verinus**, Ugolinus II. 6. t.
- Vespasianus**, T. Flavius (pater) I. 16. ₆
₁₈ — (filius) I. 16. ₆
- Victorius**, Franciscus III. 10.
- Vienna** II. 13. ₄
- Vitez**, v.: Iohannes (Vitez de Zredna), Histrigoniae archiepiscopus.
- Vitruvius** (scr.: Vitruvius) Pollio, M. ann. crit. III. 7. ₃₄
- Vulcanus** Ded. ₅
- Zacharias** papa III. 8. ₂₄
- Zeffius**, Ioanfranciscus III. 6. t.
- Zenus**, Baptista II. 5. ₇
- Zredna**, v.: Iohannes (Vitez Zredna), Histrigoniae archiepiscopus.

ADDENDUM.

Andreas de *Hevesy* in libro, qui *La Bibliothèque du roi Matthias Corvin* (Paris, 1923.) inscribitur, edidit epistolam 13. libri II. in pag. 51. e codice *F* valde mendose:

¹ quod] quo — habebam] habemam — et] ex — quoque] quod — ³ quando *om.* — in rebus] en rebus — quoque] quod — cum veterum] eum veterum — omnium—doctrinarum *om.* — ⁶ Exinanitis] Exinanictis — Venetis] Venitis — ⁷ cum] eum — ⁸ etiam] et tamen — ⁹ quanquam] qua — officii] officus — ¹² me etiam] mei et tamen — convictores] coniunctores

CORRIGENDA.

<i>Pag. 37.</i>	<i>vers. 26.</i>	<i>pro</i> Balasthumque	<i>lege</i> Balaschumque
<i>Pag. 74. col. II.</i>	<i>vers. 21.</i>	<i>pro</i> Balasthus	<i>lege</i> Balaschus

**BIBLIOTHECA
SCRIPTORUM MEDII RECENTISQUE AEVORUM**

REDIGIT LADISLAUS JUHÁSZ, SZEGED — HUNGARIA

IN LUCEM PRODIIT :

Saec. XV.

Galeottus Martius Narniensis: Epistolae (*L. Juhász*)

1930. Pengő 2.—. Lire 6.60.

IN LUCEM PRODIBIT :

Saec. XII—XIII.

P. magister: Gesta Hungarorum (*L. Juhász*)

Saec. XV.

Galeottus Martius Narniensis: Carmina (*L. Juhász*)

Ransanus, Petrus: Epitoma rerum Hungararum (*L. Juhász*)

Pretium huius voluminis

in Hungaria: pengő 7.— ; in Italia: lire 23.—.